

Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul V, nr. 7 (55), iulie 2021 • Apare lunar

24 pagini

Amintiri despre vremea când eram din carton. Golgota

Realitatea unei bătrâneți precoce se strecoară în aromele ceaiului matinal și pustiește senil zilele fără poezie. Realitatea funiei din casa spânzuratului și pielea de broască țestoasă în care mi-am legat manuscrisele. Pentru că, iată, a trebuit să învăț în plin sfârșit de secol cum se devine o poetă de sertar, „o poetă nepublicabilă” – parcă așa silabisea apăsător și apos editorul vremurilor noi. Suflul meu pălpâia atunci deasupra unei realități și mai dureroase, ceva între prima pneumonie și ultima amintire dintr-o mare iubire. Silabiseam: „o poetă nepublicabilă, o cruce grea” și tot ceea ce mi se întâmplase până atunci devenea o leșie groasă strecurată viclean în venele mele amare, mutilate cu grijă, în aromele ceaiului matinal.

Da, cât de grea crucea, ce fel de munte și-acesta, câtă prostime în jur, gură-cască, urechi de măgar, nesimțire, cât nenoroc.

Mariana Marin

Liviu Ioan STOICIU

Căldură mare, poezie!

3

Constantin COROIU

Constantin Stere și poezia spațiilor nemărginite

4

Ioan HOLBAN

Poezia lui Ion Mircea (I)

5

Liviu ANTONESEI

Dragostea la vreme de revoluție

6

Cristina SCARLAT

Lucian Vasiliu, *Cod numeric personal*

7

Dionisie VITCU în dialog cu Adina Bardaș

Din zarea inimii în zarea visului și a rațiunii...

8

Cătălin MIHULEAC

Joseph Sibi, consulul francez la Iași*

10

Al. CISTELECAN

Și Eliza vrea să moară (Eliza Viforeanu)

11

Gellu DORIAN

Pe cărările vieții

11

Gheorghe VIDICAN *Poesis*

Dureri mișcătoare

12

Nicolae IONEL *Poesis*

Substanța Bucuriei

13

Grigore ILISEI

Izvoditoarea „corolei de minuni” a tapiseriei - Cela Neamțu - 80

15

Cornel Simion GALBEN

Remember Daniela Caurea

18

Adrian Dinu RACHIERU

Ion D. Sîrbu, un Robinson în Isarlîk (III)

20

Teodor PRACSIU

Teatrul „Victor Ion Popa” – Bârlad

22

Constantin PRICOP

Diracția critică (XLVIII)

24

„Mai degrabă vor ține muritorii foc în gură, decât să păstreze un secret.” – Petronius

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Radu Andriescu, Adina Bardaș, Gellu Dorian, Constantin Dram, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Ioan Răducea, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

Liviu Ioan STOICIU

Căldură mare, poezie! 3

Nicolae PANAITE

Despre negativism 3

Constantin COROIU

Constantin Stere și poezia spațiilor nemărginite 4

Ioan HOLBAN

Poezia lui Ion Mircea (I) 5

Daniel Ștefan POCOVNICU

Prefetele lui Cioran 6

Liviu ANTONESEI

Dragostea la vreme de revoluție 6

Cristina SCARLAT

Lucian Vasiliu, Cod numeric personal 7

Dionisie VITCU în dialog cu Adina Bardaș

Din zarea inimii în zarea visului și a rațiunii... 8

Flavius PARASCHIV

Poezia între două lumi 9

Cătălin MIHULEAC

Joseph Sibi, consulul francez la Iași* 10

Al. CISTELECAN

Și Eliza vrea să moară (Eliza Viforeanu) 11

Ștefan MĂRZAC

Să fie viitorul atât de negru?! 11

Gellu DORIAN

Pe cărările vieții 11

Gheorghe VIDICAN *Poesis* Dureri mișcătoare 12

Nicolae IONEL *Poesis* Substanța Bucuriei 13

Voichița TULCAN MACOVEI

Poetul Mihai Păcuraru - vizionar al timpului ființei 14

Cristina CHIPRIAN

E un poem ancestral 14

Grigore ILISEI

Izvoditoarea „corolei de minuni” a tapiseriei - Cela Neamțu - 80 15

Dan Bogdan HANU

Suburbii subterane 16

Veronica BALAJ

Mihai Merticaru 16

Dr A Kulakov

Profilator 17

Ana DOBRE

Ușor cu polemica pe scări 18

Cornel Simion GALBEN

Remember Daniela Caurea 18

Eugen MUNTEANU

Jurnal heidelberghez 1994 (XII) 19

Adrian Dinu RACHIERU

Ion D. Sirbu, un Robinson în Isarlik (III) 20

Mihaela ALBU

Virgil Ierunca un scriitor „de reale și originale împliniri” 21

Ioan RĂDUCEA

Adunarea generală 21

Teodor PRACSIU

Teatrul „Victor Ion Popa” – Bârlad 22

Doru SCĂRLĂTESCU

De la musique avant toute chose XII. Reverberații pitagoreice: ordinea muzicală a universului 23

Constantin PRICOP

Direcția critică (XLVIII) 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com;

www: exprescultural.ro

facebook.com / expres.cultural

ISSN: 2537-5989

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO04BTRLRONCRT0PC2450901 - Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

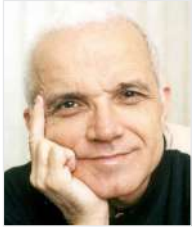
**84 lei / an + 24 lei taxe poștale,
42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.**

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

**Ilustrăm prezentul număr cu lucrări ale artistei
Cela Neamțu**

*** Responsabilitatea asupra conținutului
textelor revine în întregime autorilor**
*** Rugăm colaboratorii să ne trimită textele
până pe data de 10 a lunii în curs; articolul
trebuie să aibă maximum 7000 de semne**

DTP: valicirca@gmail.com

Liviu Ioan STOICIU

Căldură mare, poezie!

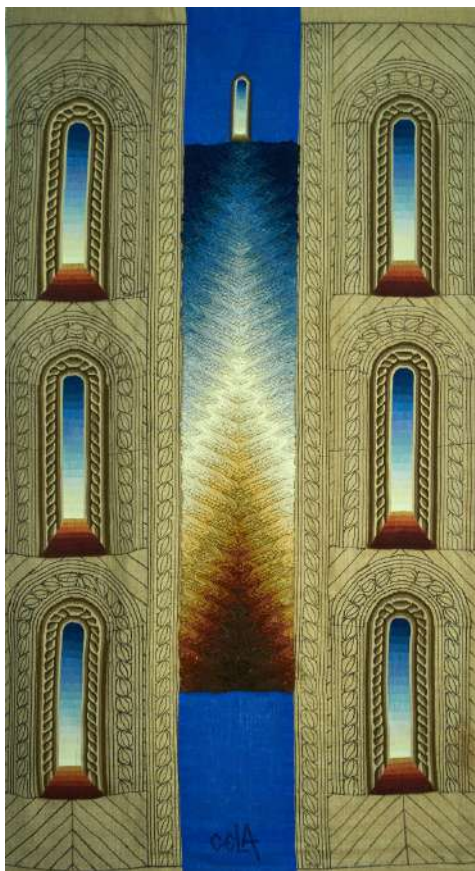
Scrie și tu despre vară și poezie, zăpușeală și poezie, dacă poezia nu are în sine cumva grade în plus, o combustie prea mare, motiv să fie și mai perisabilă (față de critica literară, care are grade în minus, „nemuritoare și rece” cum e). Căldură mare, poezie! Greu să mai găsești un subiect ca lumea!

Mă minunez, de când am conștientizat actul de creație (de la 15 ani, din 1965, când sco-team „reviste” ale mele scrise de mână, citite de profesori și de colegi de liceu-teoretic-umană, la Adjud, și trebuia să le împăspătez în primul rând cu poezie), de câtă poezie extraordinară se scrie în România, de continuitatea ei subterană din secolul XIX (să rămân numai la el; după ce s-a stabilizat limba română, inclusiv ortografic și ortoepic) și până azi. Citesc poezie fără prejudecăți de o viață (găsesc versuri de calitate și în cărți care sunt total ignorate; firește, dacă le am la dispoziție, primite cu / fără autograf sau găsite în redacție, curios; dar de la o vreme le citesc și pe internet; mai ales citesc poezie din reviste literare, tot timpul; la cărțile noilor veniți în poezie, mai puțin generoși cu distribuția, le citesc versuri din cronicile literare *slabe* care apar la cărțile lor), inclusiv vara, apro-po de tema aleasă, când e de presupus că te relaxezi la munte și la mare... Vară și poezie! Ce să zic, nu mă înfierbânt atunci când scriu versuri, nici nu mă răcesc – am un comportament „normal” (nu știu psihic dacă îmi pun rău în încercătură sufletul la masa de scris), nu mă interesează dacă sunt sau nu „inspirat”, de când mă știu scriu pentru sertar, spontan, „fac exerciții”, reiau lectura lor după o mai lungă perioadă, dacă e cazul să public într-o revistă sau într-o carte; majoritatea poemelor mele mor în anonim, de moarte naturală, nevalorizate public... Să mă uit în această vară, ce se mai întâmplă în lumea reală a poeziei – la Premiile Uniunii Scriitorilor (acordate pentru cărți apărute anul trecut, bineînțeles, an al „pandemiei”), la poezie a fost încununată o carte apar-ta a lui Ovidiu Genaru (care în 2019 a fost laureat al Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia; la 15 iunie a.c. și-a lansat la Botoșani antologia de laureat). Personal, mă așteptam să fie premiat Gabriel Chifu cu o carte de poezie considerată „eveniment” de N. Manolescu, dar Gabriel Chifu a fost recompensat pe Premiul Național de Literatură acordat de Uniunea Scriitorilor (premiu care acoperă și opera lui de prozator, ieșită din comun). În 15 iunie, la Botoșani, s-a anunțat laureatul pe anul trecut al Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia, în persoana lui Vasile Dan (e curios că s-au re-cuzat, dintre nominalizați două poete de succes, Nora Iuga și Marta Petreu). Acum, când scriu, e anunțată pentru 11 iulie 2021, la Lancrăm/Alba Iulia festivitatea Premiului Național de Poezie „Lucian Blaga” – Opera Omnia (al doilea premiul național invidiat de toți poezii care se

respectă), cu cei șapte nominalizați de către douăzeci de critici și istorici literari, anul trecut nu s-a acordat – până azi au fost laureați la acest mare premiu Adrian Popescu, Emil Brumaru și Ana Blandiana... Nu încetez să laud cărțile de valoare ale poezilor în viață între 65 și 85 de ani (intră aici și șaizeciști, șaptezeciști, optzeciști), care continuă să pună în umbră noile „generații” / „promoții” apărute după 2000; ei dau și azi „ora exactă” în poezia română, rămân „maestri” (sigur, regretabil, noii veniți în poezie se citesc numai pe ei, se preamăresc numai pe ei, nu recunosc reperele lirice și poezia lor scrisă până la ei; n-ar fi nici o pagubă pentru poezia română în general, dacă ei n-ar controla viitorul; te și sperii, istoria literaturii de la noi nu va mai avea posteritate, va fi pusă sub obroc de noii veniți; „progresismul” postumanist al noilor veniți va îngropa de vie literatura noastră clasică, modernă, neomodernă, postmodernă de dragul teribilismului; un semnal clar în acest sens e și *Istoria* ideologică neomarxistă „a literaturii române” apărută în această vară, semnată de un critic tânăr „de pe cealaltă baricadă”, ridicată de două-miiști „contestatari”, fie ei și critici premianți; în contrapondere, speranța de păstrare a patrimoniului literaturii române în limitele bunului simț, rămâne în tinerii critici și istorici literari Răzvan Voncu și Daniel Cristea-Enache, dovediti a fi net superiori, echilibrați, în evaluările la zi ale trecutului și prezentului nostru literar). Apro-po de „maestri”, oare ce mai fac premi-anții Uniunii Scriitorilor de până la Revoluție, poezii Ion Gheorghe și Vasile Vlad? Cărțile lor din tinerețe erau pentru optzeciști fără seamăn, originale! Amândoi stau azi retrași, refuză orice colaborare, parcă anume vor să fie uitați (Ion Gheorghe, „mare proto-cronist” a călcat strâmb după Revoluție, aliniat politic extremistului C.V. Tudor, și i se tre-ce greu cu vederea asta; lasă că a mai și cultivat cultul Elenei Ceaușescu și e penibil; așa cum un critic atent, cum e Ion Pop, îi reproșează și că a „plagiat” din Lao Zi; dar Vasile Vlad n-are nici un motiv să se treacă singur pe linie moartă; fost se-cretar literar la Uniunea Scriitorilor, incomod pentru regimul ceaușist,

și-a pierdut funcția după Revoluție și s-a supărat pe toată lumea). Au fost trecuți amândoi pe listele de nominalizați la Premiul Național Eminescu, dar dacă nu sunt reeditați, reactualizați, se vede că pentru juriu ei rămân o problemă... Iată ce înseamnă *căldură mare și poezie* (temă), să scriu aiurea ce am scris până acum, aici, fără cap și fără coadă! Disparat... După o *vară fierbinte* (nu e tautologie?), urmează „Poezia la Iași”, cu zeci de poezii invitați – dacă n-o apărea varianta Delta a noului coronavirus și nu va da peste cap și anul ăsta manifestarea lui Adi Cristi, bat în lemn (se poate ține cu poezii vaccinați). Poezia nu e ca proza, vara!

(8 iulie 2021. BV)

Umbrare, paravane X – Cela Neamțu

Nicolae PANAITE

Despre negativism

Practic dintr-o dată, cu venirea pandemiei, datele problemei s-au schimbat dramatic. S-a ajuns la noi reglementări obligatorii, interdicții și restricții. La nerespectarea reglementărilor există amenințări cu pe-deapsa. Au crescut și problemele interne, iar oamenii suferă din cauza măsurilor impuse. Sunt conflicte, unii vociferează cu privire la alții și tensiunile au escaladat. Nu trăim vremuri ușoare. Ce alegem însă să facem? Nu vrem să ne oprim la dificultățile vremii noastre și să ne lăsăm înfrânți. Nu vrem să ne instigăm reciproc și nu vrem ca aceste probleme să devină o obsesie. Ne dorim susținerea semnificației. Martin Luther a spus: „Dacă vrei să schimbi lumea, ia o peniță și scrie”.

Fereastră pentru Ierihon IV, Cela Neamțu

Recunosc că au fost zile în care mânia a pus din nou stăpânire și pe mine. M-am luptat cu tot felul de gânduri. M-am mâniat în trafic, din cauza celor apropiați, a pandemiei și a situației politice. În aceste circumstanțe, un cunoscut mi-a trimis pe WhatsApp următorul text din Eclesiastul: „Nu te grăbi să te mâni în sufletul tău, căci mânia locuiește în sânul nebulunii”. A lovit exact unde trebuie; am fost mișcat în conștiința mea, dar în același timp și ușurat. De ce trebuie să te mâni? Mânia este doar un semn de slăbiciune și, în plus, este nesănătoasă. Mânia îți tulbură buna dispoziție și îți arată propria nesăbuiță.

Negativistul își selectează cu ostentație culorile ce și le dorește, ca să dau doar un simplu exemplu, sperând să fie/ajungă un model. Mai tot timpul este ciucure de bombăneli și observații malițioase fără ca mai întâi să-și facă un rechizitoriu, adică să se scuture pe sine, precum un pom de omizi. Dacă ar fi introspectiv cu detașare și cu o dorință sinceră de a se descotorosi de nocivitatea ce-i tulbură sângele, aceasta ar fi un bun început spre redempțiune. Atunci când dai un pas înapoi, pentru reflecție, și te schimbi cu 180 de grade apar germenii plâpânzi ai schimbării, atât de necesară sănătății! Din lăuntru inimii ies lucrurile care zidesc, destind și empatizează; tot în inimă sălășluiesc nesiguranța, clewetirea, frica și ne iubirea. Mulțumirea și neplăcerea sunt în adâncul inimii. Un proverb arab spune că un beduin a cârțit că nu are papuci, până a întâlnit un om care nu avea picioare. Negativistul, indiferent că se mută din Iași în altă parte a țării sau pleacă în Germania, tot va cârți. Cârtitorii au nevoie de o schimbare a inimii.

Schimbarea se produce atunci când pui în practică trei lucruri:

1. Asumă-ți problema;
2. Schimbă-ți atitudinea;
3. Cere iertare.

Emil Cioran spunea că „destinul individual ca o realitate interioară, irațională și immanentă nu se revelează decât în durere, că este singurul drum pozitiv de înțelegere lăuntrică a problemelor personale”.

Nu fi presetat spre negativ; doar tu, negativistule, trebuie să iei o atitudine pentru întemeiere și reformare. Vei putea astfel alege benedictia și rededicarea. Un sondaj de opinie executat recent a arătat că, în zilele noastre, oamenii sunt în mare căutare de literatură de încurajare. Organic, prin resetarea inimii tale, contribuie la schimbarea comunității spre zidire și zbor. Să nu ne rușinăm de mustrare de cuget, ci să ne rușinăm de fărădelege; nevrednicia este rană, iar regretul vindecare. Conchid amintind un gând al lui Antoine de Saint-Exupéry: „Limpede nu vezi decât cu inima. Miezul lucrurilor nu poate fi văzut cu ochii. A trăi înseamnă a te naște în fiecare zi”.

Constantin Stere și poezia spațiilor nemărginite

În anii '80 am traversat Siberia de la Vest la Est până în Dalnii Vostok, cum numesc rușii Orientul Îndepărtat, mai exact până la Habarovsk, oraș situat la gurile fluviului Amur. Am străbătut-o având în memorie lumea romanelor marelui prozator siberian *Valentin Rasputin*, dar parcă mai pregnant romanul „În preajma revoluției” al lui *Constantin Stere*. Firește, emoțiile pe care le-am trăit în acea călătorie, una dintre cele pe care e de presupus că nu le faci decât o singură dată în viață, îmi erau potențate și de faptul că veneam de la Iași, orașul în care Stere, de la moartea căruia s-au împlinit în prima lună a acestei veri 85 de ani, după ce un demult am aniversat un veac și jumătate de la nașterea sa, și-a desfășurat o mare parte a activității de om politic, profesor universitar, ideolog, publicist și, alături de *Paul Bujor* și *G. Ibrăileanu*, ctitor al revistei „Viața Românească”. Casa din vechea stradă a Sărării în care a locuit și unde în urmă cu 115 ani a pus la cale, împreună cu Ibrăileanu, apariția faimoasei reviste există și astăzi. Este trecută în lista monumentelor istorice la numărul 1222, dar un și marcată așa cum s-ar impune.

De-a lungul drumului în Siberia, la fiecare popas în orașe mai mici sau mai mari, în singurătate și pitorești așezări sătești, cu vestitele lor case de lemn inundate de florile unei veri austere, bijuterii arhitectonice intrate în patrimoniul universal, în alte locuri de o frumusețe și o măreție care îți taie respirația, paradisiacul lac Baikal fiind doar unul dintre cele mai fascinante, mi-am evocat adeseori descrierile din vasta frescă a lui Constantin Stere ce mi se par și acum, recitindu-le, tot atât de fabuloase precum peisajele pe care le-am cunoscut atunci *de visu*. Când spun fabuloase, mă gândesc în primul rând la acele descrieri din volumul IV al romanului, pe care le remarcă și le citează aproape extaziat și G. Călinescu în „Istoria literaturii române de la origini până în prezent”. Asta, după ce își începe articolul despre Stere din monumentală lucrare afirmând că acesta a greșit „capital” romanțându-și memoriile. În treacăt fie spus, Constantin Stere pare să fi intuit că se vor exprima astfel de rezerve față de cea mai importantă și mai impozantă scriere a sa (una, se știe, mai mult dictată) și precizase că în ea „totul e ficțiune și totul e realitate”. Iar noua lectură în ediția critică apărută în colecția „Opere fundamentale”, coordonată de Eugen Simion, ediție realizată de eminentul cercetător Victor Durnea de la Institutul „A. Philippide” din Iași al Academiei Române, dovedește încă o dată câtă dreptate a avut scriitorul caracterizându-și astfel opera.

În ceea ce privește ediția Durnea, am putea afirma că ea înseamnă de

fapt reintrarea lui Constantin Stere în istoria literaturii române – cum observa criticul *Bogdan Crețu* – după o perioadă de nemeritată și inexplicabilă umbră din ultimele mai multe decenii. Altminteri, ilustru om politic și strălucit intelectual de stânga, inclusiv concepția sa privind literatura fiind perfect consonantă cu ideologia pe care o reprezenta („Arta e o manifestare a vieții sociale”), Stere, cum reamintea și Bogdan Crețu, a fost cu deosebire în timpul vieții depotrivă admirat și contestat, dar niciodată ignorat. Era, de altfel, și imposibil.

„Solitarul de la Bucov”, cu aură de erou de epopee, este un scriitor din spița celor a căror operă e concurată – și chiar devansată – de biografie. Dincolo de acest aspect, Constantin Stere, fie prin opera literară, fie

prin articolele sale polemice ori prin confesiunile întotdeauna așa-zicând nedeghizate pe care le-a făcut la solicitarea unor jurnaliști ori în publicistica sa, mult mai ofensivă decât, de pildă, „campaniile” lui Ibrăileanu, ne dă, iar contemporanilor săi poate cu atât mai mult, ceea ce aș numi sentimentul ieșirii în lumea mare, un senti-

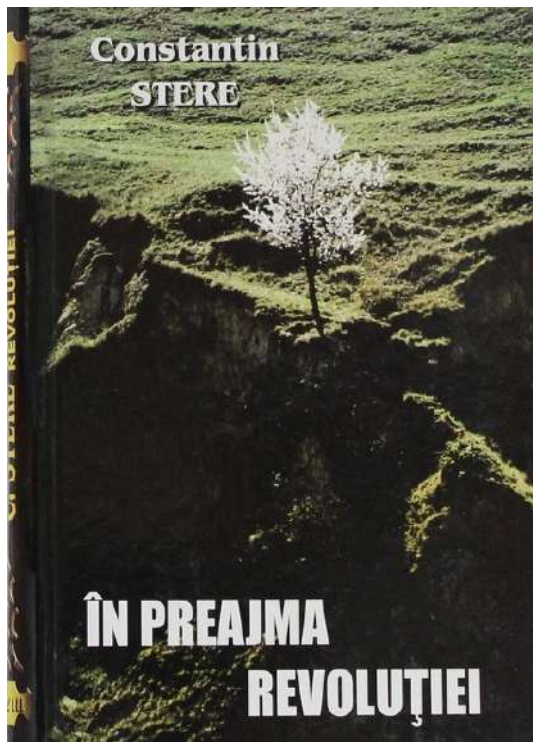
ment al departelui, al întinderii în spațiu și timp. Mărturiile, descrierile și evocările lui sunt înfiorate de melancolia spațiilor nemărginite. Stere este un mare român, un român filoromân, cum ar spune Călinescu, puternic și fecund marcat însă de spiritul slav. Nici un alt scriitor al nostru, cu excepția poate a lui Eminescu și Sadoveanu, nu are abisalitatea și tragismul lui Stere. „În preajma revoluției” îi atestă nu doar prodigioasa experiență existențială, dar și unicitatea spiritului. Călinescu, care îi lua și un interviu în 1932, scrie în marea Istorie: „Fără ca paleta să-i fie bogată și vocabularul afară din comun, el are o înfricoșare religioasă de geologicul gol, care îi dă o percepție halucinatorie a singurătăților virgine. Descrierile lui sunt imnuri ale sublimității naturii. Cel puțin trei sunt de neuitat”. Călinescu se referea la cele privind taigaua cu tăcerea ei ancestrală plină de mistere, tundra și aurora boreală, pe care criticul le și reproduce *in extenso*.

Ele sunt, în fond, niște poeme în care grandiosul cosmic rezonează tulburător în sufletul celui ce îl contemplă și ni-l înfățișează în pagini de o solemnitate biblică. Visualizând, de pildă, întreaga revărsare de lave, lumini și culori ale aurorei boreale, Constantin Stere ne oferă imaginea unei priveliști ca de început și sfârșit de lume: „Toată zarea clocotește, vijeliosă./ Și deodată peste coama valurilor descăturate, pornește o erupțiune vrăjmașă, brăzdând fața oceanului de lavă cu fâșii luminoase, ce se asvârl în spasme una peste alta, – roșii, albastre, verzi, portocalii, – se desfac și se topesc în pâlpâiri colorate și vii și, – imense briliante, – incendiază adâncurile până la zenit și iarăși se sting, aproape în clipa în care se nasc, înlocuite pe dată de alte țâșniri feerice de nestemate misterioase./ Și în orgia aceasta de lumini și culori, nici o moleculă de spațiu, nici un punct al bolții răsvrățite, nu rămâne nemișcat, ci totul se rotește, se prăbușește, și din nou izbucnește, tremurând și radiând în hăul nopții fulgerări și scânteeri neînchipuite, care în fiecare clipă se sting spre a se reaprinde îndată./ Iar jos, nemărginirea albă a tundrei se aprinde și ea, și oglindește minunea din cer în miliarde de sclipiri resfrânte./ Și această priveliște unică, în măreția ei de necrezut, cu toată formidabila dezlănțuire de forțe elementare, se desfășoară totuși într-o tăcere gravă și solemnă, mai grea și mai tainică decât însăși moartea...”

Realitatea și mitul se întrepătrund în primul rând în această construcție romanescă, e drept inegală, în care se simte un suflu de epopee. Alte scrieri ale lui Stere sau, repet, mărturisirile spontane survenite în diferite contexte și apărute în pagini de ziar întăresc convingerea că ne aflăm în fața unui destin excepțional și a unei mari conștiințe. Stere este un exponent, un intelectual, un revoluționar până în fibra cea mai intimă a ființei sale, un om politic aproape providențial despre care se poate spune că a „înfăptuit” Marea Unire a românilor înainte ca ea să fie consacrată ca fapt istoric în documente oficiale. Considera cu luciditate că întreaga sa operă, nu numai cea literară, este „reflexul unei epoci în sufletul unui intelectual conștient de vremurile în care trăiește”, mai mult, că este „istoria unui suflet în epoca de pregătire a revoluției mondiale, închegarea unei concepții de viață și de cugetare politică...”

Existența i-a fost furtunoasă, fără asemănare în spațiul cultural românesc. Traiectoria ei insolită i-a modelat personalitatea, caracterul, sufletul. Cuvântul suflet revine des în discursul său indiferent de tema și factura lui. Iată o mărturisire a sa: „Sunt, probabil, singurul român din generația actuală căruia i-a fost dat să vadă și valorile Oceanului Pacific, și ale celui Atlantic; și întinderea înghețată a mărilor polare, cât și azurul Mediteranei, și care a fost coborât în cele mai adânci straturi ale societății, în lumea de crimă și de mizerie sufletească, și a putut totodată să se înalțe la culmile piramidei sociale”. Și cu toate acestea, întrebând dacă e mulțumit de viața și faptele sale, Stere a răspuns fără ezitare: „De viață mai puțin, de scrisul meu mai mult”.

Să fi simțit el oare că biografa îi umbrește opera literară?! Că aceasta din urmă nu o poate egala pe cea dintâi? E foarte probabil. Pare că cu astfel de confesiuni el încearcă să-și influențeze posteritatea de scriitor. La data interviului din care am citat, apărut în 1931, Stere nu avea cum să prevadă, cu toată experiența și intuiția sa, că posteritatea îi va fi influențată de împrejurări și evenimente, unele teribile, ce aparțin într-o mai mică măsură istoriei și conștiinței literare. Dar nu este exclus ca pentru cititorul de azi și de mâine tocmai faptul că și-a romanțat memoriile, ceea ce Călinescu credea a fi „greșala capitală” a autorului megaromanului „În preajma revoluției”, să constituie o virtute, inclusiv estetică. Oamenii nu se despart deloc ușor, și nici într-un caz râzând, așa cum s-a spus cu filozofic cinism, de trecut. Cu atât mai puțin de un trecut trăit și evocat într-o operă cu inflexiuni și respirații tolstoiene precum cea a unui scriitor cu destinul și forța epică ale lui Constantin Stere.

Poezia lui Ion Mircea (I)

Toată poezia lui Ion Mircea, de la *Istm* (1971), *Tobele fragede* (1978), *Copacul cu 10.000 de imagini* (1984), *Piramida împădurită* (1989), până la *Șocul oxigenului* (2002) și *Manuscrisul din Insula Elefantină* (2012) este asemenea cântecului straniu al balenelor „ce poate fi auzit mai cu seamă în preajma insulelor Hawaii”; cântecul sau, poate, plânsetul lor se află pe un disc de aur a cărui audiență – spune poetul într-un inspirat „cuvânt înainte” în *Șocul oxigenului* – „recapitulează și reinstaurează ora de geneză a ființei poetului, indiferent unde și în care ceas al existenței sale s-ar afla” și, iată, pune în cauză poetica modernă în-săși: între cele patru opțiuni – a exprima exprimabilul, a exprima inexprimabilul, a inexprima exprimabilul și a inexprima inexprimabilul –, pe care la fac paradigmele poetice de la clasicism, romantism, simbolism și parnasianism, până la lettrism și expresionism, Ion Mircea alege o poetică postmodernă care se revendică dintr-o frază a lui Gilo Dorfles despre cum poți avea acces la un sens fără a traduce cuvintele ce îl conțin. În fapt, Ion Mircea ne avertizează că poezia poate fi înțeleasă „fără a se recurge la traducerea” ei – este imagine, *icon*, –, iar lectura ei înseamnă „a recepta ceva inexprimabil cu mijloacele intraductibilului și a ceva intraductibil cu mijloacele inexprimabilului”. În acest fel, poezia poate structura un cod cultural foarte elaborat; un eseu de psihanaliză, de exemplu: „El încă nu s-a născut/ un fel de nor un fel de plasmă un fel de albuș de ou îl înconjoară/ și un fel de seară îi ține loc de oase/ pe drept cuvânt se crede că e orb deși pe drept cuvânt/ el vede cu tot trupul de parcă ar fi apă./ adevăr zic vouă: celui care plânge/ Dumnezeu îi umblă pe pleoape, iată-l/ cum își înalță privirea spre ceea-ce-vede/ dar «precum primitivul nu vede Biblia de la subsuor a misionarului»/ el nu-și vede mama./ și ziua fiind nu va fi ziuă/ când va urca scărița către sânul mamei lui/ și orbul va bea laptele mamei lui și va vedea./ și soarele acesta ancestral ubicuu/ tangajul lui din amniotic în memorie și dintru ea-n/ lacustra lavă a sinelui/ un darum diamant naiv în noapte/ și-n antecameră un curcubeu/ e amintirea fără de obiect care ne va-nsoți până la stingere. plouă/ înlăuntrul ploii/ și e toamnă înainte de-a fi viață/ e ceva în afară care nu va fi niciodată înlăuntru/ cum e ceva înlăuntru care nu va fi niciodată afară./ el știe cu o inimă de cele două inimi/ și când a treia inimă apare la orizont/ el își aude tatăl spunându-i jumătății lui: hai/ nu fi proastă: trupul/ tău e inimă a inimii tale nu invers./ da: el este cel care visează/ visele mamei lui iar în visele mamei lui e tatăl lui/ și astfel tatăl își vizitează fiul. «Fiul/ e vizibilul Tatălui iar Tatăl e invizibilul Fiului»/ și dacă va vedea luna neagră/ dacă va trece prin black-hole-uri/ și se va tulbura tot pământeanul/ și părul lui acoperind pământul și genele de-i vor ajunge până sub genunchi/ și va îngenușea în umbră ca speciile-n propriul sânge/ și se va tulbura tot pământeanul/ dacă va fi înțelept/ sau inocent încât să spele peștii cu săpunul/ și dacă el va fi de față când pătratul va cădea în lapte/ când va veni ziua vom ști./ dar cum va arăta cel care nu se poate pe sine vedea?/ și cum va arăta mama lui?/ cât de frumoasă e femeia care a născut un orb?/ cât de frumoasă e mama orbului?” (*Luna neagră sau cât de frumoasă e femeia care a născut un orb*).

Poetica lui Ion Mircea nu e, ca la romantici și simbolști, aceea a exploziei realului, a stării lui de suflet; e, dimpotrivă, una a *imploziei sinelui*, iar poetul o punctează printr-o serie de șapte (cifră semnificativă) poeme incluse în sumarul cărții din 2002, numite chiar *Implozie* și prin expresia directă a amestecului postmodern al genurilor: poeme, poeme în proză, texte dramatice, critică literară, traduceri, eseu – toate într-un text al genezei care poate

fi drama părăsirii apelor amniotice din pântecul Mamei (*Basmul 0, Șocul oxigenului*) și întâlnirea cu văzduhul.

Ce caută, aici poetul (post)modern? Sigur, cuvântul născut dintre cuvinte: „Între un cuvânt și altul nu e tăcerea ci un alt cuvânt/ nevăzut/ între o familie și alta nu e o frontieră ci o altă familie/ nevăzută/ morții unei familii și morții celeilalte/ țin în brațe fiecare/ un mort nevăzut/ nenăscuții unei familii și nenăscuții celeilalte/ țin în brațe fiecare/ un nenăscut nevăzut/ «ovulul mamei a fost implantat fiicei sale și aceasta a născut/ iar acum ea e mamă și soră propriului fiu»/ cele două familii mototolesc indignate ziarul/ și-l aruncă în spațiul viran dintre casele lor/ e ziua în care familia nevăzută citește două ziare/ plouă/ și cele două familii vizibile privesc pe fereastră/ cum ploaia udă ziaarele și le macerează încet/ ca un foc indulgent/ într-o zi/ cele două familii vizibile au dat buzna în stradă/ urmărind un Chip văzut cândva undeva/ dar iată/ familia nevăzută era chiar în spatele Chipului/ cu fețele toate

lipite de el/ urmându-l tăcută./ dacă atunci/ ar fi privit cineva/ din față de dincolo/ ar fi văzut în sfârșit chipul familiei nevăzute./ dar nimeni nu poate fi în același timp și aici și dincolo/ pentru a vedea nevăzutul” (*Familia nevăzută*). Asemeni cuvântului – despre care se spune că a

Temele pe care le încarcă semantic această cromatică fauve sunt, înainte de toate, ale lumii pe dos și oglinzii: un alt fel de a „recupera” barocul și lumea explorată de Erasmus, Montaigne, Pascal, Baudelaire, Cervantes, Quvedo, Tasso, Campanella, Leopardi, Gryphius, Angelus Silesius, Eugenio d’Ors. Sau, altfel, a da sens hidosului și a „inversa” reperele lumii, ca în acest drum spre eșafod al Mariei Stuart: „Abia după moarte dacă mai suntem/ atât de bine adăpostiți ca înainte de naștere./ taina ființei: noi înșine adăpostim adăpostul./ iar prostul e pururi afară./ bufonul curții și câinele roșu/ sub crinolina pe oase de balenă a Mariei Stuart/ merg la pas cu ea spre eșafod./ cât de hidoase pot fi fețele-acestea care umplu piața/ cât de hidoase ferestrele date la perete/ cetele de femei bătrâni gângavi atârând peste pervazuri/ ca mătasea broaștei ca niște limbi mov de animal./ dacă ar fi ea/ cu pântecul la gură acum înaintea sfârșitului/ până și ultimul zarzavagiu al Londrei ar ști./ dar suplă cum e și nepământesc de înaltă/ nimeni dar nimeni nu vede./ două catedrale/ se înalță ușoare-n văzduh ca două licorne/ îndreptându-și turnurile una spre alta./ dar nici lucrul acesta nu e văzut./ soarele își târăște ombilicul violet spre pământ./ femeia la lunăție întunecă oglinda./ sângele-n var va-nrăuri o cimentare puternică./ nimeni nu mai știe zidi pe lumea aceasta./ nimeni, am să mă mut” (*Oglinda*).

Oglinda, temă obsedantă în lirica lui Ion Mircea, e, mai degrabă, a lui Baltrušaitis, *spaeculum*, întunecată, revelând un univers de dincolo de pragul vederii – cel care nu mai desparte ziua de noapte, realul de vis, realitatea de coșmar: oglinda lui Ion Mircea este „harta de rugină implacabilă a cerului”, e „hăul negru” în care dispare tipătul expresionist al poetului: „Am văzut lumina zilei într-o noapte./ Tipătul meu de atunci m-a urmărit/ multă vreme și-mi aduc aminte/ cât de tulburat eram auzindu-mi/ vocea care era vocea mamei mele./ Mult mai târziu, pe vremea/ Rujeolei, avea să mi se mai întâmple/ ceva identic, într-o noapte,/ când m-am trezit în capul oaselor/ urlând și chiar urlatul meu trezindu-mă/ și urlatul prelungindu-se din vis în/ trezie, ca un om care moare și,/ deodată, acolo, atunci, după moarte, e treaz./ Mi-am văzut urlatul în oglindă. A dispărut în hăul ei negru/ ca un șoarece în gura unei trompete” (*Șocul oxigenului*).

Într-o altă ordine, poetica postmodernă a lui Ion Mircea înseamnă, poate în primul rând, destructurarea ornamentelor poetice clasice. Întâia „victimă” e eterna comparație; iată: cetele de femei și bătrâni gângavi, uitându-se lăcom/ hidos la Maria Stuart în drum spre eșafod, atârnă de pervazuri „ca mătasea broaștei ca niște limbi mov de animal”, catedralele se înalță „ca două licorne”, soarele roșu e „ca un pește cu nasturi așezat în fotoliu”, iar cineva se înnește și seamănă „cu o limbă vorbită în prezența orbilor”, urlatul dispare în oglindă „ca un șoarece în gura unei trompete” etc.; rareori, trece în figurativ (ceața e grea și densă ca o pătură de păslă) și, atunci, această (pe)trece e doar pentru a marca o dată mai mult lipsa legăturii dintre lumi, altfel, universurile paralele între care nu circulă (liber? rob?) decât poetul. Imaginea acestuia, la Ion Mircea, este exact opusul poetului (romantic, simbolist) care exprima exprimabilul: „aedul” lui Ion Mircea pescuiește pe malul unei lacrimi și se visează într-un pat pe fundul mării, într-o *lume din afara lumii*: „Eram numai noi/ și soarele roșu/ ca un pește cu nasturi așezat în fotoliu./ am întrebat-o: n-ai vrea/ să ai falus/ și un tată cu un singur ochi?/ mi-a răspuns: am/ cunoscut anii trecuți un domn/ care-și purta peste tot propriul sânge/ într-o valiză de mână./ am întrebat-o: n-ai vrea/ să ai falus/ și un tată cu un singur ochi?/ într-o zi i-am smuls valijoara cu gând să o pun după colțul clădirii/ în timp ce mă îndepărtam cu sângele-n brațe l-am privit peste umăr/ era tot mai palid de-acum/ toată noaptea m-am visat culcată alături de el într-un pat/ chiar pe fundul mării/ pescuiam pe malul unei lacrimi./ pe buzele ei erau scrise toate ziaarele lumii/ mi-a spus: pentru negri/ diavolul e alb/ iar Dumnezeu e negru./ eram numai noi el soarele roșu/ ca un pește cu nasturi așezat în fotoliu./ am întrebat-o: n-ai vrea/ să ai falus/ și un tată cu un singur ochi?/ numai noi și o singură inimă/ ca o mănecă purpurie unindu-ne umerii” (*Valiza de mână*).

continuare în numărul viitor...

foșt la începutul pe care îl caută –, poetul pipăie mereu starea de „nenăscut”, a celui care „vegetează”, fiind pretutindeni și nicăieri, visând să fie „aici și dincolo/ pentru a vedea nevăzutul”, ascunzându-se într-o constelație compusă din stele puțin strălucitoare, în Licorn, adică (*Poveste cu licornă*), la Ecuatorul ceresc, între Gemeni și Câinele Mare. Cromatică susține temele importante ale unui scenariu poetic dincolo de romantism și dincoace de modernism; fauve: câinele roșu, limbile mov de animal și soarele care își târăște ombilicul violet peste pământ (din *Adăpostul*), rugina implacabilă a cerului, cancerul roșu al insulelor și zăpezile verzi ale visului (din *Depart de America, Descoperirea sinelui*), femeia cu un falus, un tată cu un singur ochi, lângă un diavol alb sub un soare roșu (din *Valiza de mână*), deșertul roșu al gurii, neantul bilabial care devoră ochii și creierul (din *A.B.*), luna neagră (a lui Poe?), invizibilul verde, ceața cilindrică – toate sunt ale poetului care „încă nu s-a născut”, care, încă, „nu se poate vedea pe sine”, ale celui care e „mai tânăr decât el însuși”: un androgin în lanțuri care latră „roșu”, căutând, mereu, ceea ce el însuși numește culorile invizibilului.

Daniel Ștefan POCOVNICU

Prefețele lui Cioran

Mai puțin cunoscut publicului larg încă este un Cioran autor de prefețe. Fiindcă postura aceasta, oarecum secundară, contravine, poate, egotismului disimulat în lirism filosofic? „Stridența” merită toată atenția, acum, când numărăm o sută zece ani de la nașterea sa.

Cel puțin patru argumente vin în sprijinul tezei că privirea întoarsă spre alteritate subliniază alt temperament cultural, să zic așa, al lui Cioran. Prin care a doua, a treia natură desăvârșește preaplinul lecturii echilibrând răscolirea de sine ce i-a adus faima.

Întâi de toate, e renumele de cititor pasionat încă din adolescență, atestat cu fișele bibliografice inventariate de Ion Dur (Hârtia de turnesol, Sæculum, 2000, p. 357-364).

Ar fi apoi pasiunea recenziei exersate în publicistica de tinerețe și în manuscrisele aceleiași vârste. Despre profesori, filosofi, scriitori și poeți, gândirea-i mijlocește distanțe și apropieri.

O relevanță specială prezintă întreaga operă împânzită cu referințe filosofico-literare de cuprindere enciclopedică, iscusit filtrate prin autentic.

Iar exercițiul de admirație dezvăluie calitatea mai mult ca stilistică a scrisului despre celălalt.

Fie și numai aceste motive sunt de ajuns spre a îndreptăți căutarea Celuilalt Cioran, filosof român de notorietate literară franceză, specialist nonconformist, dar consecvent, în arta subtilă a admirației.

Prefața ca exercițiu de admirație

Dintre cele șapte prefețe semnate de Cioran, stabilite până în prezent, doar una (ultima în ordinea publicării) cunoaște o flagrantă notorietate: cea de la *Anthologie du portrait: de Saint-Simon à Tocqueville* (Gallimard, Paris, 1996; traducere în limba română și note de Petru Creția - *Antologia portretului: de la Saint-Simon la Tocqueville*, Humanitas, București, 1997). Încununare tardivă, după dispariția editorului prefațator, a volumului de consolare pentru eșecul tipăririi unui Saint-Simon în limba engleză. Textul, într-o formă ușor diferită, era disponibil cititorului francez prin eseu *L'Amateur de mémoires* (Amatorul de memorii), din volumul *Ecartèlement* (Gallimard, Paris, 1979; traducere în română de Vlad Russo - *Sfârtecare*, Humanitas, București, 1995). Dovadă că tema îl preocupa în mod special.

Referiri la proiect apar în 25 decembrie 1959: „După Antologia moralistilor, să scriu Căderea în timp.” (Caiete, I, Humanitas, București, 1999, p. 40) și 12 martie 1960: „Trebuie să încep lucrul la o antologie a portretului, de la Saint-Simon la Tocqueville.” (Ibid., p. 60).

Semnificativă e și consemnarea din 11 ianuarie 1960, unde deja subiectul capătă contur din frământarea conștiinței lui Cioran:

„Judecându-ți contemporanii fără milă, riști să ai dreptate și să faci, în ochii posterității, figură de spirit incisiv și clarvăzător. Dar totodată renunți la aspectul aventuros al admirației, la erorile entuziaște pe care ea le presupune. Da, admirația este o aventură, cu atât mai frumoasă cu cât se înșală aproape totdeauna. Este îngrozitor (deși e înțelept) să nu ai iluzii în privința nimănui.

Nimic mai trist decât să ai inevitabil dreptate.

(Vezi moralistii, care-au căzut exact în această greșeală.)” (Ibid., p.46)

Între amăgirile care, potrivit tânărului Cioran venerând „idoclastia” lui Nietzsche, ne eliberează de cultul filosofic al abstractului, admirația e cuprinsă la loc de cinste. Aventura entuziasmului pe care o declanșează se opune devitalizării antinomice inerente înălțării gândirii la esențe:

„Progresul în esențial este un regres în viață. Mergem înapoi nu adâncindu-ne în ea, ci ieșind, părăsind-o. Orice s-ar spune: plenitudine de viață nu există decât în amăgiri, fiindcă în fond totul este amăgire. Omul iubește amăgirile, deși prin gândire n-a făcut decât un efort van de a se descătușa de ele.” (Gustul

amăgirilor, în *Cartea amăgirilor*, Humanitas, București, 1991, p. 185)

Dar experiența vitală a iluziei despărțindu-se de filosofie, refuz al nostalgiei transcendentei vechilor greci, revenire pe filieră psihologică la disputa universalilor și exaltare a rațiunii inductive, îl desprinde pe Cioran de gândirea crepusculară nietzscheană. Cristalizarea originală a personalității sale filosofice se descoperă în nedisimulata admirație pentru Saint-Simon, din prefața la *Antologia portretului*:

„Cât poate fi de prost-crescut Saint-Simon! ... Dar nu mai mult decât Viața, căreia îi este, dacă putem îndrăzni să spunem așa, replica literară. Nicio abstracție la el, niciun stigmat clasic; situându-se exact la nivelul imediatului, el este spiritual cu simțurile și, dacă este adesea nedrept, nu este fals niciodată. Toate celelalte portrete, alături de ale sale, par niște scheme, niște compoziții stilizate, cărora le lipsește vigoarea și veracitatea.”

E filosofia vieții de la care n-a abdicat, glorificându-i temperat supremația asupra abstractului, în continuare allergic la schematismul și lipsa de vigoare asociate sensibilității clasice. De care nu se mai poate lipsi cu revolta de altădată. Celălalt Cioran, specialist în admirație, transpare surprinzător în prefața aceasta, unde, reconstituind atmosfera secolului al XVIII-lea, elogiază propria ucenicie la moralistii francezi:

„Montesquieu avea dreptate când semnală, ca pe o caracteristică a epocii, „declinul admirației”. Totul se leagă: acolo unde nu există naivitate, nici cucernicie, nu este de găsit nici capacitatea de a admira, de a considera ființele în ele însele,

în realitatea lor originară și unică, în afara accidentelor vremelnice; euforică, stimulată, admirația, ingenuncherea intelectuală care nu implică nici umilire, nici vreun sentiment de neputință, este prerogativa, certitudinea și mântuirea sufletelor pure” (p. 28-29)

Scriitura aceasta, ușor stranie parcă pentru Cioran, anunță resurecția unei practici filosofice a ființării, declanșată de gestul fundamental al admirației. În replică la mirarea filosofică, de la care se revendică orgoliul imperialei inginerii a conceptelor numită sistem. Se conturează astfel o disciplină interioară cu exigențe de exercițiu spiritual sondând limitele eului până dincolo de pragul alterității. Deloc întâmplător, prefața aceasta la *Antologia portretului* se deschide cu paralela între perspectiva misticilor și a moralistilor. Versanții abrupti ai căutării filosofice cioraniene conturate din tinerețe. Ceea ce privilegiază ipoteza că exigența coerenței metodice datează din epoca gândirii românești. Deși, pe tot parcursul vieții și al operei, va fi disimulată de filosofia lirică și frenezia stilului.

engrame critice

Liviu ANTONESEI

Dragostea la vreme de revoluție

La început, a fost *Itaca*, revista scriitorilor români din Irlanda, despre care am aflat grație unui prieten care știa că sînt interesat de ce se întîmplă în literele românești din exil. O primă și frumoasă izbîndă a ceea ce am început să numesc „grupul de la Dublin”. Dar grupul nu a rămas doar atît – acum circa doi ani au înființat *Biblioteca Diaspora*, spațiu virtual oferit scriitorilor români care trăiesc în afara fruntariilor, oriunde în lume. Am popularizat proiectul și am îndemnat autorii din diaspora pe care îi cunoșteam să se înscrie. Plecată la drum cu circa 12-15 autori, biblioteca adăpostește acum peste 100 și, dacă ritmul se păstrează, vom avea șansa unei baze de date cît mai aproape de completitudine a scriitorilor români din străinătate.

Dar cum tinerii mei prieteni dublinezi, pe care nu i-am întîlnit încă face to face, sînt și neliniștiți, acum mai puțin de un an, la vreme de pandemie, au lansat și o editură, *Itaca Publishing House*, care a trimis drept buzdugan către lume două ample antologii, una de proză, alta de poezie, a cîte douăzeci de autori fiecare, sub genericul *Diaspora 2020*. Am fost onorat să scriu prefața pentru antologia de proză și mi-am propus să nu-i scap din ochi pe acești oameni atît de vrednici și determinați. Și bine am făcut!

În ultimele luni, mi-au sosit două noi cărți scoase de editură, două romane, *Șapte pici* de Nora Maria Vasilescu și *Spitalul de nebuni* de Doina Ira Tăutan. Voi dedica, în ordinea apariției, cîte un articol fiecăruia din aceste romane, sînt prea bune pentru a le trata sumar și laolaltă. După un început de carieră literară și academică în țară, Nora Maria Vasilescu s-a stabilit în 2003 în Statele Unite, iar după niște ani de pauză, și-a reluat-o, tot în țară și tot pe românește. Este o scriitoare matură, pe deplin formată, autoarea deja a trei romane: *Otenda* (2016), *Șapte pici* (2018, prin urmare comentez ediția a II-a) și *Omul cu lupa* (2019). În 2009, i s-a jucat pe scena Naționalului ieșean *Cu soarele în piept*, spectacol pe care nu știu de ce l-am ratat, și regret asta, un trailer de pe *Youtube* îmi arată un Emil Coșeru în mare formă! Atunci cînd discutăm un text literar, avem în atenție trei repere: „despre” (tema mare), „ce” (decupajul auctorial al temei) și „cum” (specificul travaliului artistic, de la stil la arta compoziției).

Romanul Norei Maria Vasilescu este un roman de dragoste pe fondul revoluției. Cu asta nu spunem mare lucru, temele mari ale literaturii le moștenim practic de la Homer și literatura clasică în general. De la *Iliada* la *Război și pace* avem o frumoasă colecție de zeci de mari romane care acoperă zona dragoste și război, revoluția fiind un război intern. Dacă venim în secolul XX, cu marile sale războaie, e imposibil să ținem socoteala. În ciuda acestui fapt, romanele despre războiul nostru intern de acum 30 de ani sînt extrem de puține. Nu vorbesc despre literatura istorică, memorialistică, nici despre paralicatură, ci despre literatura propriu-zisă. Înaintea autoarei comentate, oricît m-am documentat, am reținut cîteva titluri: *Te pup în fund*, *Conducător iubit* de Daniel Bănulescu,

unde totuși revoluția ocupă doar finalul romanului, *Matei Brunul* de Lucian Dan Teodorovici, cumva împărțit între lumea de dinainte și lumea de după, *Contaminare* de Mihai Radu, unde evenimentele revoluționare timișorene sînt refăcute prin retrospectivă și ancheta tirzie, și *Ziua în care cineva a murit pentru tine* de Bogdan Suceavă, singurul pînă acum dedicat integral revoltei.

Romanul *Șapte pici* – veți vedea că nu este vorba despre sinonimul la puști, ci despre semnul de pe cărțile de joc – acoperă perioada 14 – 24 decembrie 1989, cîteva zile înaintea revoluției și cele socotite „de foc” ale acesteia. Dar nu „despre” este important în cazul literaturii, ci celelalte două elemente. Iar aici autoarea stă excelent, tema revoluției și tema iubirii

se împletesc perfect. Din mica notă introductivă și din propriile mele amintiri, pot presupune că punctul de plecare este unul real, sigur supus apoi unei atente prelucrări literare. Deosebit de romanele amintite mai înainte, *Șapte pici* nu este scris ca rememorare sau anchetă, ci cumva „în priză directă”, ceea ce-i conferă un excelent aer de autenticitate, chiar de prospețime. Pe deasupra, autoarea are inspirația „să relateze”, înțelegeți de ce am pus formula între paranteze, nu să comenteze, să rezoneze – de la franțuzescul *raisonner*! Sigur sînt cîteva glisări temporale pe parcursul romanului – flashback-uri sau, ca să spun așa anticipări, dar acestea nu sînt solicitate decît pentru a da adîncime celor vizionate. Există cîteva pasaje care explică oarecum cele petrecute *in illo tempore* în *Epilogul*, situat la distanță de aproximativ 20 de ani, dar au valoare de autoclarificare a Danei, personajul narator, și cumva testimonială pentru Seb, fiul ei, rezultatul acelei scurte, intense și tragice povești de dragoste. Romanul acesta nu doar că este foarte bine scris și excelent construit – e ca un poliedru –, dar este, imagine și vorbire totodată, foarte cinematografic. Nu mă mir că autoarea a scris cel puțin o piesă care i s-a pus în scenă, are și un evident talent pentru poveștile care pot fi vizualizate, pe scenă sau pe ecran. Dacă ar fi să se facă un film, nu aș opta pentru unul din regizorii care deja și-au dovedit talentul în filme pe tema revoluției, ci aș alege unul mai tînăr, care nu are amintiri directe despre aceasta, unul de vîrsta lui Seb...

Lucian Vasiliu, *Cod numeric personal*¹

I. POEZIA – COCON. POEZIA – TATTOO

1. Să mergi cu poezia în spate.
Să te descalți pe maluri de ape cunoscute din cărți.
Să descreești ridurile din plânsul Bunicii.
Să-ți reîntâlnești părinții în versuri.
Să te scufunzi în apele Poveștii evadând din apele Le-thei.
Să reînvii spații moarte în istorii, precum fluturii închiși în chihlimbar, și să redai fluturilor zborul, evadându-i din încremenire.
Să scuturi de pe aripi praful uitării, răcorind mușchiul zborului.
Să mângâi pe corn inorogi, cerșindu-le poveștile.
Să-ți citești pielea cu degetele, mângâiere, tattoo.

2. Poezia – cocon.
Poezia – tattoo.
Poezia ca ținutul în brațe.
Poezia ca ținutul de mâini.
Poezia ca mirodeneie.
Poezia ca alergare.
Poezia ca ilustrată.
Poezia – călătorie.
Poezia – memorie.
Poezia – reamintire.
Poezia – carte de identitate.
Poezia – respirație.
Poezia – vis.
Poezia – arcuș.

3. Sunt texte care te răcoresc. Poeți care te scutură de nisipul din clepsidră și-ți arată alt timp. Altfel timpul. Altfel istoria. Altfel lucrurile. Altfel drumurile. Unii scot amintirile încremenite în chihlimbar și le redau respirația, alții doar descriu fluturele și-l lasă în încremenire. Unii îți descriu respirația, alții te învață să respiri. Sau îți reamintesc.

Sunt poeți care te aleargă prin spații și lumi și povești care erau, toate, spații și lumi și povești, în tine. Trecuseși și tu pe acolo, dar nu mai știai. Și ei îți descoperă.

Sunt poeți – demiurgi, poeți – șamani. Poeți – fluturi, poeți – adiere, poeți – vulturi. Poeți – șarpe. Șerpi cu clopoței.

II. POEZIA CA STARE DE GRAȚIE A REAMINTIRII

Cod numeric personal, volumul din 2018 semnat de poetul Lucian Vasiliu ne prezintă o sumă de stări identitare afective, ilustrate scrise într-un ton de joacă moldavă (lingvistică, bineînțeles), așezate într-un album poetic în care răsfoim picto-povești despre oameni și locuri, prieteni poeți, călătorii, lecturi, amintiri despre amintiri care devin amintiri – toate mai puțin obișnuite, deși desprinse din obișnuit, din tăvălugul cotidian, din geografia în care decupăm cu toții ilustrate pe care le așezăm, apoi, într-un album poetic în care răsfoim picto-povești despre oameni și locuri, prieteni poeți, călătorii, lecturi, amintiri care devin amintiri.

Răsfoind în albumul lui Lucian Vasiliu, descoperim cum „Bărbații recită poeme persane/ fecioare învață neogreacă/ fiecare cu accentul insomniilor sale” iar el, autorul, va „celebra mereu gamela de infanterie/ încă o criză pe mal hellespontic/ încă o scufundare solemnă/ în candela cu ulei de măsline (...)” („Discontinuu”, p. 7). Ilustratele poetice sunt emoții filtrate altfel decât obișnuit, lumesc, realist. La pagina 11 admirăm o „Vedere din tren, noaptea”: „Privesc pe fereastra întunecată / orașul vegheat de Calea Lactee/ ’Urmează Baaadul?’/ întreabă prietenul Ioan (...) / Cetatea în

care am schimbat șapte gazde,/ îndrăgostit de ușa casei parohiale de la țară/ pe care o port în spate/ ca pe un palimpsest”. Pregătirea pentru drum este, și ea, atipică: „Am pregătit pentru drum:/ condeiul și cerneala/ stindardul cu ursul Koala,/ masca hirsută de viking,/ citatele favorite/ din Lao Te King (...)” („Răspuns la invitația arhanghelului Gabriel”, p. 10).

III. HARTA LUMII CA STARE DE LECTURĂ

Poetul vizualizează și filtrează altfel decât obișnuit ilustratele vii din geografia lumii: „monastirea” Bogdana a văzut-o „îngenunchată / în lacrima călugăriței”, „pe aleile ruinelor din Milet” mâncau smochine „câini socratici”, iar „chipul tatălui interbelic” l-a văzut „împregnat pe o piatră în catedrala din Cernăuți”. Și, mai departe pe harta lumii, a văzut China „la ea acasă / medita într-un bob de orez (...)” („Înrobirea și dezrobirea

IV. LECTURA CA STARE DE GRAȚIE

„- Eu am parcurs Coranul! / - Eu l-am studiat pe Cioran! / - Eu sunt cititor de apometre! / - Eu citesc în stele! / - Eu am citit până la orbire Sfânta Psaltire! // - Eu am strivit muște / cu ceaslovul lui Ion Creangă! (...)” („Biblioteca Arcimboldo”, p. 34). Din ilustratele poetice despre citit aflăm că lectura e și ea specială. Călătoria prin spațiile literare ale lumii e descrisă într-o joacă picto – poetică pe spații largi (geografie, geografie literară, istorie), creionând în tușe vii ilustrate care ne reamintesc autori și cărți: Poe, Dickinson, Villon, Baudelaire, Rousseau, Conachi, Dosoftei, Creangă, Blaga, Mihai Ursachi, Marta Petreu, Ion Pop, Ion Mușan, Adrian Popescu...

V. UPDATE CNP POETIC

Găsim și o prezentare, actualizată în 2012, a „fișei” poetului – mierlă de la Casa Pogor⁴ care într-un „Autoportret într-un lan de porumb” se vede „un deportat bănățean într-un/ lan de porumb/ în insula Mare a Brăilei/ unde buburuzele/ (Maicile Domnului)/ practică gimnastica orientală Tai Chi” (p. 56) și ne reamintește: „- Uneori, seara/ mă preambul prin parcul/ eminescian/ Copou/ Încă mai știu să recit/ CORBUL/ domnului profesor Edgar Allan Poe” („Lucianogramă 2012”, p. 37). Ne mai spune că „În atelierul de potcovit inorogi” seamănă „cu ultimul pergament/ din Biblioteca din Pergam/ scufundat de migratori/ în strâmtoarea Bosfor – Dardanele.” („Discopatie orientală”, p. 22), simțindu-se dator „cu o bibliotecă de reverențe/ pe drumul care duce de la Ninive la Firenze...” („Unde mi-s, visători, ochelarii?”, p. 24).

VI. MIERLA DE LA CASA POGOR. ZBOR DEASUPRA LUMII

Poezia lui Lucian Vasiliu, mierla de la Casa Pogor – Iași, nu e nici poezie ca mirodeneie, nici poezie ca ținutul de mâini, nici poezie ca alergare, nici poezie – șarpe, ci poezie – cocon, poezie – tattoo, poezie – memorie, poezie – ilustrată, poezie călătorie. Este poezia care scoate fluturele încremenit în chihlimbar și-i redau, proaspăt, zborul. Poezia care reînvie amintiri și le dă alt suflu, cu alt diapazon, în alt timp. Proaspăt. Este plimbare prin istorie, pe spații largi de pe harta lumii, fluturând într-o hârjoană verbală cu mușchi și nerv povești desprinse din amintiri, filtrate în țesături viguroase, colorate.

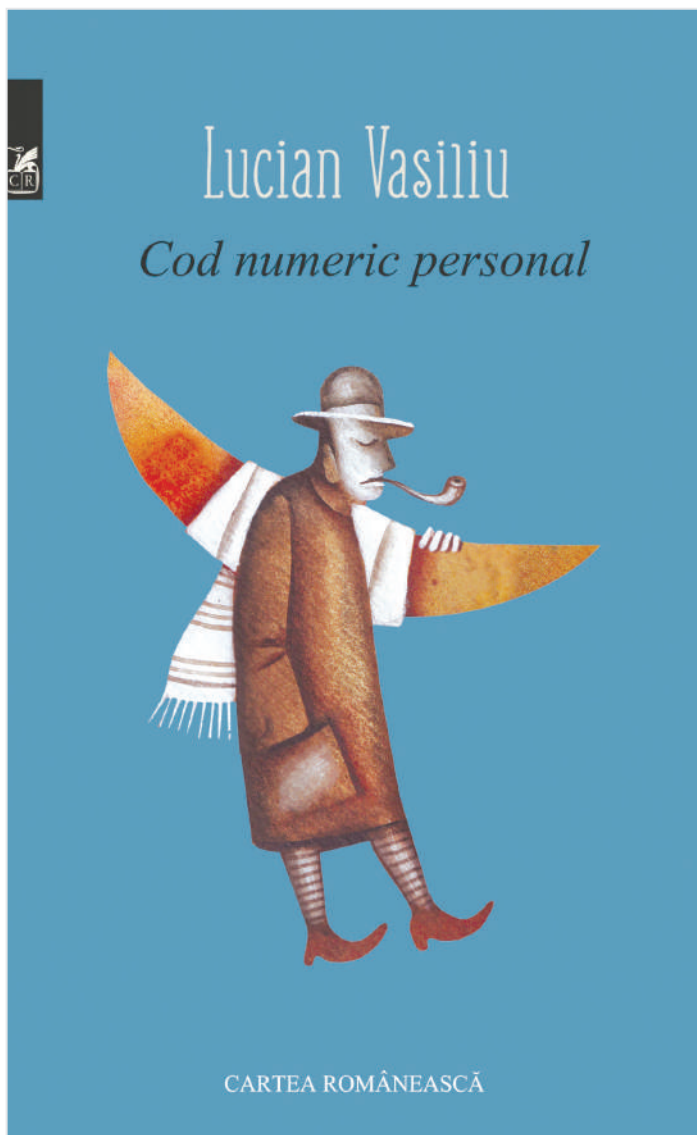
Cu textele semnate de Lucian Vasiliu îți redescoperi, ieșean, orașul. Altfel. Filtrate prin amintirile autorului, străzile și Ba(c)hluiul, parcul Copou și Casa Pogor, Țicăul lui Creangă palpită dinspre alte timpuri în timpul din clepsidră, ca fluturii resuscitați din chihlimbar, altoind pe ilustrate vechi respirația reamintirii, proaspăt.

¹ Lucian Vasiliu, *Cod numeric personal* (poeme inedite, 2009 - 2017), Editura Cartea Românească, 2018.

² Lucian Vasiliu, *Cambei în China – carte de turism și de masaj orientat*, Editura Sedcomlibris, Iași, 2000.

³ Lucian Vasiliu, *Mierla de la Casa Pogor*, Editura Echronia, Iași, 1994

ERATĂ: În numărul 5 (1131) / mai 2021 al revistei *LUCEAFĂRUL DE DIMINEAȚĂ*, la pagina 13, în textul: Cassian Maria Spiridon. Din peștera lui Aladdin într- *O sută și una de poezii*, în coloana a doua, rândul al doilea de sus, în loc de: „soarta poetică AL textelor” (sintagmă care aparține responsabilului de număr al revistei), a se citi: „destinul poetic al textelor” (sintagma originală din textul original trimis redacției, semnat de Cristina Scarlat).

cărților”, p. 28) – (și și mai multe povești aflăm despre China poetului Lucian Vasiliu din „cartea de turism și de masaj oriental” *Cambei în China*³).

În albumul de călătorii răsfoim ilustrate și despre pelerini mai puțin obișnuiți: „(...) – Încotro, heruvimilor dragi? // - Mergem să zidim / pod de fag, și de piatră, / dinspre scund spre înalt, dinspre acest tărâm spre celălalt...” („Pelerini în munții Rodnei”, p. 12) și dintr-o „Epistolă neterminată” aflăm cum „(...) Un cuvânt / moare eroic pe baricadă / în Siria - / cenușă / pe fața alchimistului” (p. 21), în timp ce zilele noastre trec „ca un soldat NATO prin Afganistan / ca un pescăruș / pe sub Arcul de Triumf / din insula Lesbos” („Alfa și omega”, p. 23). Într-o adnotare, poetul ne amintește că „Ianuarie își pregătește capricornii și vărsătorii / pentru semănăturile de primăvară.” („Freiburg. Adnotare”, p. 53).

DIONISIE VITCU: Din zarea inimii în zarea visului și a rațiunii...

~în dialog cu Adina Bardaș~

Căutând un început acestui dialog mediat de foi de hârtie și ecrane, privirea se plimbă de la „Faldurile Mne-mosynei”, cartea de recenzii a lui Florin Faifer, la „Mne-mosina, bunica lui Orfeu” – coborâri în timp, în alt tip de arpegieri nostalgice, ale Cătălinei Buzoianu – un volum care conține o sensibilă evocare a Iașilor anilor '70. Mne-mosyna, o zeiță capricioasă...Către ce vă îndeamnă gândul, acum la ceasul unor rememorări faiferiene?

Dionisie Vitcu: Mă îndemnați s-o iau pe cale nostalgic! Sentimental n-o pot face. Știți zicala cu funia... și casa... o colesc, suntem în anii epidemiei... N-aș vrea să răspund la provocarea ce mi-o faceți, să vorbesc acum despre doi prieteni la timpul trecut. Și Florin Faifer și Cătălina Buzoianu mi-au fost apropiați, m-am bucurat de prietenia lor, i-am pierdut. Îmi vine greu să accept lovitura destinului. Gândul mă îndeamnă la prudență, mi-e frică! De ce?... Nu știu. Mă încercă un sentiment de teamă că nu suntem destul de atenți la costul unor taine descoperite de înțelepții omenirii, la *fugit irreparabile tempus*, la *viața e vis*, *lumea e teatru* și e plină de dizarmonii. Shakespeare ne dă o replică în Macbeth: „*Răutăcioasă umbră este viața / Nimic mai mult un biet actor pe scenă: / Se zbate-un ceas și vorbe mari pronunță / Apoi nu mai auzi de ele nimica / Un basm e viața, spus de-un idiot, / Cu val umflat de vorbă găunoasă!*” / ... Îndemn să cugetăm la destin... la sacralitatea particulară a teatrului... la... *fortuna labilis*, la ornicul timpului universal și perfid...

Luat de val m-am îndepărtat de răspunsul pe care-l așteptați.

Eram tineri și entuziaști voiam să răsturnăm lumea teatrului și s-o punem altfel în picioare. N-am mai apucat s-o facem noi. O face astăzi altă generație.

Mă sprijin pe amintirile dumneavoastră, încercând și să aflu mai bine începutul parcurșurilor în teatru ale lui Florin Faifer: pasiunea pentru teatru a fost constantă, o fascinație uneori nuanțată de entuziasm, alteori de melancolie. Pe ce trasee l-ați însoțit – cu retragerile și revenirile lor?

Dionisie Vitcu: Florin Faifer a cunoscut Teatrul Național din Iași și a văzut spectacole încă din anii când învăța să meargă copăcel. Făcând parte dintr-o familie de oameni instruiți, cărturari, mama medic, scriitoare, tatăl profesor universitar, poet și dramaturg s-au ocupat de creșterea copilului dându-i o educație aleasă. L-au purtat cu ei la spectacole și concerte, i-au pus în brațe cărți potrivite cu înțelegerea și vârsta lui educându-i astfel gustul de plăcut, util și frumos. N-am nicio îndoială că a fost cândva un timp când copilul ar fi vrut să se facă actor. Toți copiii au *microbul*, odată cu trecerea anilor își schimbă opțiunile. Cititul cărților, meșteșugul vorbelor, gândirea lui ordonată și plăcerea de a sfătui i-au zugrăvit acel jovial surâs pe fața lui de adolescent, ținându-l mai mult la masa de scris. Spectacolele de muzică, de sport, de teatru... l-au interesat mereu. Le-a urmărit pasionat cu interes, și implicat sufletește, comentându-le în scris... mai cu seamă teatrul. Teatrul îl pasiona – își amintea de actorul Nicolae Veniaș că l-a dorit într-un spectacol, dar visul nu s-a împlinit, cum nu s-a împlinit nici cu fiul său Laurențiu, dorit de mine în spectacolul *Sfânta Sfintelor*. Am simțit umbra de regret aciuată în sufletul său. S-a bucurat întotdeauna de împlinirile noastre artistice, și se întrista de căderile în derizoriu ca de ceva ce-i aparținea Iașului lui drag și lui personal. Rămân mărturie în presa vremii comentariile sale pertinente și adevărate.

Într-o cronică-portret apărută în numărul 12/1991 al revistei *Teatrul azi*, Florin Faifer scria cu farmec, cu agerime și cu acea sensibilitate pentru imponderabil care lasă gândul în suspensii fertile după ce asiiți la interpretări actoricești de excepție: „Gesturile lui Dionisie Vitcu, sugerînd, cu inventivitate, un întreg limbaj al cărpănoșeniei, expresivitatea fizionomiei lui, pe care se întretaie ca și oximoronic răutatea și un soi de perfidă buimăceală, rostirea scâmoșată, care parcă nu se îndură să sloboadă decît cuvinte storcoșite, pi-

ezișe, zgrunțuroase, plăsmuiesc un harpagon într-o continuă tensiune a efectului tragicomic. Densitatea lui scenică vine din acest patos ilar care se descarcă uneori - risum teneatis! - în gemete și lacrimi. Avarul plîngînd - ce imagine crispantă! Te trece, fie și pentru o clipă, un fior”. După atîtia ani, vă revedem aievea prin aura acestor cuvinte care vădesc și o mare admirație. Ce aduce în plus pentru un actor acest fel de privire, deopotrivă tandră și pătrunzătoare?

Dionisie Vitcu: Mi-a rămas din studenție ecoul unei replici dată de profesorul nostru de Istoria teatrului universal, Octav Gheorghiu, nu mai țin minte cui... suna așa ... „marele poet, părintele lui Faust, Goethe, a zis *toată arta e să știi să scoți în relief pe scenă viața interioară* și n-am mai scăpat de *obsesie*”. Asta m-a preocupat la toate personajele pe care le-am trăit în Teatru.

Pe linia urcătoare în graficul vieții mele artistice Florin Faifer a pus în cumpănă valorilor cerneluri care mi-au scos în relief puterea de a fi fost simplu și mai cu seamă firesc (am folosit cuvîntul puterea în locul harului și talentului... ca să rămân modest!). Cei care vor fi interesați de lumea Teatrului Național vor găsi și în cărțile lui Florin Faifer imagini de relief ale artiștilor care au slujit scena ieșeană.

În postura de profesor universitar la Universitatea de Arte George Enescu, Florin Faifer a adus rigoarea informației, generozitatea unui demers pedagogic care a ajutat studenții să evolueze profesional, dar și un sprijin de nădejde concret, Florin Faifer aflându-se de multe ori la examenele de an ale studenților, oferind comentarii, dintre cele care clădesc, scriind despre ei în reviste prestigioase. Într-o cronică din numărul 11-12/1995 al revistei *Teatrul azi*, „Bine, mamă, da' ăștia prezintă în anul trei cu totul altceva decât în anul al doilea!”, Florin Faifer scria despre studenții dumneavoastră: „E o echipă frumoasă. Și zic echipă cu toate că le doresc să ajungă soliști, în avanscenă. [...] Că se mai ivesc unele stângăcii, sau mici scurtcircuitări ale comunicării scenice, sau, din când în când, pierderi de tonus, asta se întâmplă și la case mai mari. Important este că ei joacă, punând mult suflet și – cu o sintagmă de altcândva – în cuget curat, teatru. Și-au ales cu un instinct corect profesiunea. Dar, fiindcă nu pot să evit o întrebare abisală, în conjunctura nenorocită în care incompetenții ne împotmолiră, avea-vor parte oare și de un destin?”. E un comentariu de finețe, de o marcată tristețe de asemenea, venind de la un om care a fost un model, la fel cum sunteți dumneavoastră, un reper dintre cele de care e nevoie pentru a-ți găsi drumul în profesie și, nu în ultimul rând, pentru a-ți șlefui caracterul. Vorbiți-ne vă rog despre perioada în care v-ați întâlnit și ați colaborat sub auspicii academice.

Dionisie Vitcu: Era prima promoție pe care am pregătit-o cu Ghiță Marinca. Ne propusesem și am reușit atunci să aducem la examenele de Arta actorului, în afară de cei de la Catedră, profesori de la Universitate, cercetători, artiști din alte ramuri... și, după examen ascultam părerile lor, care ne foloseau la analiza *faptului*. Nu ne convenea tot, dar ascultam și-i înțelegeam... Florin Faifer vedea și el ca toți ceilalți stângăcii, scurtcircuitări, pierderi de tonus, dar știa să dea observațiilor sale nota de lirism pastelat, de ironie tandră fără să provoace răni sufletești, să stingherească pe careva, meșteșugind vorbele cu plăcerea de a sfătui și a ne purta din zarea inimii în zarea visului și a rațiunii, și-atunci ne aminteam că arta noastră-i efemeră, durează o clipă și moare când se naște. Poate fi ținută minte dar măsluită de cuvinte mari mincinoase, exagerate sau șocante.

Aveam grijă la examenul de admitere să-mi aleg dintre candidați pe cei cu *date fizice expresive, de acasă*, pe lângă toate ce se cer celor care vor să profeseze pe altarul Thaliei – vedeam echipa, despre care vorbește Florin de la începutul

începutului. Nu m-am înșelat. Am adus primul premiu UNITER Universității Naționale de Arte „George Enescu”. Dar șansa lor stă și în noroc. Șansa tinerilor talentați de a depăși incompetența nepotolită și agresivă acumă stă la *îndemna forurilor superioare care șed la conducerea sistemului și ne pregătesc o Românie educată prin muncă, prin școala de toate gradele, prin cultură, justiție socială...?!*”

Dumneavoastră și Florin Faifer ați scris ani buni în aceleași reviste, printre ele, *Cronica, Cronica veche, Convorbiri literare, Dacia literară*. Această intersectare repetată a unor drumuri spirituale își are neîndoișos vibrațiile ei anume în amintire și, poate, tâlcurile ei, despre care v-aș invita să ne vorbiți.

Dionisie Vitcu: N-am avut rubrică permanentă la nicio revistă așa cum avea Florin și n-am făcut parte din niciun Colegiu de redacție. El se bucura de alt statut, era membrul unui eminent colectiv de cercetători... eu am debutat târziu la îndemnul unui alt mare prieten al Teatrului,

în *Edgar din Dansul morții de Strindberg*, TNI, 1978, regia: Sorina Mirea

regretatul profesor universitar, dramaturgul și poetul Ștefan Oprea, cu proză umoristică și cu versuri în *Curierul de Iași* – violon d'Ingres.

Eu îl citeam... nu-l citeam! El citea tot și printre rînduri cu surâsul lui enigmatic... Era foarte bine informat despre multe, și știa multe. Eu ca actorul, după ureche, cu suflourul... În *Cronica veche* l-a deranjat o afirmație pe care am făcut-o în legătură cu Teodor Mazilu. L-am supărat rău de tot. Nu singurul supărat pe afirmațiile mele. Numai că eu îmi scriu amintirile nu după procesele verbale ale ședințelor de sindicat, ci le mai punctez pe ici, pe colo, fără să mă abat de la adevărul istoric, dar cu scopul de a suna literar

bine. Mi-a trimis un bilet care contrazice omul pe care-l cunoșteam; nu mi-am schimbat părerea ce mi-am făcut-o de-a lungul timpului. Îmi reproșa în termeni ironici o afirmație făcută în legătură cu cei care au comentat opera dramatică a lui Teodor Mazilu. Îl omisese din lista celor care au făcut-o! Nu știu cum mi s-a întâmplat și regret că timpul n-a avut răgaz să mă pot disculpa. Regret!

Conversația noastră duce și către rîcoșee în oglinzi interioare – ce întrebare despre Florin Faifer v-ar plăcea să vă fie pusă și care ar fi răspunsul la ea?

Dionisie Vitcu: Despre viața sentimentală în meandrele Teatrului?!

Este cunoscut faptul că majoritatea celor ce s-au preocupat de viața teatrală fiind din afara sistemului au avut legături amoroase în Teatru. Mă gândesc la Nicolae Carandino, Mihail Sebastian, Liviu Rebreanu, Tudor Mușatescu... Despre Florin nu se pot spune povești... Deși tip charismatic avînd de toate, nu s-a aventurat în peisaj. S-a ferit de complicații și a fost discret. Îi plăcea genul, și-l îmbăta frumosul... și-atît. În discuții particulare nu era măscăricios și nu folosea un vocabular buruienos la adresa colegelor sale sau cunoștințelor de ocazie. Așa l-am cunoscut și-l prețuiam pentru asta.

Am pornit acest dialog sub semnul Iașilor anilor '70 și îl încheiem sub cel al începutului unei alte decade, una cu o vibrație diferită, cu un alt colorit reflexiv. Într-o evocare a lui Florin Faifer care a lăsat destule zone deschise, ce vi s-ar părea important de rememorat, de protejat spre a nu fi fărâmițat de uitare, important să fie menținut într-o actualitate durabilă, și în domeniul scrisului și ca model de trăire?

Dionisie Vitcu: Prin incursiunile sale în Istoria teatrului universal, în Istoria literaturii dramatice românești, în Istoria criticii dramatice românești, printre dramaturgii români, căutînd, cu filtru, efectul de prismă, pe pluta naufragiului, semnele lui Hermes și faldurile Mne-mosynei, Florin Faifer și-a încrustat numele cu majuscule în memoria Teatrului cu locul veșniciei aici, în Orașul marilor zidiri. De opiniile lui, de ideile și observațiile sale se vor folosi toți acei ce vor avea nevoie să cunoască viața și lumea Teatrului românesc din a doua jumătate a secolului XX și începutul frămîntatului secol XXI.

Poezia între două lumi

Pentru Nicoleta – Cristina Scarlat, poezia nu poate fi altceva decât un mijloc prin care se poate raporta atât la propriul eu, cât și la realitatea înconjurătoare. Pessoa, în poemul *Acesta*, scrie că „eu pur și simplu simt cu-imaginația”, vers care, fără doar și poate, se potrivește perfect și cu textele poetei de față. Cu un condei deja bine exersat, autoarea din Iași își continuă periplul editorial publicând două volume în care practică, în mare parte, același discurs meditativ, uneori chiar percutant și nu de puține ori introspectiv. Vorbim aici, așadar, despre plachetele apărute la Editura Timpul, cărți care se completează reciproc atât tematic, cât și stilistic: *Blue. Retrograd* (2020) și *Black. Retrograd* (2021).

Înainte de toate, trebuie menționat faptul că Nicoleta Scarlat și-a construit o scriitură proprie, care – la prima vedere – pune accent pe stil, fapt care mută orizontul de așteptare al cititorului către o grilă de interpretare nu foarte accesibilă. Iată, de exemplu, frământările instanței poetice dintr-un text cuprins în placheta din anul 2020: „unii nu vor decât să ajungă pe lună alții să își cânte în strună eu nu vreau decât să te vreau ca și când nici tu nu ai vrea decât să mă vrei” (*Unii*, p. 80). Într-un alt poem din același volum, versurile îmbracă forma reflecțiilor, iar întregul scenariu lasă impresia că toate întrebările își vor găsi finalitatea doar printr-o evaziune forțată în imaginație: „ce faci când aluneci pe zare cu aripi la mâini la picioare cu fluturi pe gene pe buze căutând zarea prin care am trecut respirând depărtarea cu mers pe sârmă cu fluturi în sânge cu spini de lumină ce faci când taci” (*Ce faci*, p. 121). Prin astfel de... prozopoeie desprinde parcă din literatura lui Cristian Popescu, se construiește poetica unui soi de obscurantism cultivat intens, în care înlăturarea convențiilor devine marca unei expresivități autentice. Chiar dacă versurile din cele două volume par încifrate la nivel formal, la o privire atentă se poate observa un interes pentru camuflarea oricărei coerențe. În realitate, totul este un joc al autoarei și – probabil – cel mai mare pariu al ei. Poemele în cauză nu neagă logica, ci tiparul formal-stilistic actual. Gândită pe scheletul unui postmodernism bazat pe impersonalitatea discursului, lirica poetei ieșene comunică și acea „dezumanizare” a literaturii, în sensul oferit de Ortega y Gasset.

Tocmai aici intervine și farmecul celor două plachete de versuri. Chiar dacă se poate crede că poemele trăiesc doar la nivelul lexicului sau la nivelul asocierilor stranii, inedite de imagini, toate poeziile au în centru un nucleu liric bine delimitat, un soi de „construct”, în care toate secvențele poetice sunt ca piesele unui puzzle. Rigurozitatea căutată se observă chiar și din secțiunile volumelor. În *Blue. Retrograd* există 5 secțiuni („Iov. Remake”, „Blue. Retrograd”, „Lupul din lună”, „Intermezzo” și „Memento”) fiecare cu un titlu specific, prin care se anticipează, evident, tonalitatea poemelor. Trebuie subliniat faptul că cele 5 capitole alcătuiesc un imens spectacol, în care fiecare poem contribuie cu ceva la sensul general, iar tocmai aici intervin și diferențele de stări poetice. Din fragmentele citate anterior se poate observa că nu există semne de punctuație între sintagme, fapt care poate lăsa impresia că ne întoarcem la principiul „cuvintelor în libertate” (Marinetti), dar departe de așa ceva. Nu este nimic „aruncat” în poezia Cristinei Scarlat; totul este calculat și structurat, iar un exemplu notabil este poemul *Acasă*: „știu acum unde

e acasă e ca o țară frumoasă în care evadiez din lume invers lumii cu gândul acolo mereu știind că tu ești eu mă învăț pe lângă acasă ca pe o lângă o țară frumoasă locuim în ea pe rând mai mult tu în anotimpuri diferite când eu sunt departe tu ești departe dar inima e mereu acasă ca într-o țară frumoasă amin” (p. 23). Nu intrăm acum în analize sintactice, dar de la început până la sfârșit există o precizie chiar și la nivel gramatical, ceea ce contribuie și la acel efect de „piesă de puzzle”, despre care am menționat deja. În schimb, de notat este aici stilul meditativ, nostalgic, unde comparațiile (unul din procedeele artistice preferate ale autoarei) servesc ca punct central al întregului discurs. Se poate aduce în discuție și abstractul textului, alcătuit pe fundația unui spectacol imagistic, tradus aici printr-un amestec eterogen între componentele derizorii ale realității din jur și mecanismele propriului eu.

În *Black. Retrograd* (2021) atmosfera este mai apăsătoare, iar pe alocuri predomină și o jovialitate mascată. Exact ca în placheta anterioară și în *Black* există câteva secțiuni care dictează tonul întregului volum: „Tatălui”, „Ciocolată caldă”, „Animale bolnave”, „Săptămâna”, „București”, „Paradisuri artificiale”, „Bolgiile picante ale lui Dante”, „Africa”, și „Fluturi”. Acum, atitudinea poetică înclină spre un discurs confesiv, ancorat mai atent în cotidian. Temele par a fi mai diverse și se poate vorbi – mai ales în „Bolgiile picante ale lui Dante” – despre o poetică a resemnării, caracterizată, printre altele, de imposibilitatea de a combate timpul și degradarea naturală a sinelui.

O lume poetică diferită întâlnim și în versurile unei alte scriitoare ieșene, Indira Spătaru. După volumul *Promenada* (Editura Paralela 45, 2016), autoarea revine pe scena literaturii contemporane cu o nouă plachetă intitulată *Năvod peste trup* (Editura Rocart, Argeș, 2021).

La fel ca în cazul poetei discutate anterior și Indira Spătaru s-a preocupat de arhitectura discursului liric, iar în cazul ultimului ei volum se vede că cele 3 secțiuni sunt gândite ca un suport pentru viitorul cititor. Cartea este alcătuită din trei secțiuni: 2 principale („Blues” și „Jazz”), care comunică, într-o anumită măsură, teme și stări poetice asemănătoare și un „Intermezzo” bine încheiat, care asigură trecerea firească de la o ipostază la alta.

Secvențele „Blues” și „Jazz”, deși se completează, au totuși și câteva trăsături aparte. Dacă poeziile din prima parte au un ritm mai lent și mai calculat, aco-

paniat, totodată, de un ton mai solemn, în „Jazz” există o stare mult mai vibrantă, chiar îndrăzneță, în care predomină alte acorduri. Așa cum s-a menționat în comentariile de pe ultima copertă, poezia Indirei Spătaru este bazată pe o doză mare de senzualitate, ceea ce înseamnă că de multe ori discursul poetic este generat de dubletul El-Ea. Dar acest fapt nu presupune că în *Năvod peste trup* vom întâlni o simplă poezie de dragoste. Din contra: poeta reușește să-și camfleze scrisul, dovedind că este stăpână pe propriul stil, oferind, în același timp și dovada faptului că probează oricând prezența inventivității stilistice. În poemul *Rezervație*, de exemplu, eul își demască mecanismele interioare și – mai ales – își sondează obsesiile: „Ești bizonul ce îmi lipsește din inventar/ nu consmenez numele, regnul, codul,/ simbolul sexului, religia, anul, proveniența,/ coama ți-am zărit-o în furtună/ greutatea copitei, tensiunea./ Bizonul căruia i-am dus dorul,/ animalul dorit” (p. 13). În acest poem, celălalt (partenerul) pare a fi un... trofeu, un câștig, dar, de fapt, asistăm la construirea unui autoportret destul de convingător. Linile acestui portret sunt creionate prin parcurgerea unei aventuri prin abisul propriului univers.

În altă parte, poezia stă sub semnul unei atmosfere intense, unde plăcerea lumii înconjurătoare cunoaște o expresie mult mai personală: „Acest verde mă dărmă/ în verde/ acest verde/ trâmbițează / intrarea/ în verde/ mă compleșește / ivit din pământ. / Cer acest verde!/ Nu absintul, / nu cânepa / acest viu verde/ mă depășește. / Astăzi și mâine, călugăria finală/ în verde” (*Vitalitate*, p. 26).

Discursul din prima parte are o tendință confesivă, care amintește parcă de lirica Annei Ahmatova. În *Năvodul* Indirei, de exemplu, iată poemul *Cosmic blues*, unde instanța poetică contemplă convingător prezența celuiilalt: „Agale mă plimb prin mările tale/ atlasul, sîdeful masculin al respirației zburdă prin mintea mea/ de brațele tale bușteni - /mă agăț/ furtuna pasiunii abate peste noi/ amnezice flori de leandru sub pat/ șoptesc atât de tandru! (p. 31).

În a doua secvență, tonul este mult mai dinamic, iar imaginile se întrepătrund mult mai vioi: „Guvizi avizi de planeton în planton/ noaptea/ strălucește broșa sexului înfocat/ peste umerii lui te înalți ca o pernă/ inutilă în sicriu./ Cum ai ridica dintre tablouri motive/ căldura în culoarea înghețatei de fistic/ gândind la el, pictezi unghiile străvezii/ în apa dorinței stacojii” (*Red*, p. 50). Dinamismul poemelor din „Jazz” este reprezentat și de atmosfera ludică, iar un exemplu memorabil este poemul *Senzație necunoscută*: „Mă legăn în barca trupului tău/ fără K, doar cu Jerome and Jerome/ pârul plutește în aval, un picior atârână/ brățară de sălcii pe umărul tau/ limba soarelui dansează lascivă/ vara s-a dus și vocea fascinantă cu ea/ de mână, doi copii/ sub pelerina dorinței/ de a îmbătrâni împreună” (p. 54). Există multe referințe în poezia Indirei, dar aici trebuie menționat faptul că întregul text își extrage atmosfera din romanul *Trei într-o barcă*, o lucrare satirică de la finalul anilor 1880. Prin excelență, o poezie ca cea de mai sus trăiește prin ludicul secvențelor, o atitudine care re apare des pe tot parcursul „Jazz” – ului.

Nicoleta – Cristina Scarlat și Indira Spătaru sunt două voci poetice diferite, puternice, care merită citite nu doar de publicul specializat, cât și de amatorii de poezie...

Cătălin MIHULEAC

Joseph Sibi, consulul francez la Iași*

Căpitanul francez aflate, înainte de a sosi în România, despre existența unui consulat la Iași, care se îngrijea de interesele micii, dar vânjoasei comunități franceze din Moldova. Știa că aceste interese erau atât economice, cât și culturale.

Prezența consulului Joseph Sibi pe pământ românesc - datând de un sfert de secol - oferea exemplul unui destin demn de luat în seamă. Părinții lui, proveniți din familii uzate de interminabilul conflict franco-german din Alsacia natală, se refugiaseră undeva la periferia Parisului, acolo unde Henry Sibi își ilustra hărnicia în construcții. Dar construcțiile la care lucra erau destinate altora. Pentru el și pentru soție, abia a găsit sălaş în pivnița unui cârciumar.

Cu exces de întunerice, umezeală și igrasie, gaura aceea părea mai curând cuib de rozător decât locuință de om. Ziua, Anne-Marie Sibi își extindea aptitudinile de gospodină ajutând-o pe nevasta cârciumarului la bucătărie, plata constând în mici gratuități la jambonul și vinul ce nu străluceau prin calitate, într-o vreme când puține străluceau prin calitate.

Dar când de stările tale de beatitudine se ocupă sucurile tinereții, toate vinurile devin de vinotecă. Amestecul de lumină chioară trecută prin vin, conjugat cu adierile afumate ale brânzei și jambonului stivuite pe rafturi amuțeau igrasia, făcând din pivniță un ambient propice pentru abandonurile dragostei.

Nu e de mirare că, vegheat de moașele cumsecade ale cupajelor de merlot, cabernet-sauvignon și pinot noir, viitorul consul Joseph Sibi a văzut nu lumina zilei, ci flacăra unei lumânări ce proiecta desene zglopii pe pereți. Imaginile acelea au fost primele sale jucării, alături de etichetele desprinse de pe sticlele pe care le mângâia cu privirea și ulterior cu lăbuța.

Abia pe la vârsta de trei ani, copilăria lui Joseph a ieșit la suprafață, când tatăl său, avansat șef de șantier, a-nlocuit pivnița cu o locuință luminoasă cu trei camere.

Cumînțenia și sârguința la carte conduceau copilul pe traseul normal al școlii. Părea înzestrat pentru cariera de inginer, pe care tatăl o visase cândva pentru sine, pentru ca apoi s-o paseze fiului.

N-a fost să fie. Așa cum multor bărbați li se întâmplă, adevărata ursită - cea a maturității, care se întâlnește după divorțul de prima - i s-a înfățișat în timpul stagiului militar obligatoriu.

Într-una din cele trei zile, cât a durat inspecția unui director din Ministerul afacerilor externe, au fost adunați într-o sală zece soldați. Fuseseră triați după criterii severe, începând cu inteligența (mai ales cea socială), continuând cu abilitatea de a comunica și încheind cu aspectul fizic plăcut.

Dintre toți, în urma unei ultime selecții, a fost reținut Sibi, căruia i s-a propus un serviciu diplomatic în Iași - cel mai francfon oraș din România, nepoata mai necăjită a Franței.

Chiar dacă a avut dificultăți să găsească țara și orașul pe hartă, vestea suna minunat, căci care tânăr francez nu visa la straiile de diplomat într-un ținut francfon? A lucra în acest domeniu de vârf însemna să slujești interesele naționale și să nu le dezamăgești pe cele personale. Nu exista pistă mai bună pentru decolare ca diplomația. Îți începeai cariera undeva în nepoata România, apoi ți-o continuai în...

Apoi ți-o continuai tot în nepoata România.

Consulul Sibi s-a suit fără eforturi pe soclul diplomatic din Iași, de unde a legat relații calde cu oficialitățile locale; ceea ce nu era o performanță, având în vedere că emanciparea locală se bucurase de bagheta franceză. Astfel, Hotelul Traian își datora strălucirea lui Gustave Eiffel, rețeaua de apă potabilă îi închina curgerea lui Charles Chaigneau - inginerul-șef al orașului - iar pe scena teatrului de varietăți al trupei Fouraux urcau artiști ca Sarah Bernard.

La scară națională (à propos de diplomație), unirea celor două principate - Moldova cu Țara Românească - și recunoașterea noului stat român în anul 1859 se realizase-

ră grație sprijinului francez. "Acolo unde flutură drapelul Franței, vibrează și simpatia românilor", sublinia cu justete, la vremea respectivă, un politician.

Simpatia ieșenilor pentru Franța se situa deasupra mediilor pe țară. În Iași, lumea bună vorbea fluent franceza, cafeaua de dimineață căuta compania gazetelor de la Paris - primite cu o decentă întârziere, alături de ultimele romane, ce făceau deliciul iubitorilor de frumos.

Dar, pe cât de diplomat s-a arătat Sibi la serviciu și în societate, pe atât de lipsit de diplomație s-a dovedit cu părinții săi rămași acasă. După numai doi ani de ședere în capitala Moldovei, legătura cu familia din Franța a fost ruptă definitiv. Tatăl a refuzat să-i mai vorbească, mama la fel, surorile mai mici și ele...

Într-un singur mod se putea realiza această performanță, iar fercheșul consul a reușit-o cu elanul caracteristic junilor forțați de impulsuri latine: logodindu-se, apoi căsătorindu-se cu Hortense Maugsch - o duduie frumoasă foc, dar mult prea nemțoaică.

Faptul că era stabilită și chiar născută în România nu o făcea mai tolerabilă în ochii socrilor francezi, care fugiseră din Alsacia tocmai de răul nemțesc. Iar acum, răul acesta le intra în familie pe ușa din față. *C'était inacceptable!*

De partea Hortensei, lucrurile familiale erau de-un calm absolut, ambii săi părinți - foști proprietari de farmacie - fiind instalați la doi metri sub pământ, în cimitirul ieșean Eternitatea.

Consulul și-a cunoscut viitoarea consoartă la o petrecere de toamnă, organizată de un proprietar de podgorii în pivnița conacului său, aflat la o aruncătură de băț în afara

a fost proiectată de părinți la câteva zile după coborârea de pe calul care-i aducea în oraș de la conacul unde se cunoscuseră.

De născut, Alice s-a născut într-un mijloc de transport mai modern decât calul: în tramvai. S-ar fi zis că, extenuată de vicisitudinile zborului lung, barza care-o aducea în cioc a aterizat forțat și a luat, pentru ultima bucată de drum, tramvaiul.

Această naștere nonconformistă a venit pe calea magică a gravidelor, ale căror pofte imposibil de stăvilit alunecă pe tărâmul mofturilor. Dacă soția însărcinată îi cerea soțului prăjitură *millefeuille* la miezul nopții, săracul genitor n-avea încotro și fugea să-l deștepte pe cofetar din somn ori chiar din morți.

E greșită ideea că femeile însărcinate se disting doar prin mofturi culinare. De pildă, Hortense - a cărei apă de gravidă în luna a noua era ținută în frâu de-un fir de păr - i-a cerut soțului s-o scoată seara la plimbare cu tramvaiul, proaspăt înființat în Iași. Așa, nitam-nisam, i-a zis:

- Vreau să mă plimb cu tramvaiul și vreau acum!

Să fi auzit ea o chemare teutonică în mersul acela pe șine, ținând cont că vagoanele și materialul rulant nu erau furnizate de o firmă oarecare, ci de AEG Berlin? Posibil. Gravidă germană într-un tramvai german, curgător pe șine germane... Cam pe aici i se situa moftul, transformat într-o cerere de nerefuzat adresată iubitorului soț. Afară, un ger și-un crivăț delirau de țița turcul.

Bine e să te plimbi c-un tramvai de sorginte germană,

pe șine și ele germane! Dar nu când vatmanul e român, fiindcă atunci la tot pasul te pasc schimbări de viteză și frânări smucite. Una dintre ele s-a dovedit prea redutabilă pentru apa grăvidei, ce s-a rupt cum doar gravidelor li se poate rupe, în cele mai nepotrivite momente.

Așa s-a pornit doamna consul să nască pe-un scaun cu șipci orizontale din vagon, activitate pe care a continuat-o la maternitate, unde Joseph Sibi a cărat-o cu o birjă chemată de vatman. Acesta a oprit tramvaiul în Piața Unirii și-a început să sune disperat clopotul de alarmă.

Cu trecerea anilor, participarea de consul a ajuns să fie interpretată de Sibi într-un registru de-o extremă gingășie. Talentul său diplomatic se

cerea aplicat la tot pasul, dar bătaia lungă a armei ieșea din sfera clasică și se înscria în a pragmatismului sentimental.

Oficial, misiunea consulatului consta în apărarea intereselor micii comunități franceze din Moldova, dar comunitatea știa foarte bine să-și poarte și singură de grijă. Neoficial însă, misiunea era cu mult mai înaltă, propunându-și să propage limba franceză în rândul românilor obișnuiți.

Să propage limba franceză, mai bine zis dragostea pentru limba franceză, pentru cultura franceză, pentru toate ale Franței.

Astfel s-au înființat, la sediul consulatului de pe Strada Theodor Pallady numărul 12, primele cursuri gratuite pentru începători și avansați. Veneau în principal amplotaiați ai firmelor franceze, veneau și duduie care visau peșitori din lumi feerice; dar și doamne, mediocre la vârstă și ambiții, care evadau puțin din micul lor infern de plictiseală.

Nu era destul pentru ambițiile lui Joseph Sibi. Ținând să modeleze suflete acolo unde ele erau moi și delicate, a obținut două norme la catedrele de limbă franceză din două instituții de învățământ școlar: Liceul Internat de băieți și Școala de fete Humpel.

Era un bun echilibru, căci fetele se îndrăgosteau de limba franceză într-un registru mult diferit de al băieților.

*Fragment din noul roman în lucru

orașului. Nici că se putea loc mai nimerit pentru a-și înfiri-pa idila vieții! Arhitectura pivniței era legată indestructibil de bornele existenței sale.

A venit la petrecerea din conac aidoma unui cavaler singuratic, dar s-a întors în șa cu Hortense. Fascinată de profesia lui de diplomat combinată cu mustața *à la française* și cu ochii de-un albastru cu cătușe, îl găsea irezistibil și l-ar fi urmat oriunde fără fasoane, numai să i-o fi cerut.

- Să urc în șa, alături de tine? *Tout de suite*, numai ajută-mă puțin!

Purtată de valurile romantice și pragmatice ale calului, Hortense îi îmbrățișa talia cu verigheta brațelor, lăsându-i totuși iluzia că frăiele rămăneau în mână lui. Oare câți bărbați, de pe toate meridianele pământului, nu trăiesc o viață întreagă cu aceeași iluzie?

În acele vremuri naive și cumiști, admiratoarele erau luate fără tergiversări de neveste. Și cununia a fost una naivă și cuminte.

De fapt, toate în Iași erau naive și cumiști. Să tot fii consul, într-un asemenea oraș.

În basme, numărul trei are valoare sacră: Făt-Frumos se luptă cu trei zmei și nu ezită, la înghesuială, să se dea peste cap de trei ori, pentru a se prefăce în stâncă sau arbore. Fetele împăratului sunt și ele trei la număr și așteaptă de la soartă trei prinți, de preferință din trei împărății diferite.

Fiicele consulului, născute din impactul său de poveste cu nemțoaica, nu puteau fi decât tot trei. Alice, cea dintâi,

Al. CISTELECAN

Și Eliza vrea să moară (Eliza Viforeanu)

„Format, tipar și înfățișare îngrijită. Aceasta este caracteristica volumului Elizei Viforeanu.” O asemenea spusă, după socoteala mea, e răutate curată, lucru la care nu m-așteptam deloc de la Victor Ion Critu și nici de la *Plaiuri săcelene*.¹ Bine măcar că-n final o încurajează, promițându-i că „se va impune” dacă va dovedi „mai multă voință și control”. Volumul Elizei,² la urma urmei, nici nu e atât de arătos și cuprinde doar o grămăjoară de poeme. Douăzeci, numără cineva de la *Clujul creștin*³ într-un anunț, în care autoarea „cearcă a da definiția vieții” (chiar face o încercare, în *Drum*). În rest nu se mai angajează în astfel de definiții (lucru greu, oricum), dar cum să te porți în viață recomandă numaidecît în moto-ul volumașului: „Privește cu ochi veseli și vei vedea că tot ce te-nconjoară e frumos”. Pare, așadar, o inițiativă motivațională și o recomandare comportamentală utilă. Din păcate, puține „frumoase” a văzut Eliza - și-n schimb, multe triste a trăit. Cu adevărat „frumos” e doar soțul ei, Stel., căruia îi dedică un epitalam; nu cum face Maria Pilchin, zădărindu-l și provocându-l, ci cu seriozitate și devotament, reluînd clișeul adorației romantice absolute: „Te-ai așezat pe-o culme însorită/ și drumul tău e presărat cu flori,/ eu voi rămîne-n umbră-nvăluită/ căci pîn'la mine nu vreau să cobori.//...// Te voiu privi duios din depărtare/ stînd pitulată'n voalul meu de umbră, -/ nu încerca s'arunci scînteii de soare.../ o rază-n întuneric e prea sumbră.” (*Efort*). Eliza nu-i o Cătălină, e sfioasă precum margareta lui Emily Dickinson și-i mulțumită doar cu adorația.

Dar numaidecît după așa cîntare luminoasă și devotată, Eliza trăiește un coșmar (care se prelungește pe toată viața volumului - nu neapărat și a Elizei): „Se lasă noapte, - întuneric/ Pătrunde'n sufletu-mi sdrobot -/ și-n chinul meu nebun, isteric,/ Puterile m-au părăsit” etc. (*Coșmar*). Nu e un coșmar de-o noapte; e coșmar existențial în toată legea: „Și spini în cale-am străbătut/ Ce mi-a-nțepat adînc credința -/ Rănindu-mă dela'nceput/ Am cunoscut doar suferința” etc. (*Pribeag*). Altminteri, oricît de năpăstuită și de sfioasă, Eliza dragoste devoratoare visează și se și propune - discret, ce-i drept - ca o iubită-fruct: „Apetisante piersici te îmbie/ Să devorezi cu poftă carnea lor,/ Gutuile cu scama ruginie/ Amestecînd parfum îmbietor.// Te-aștept și eu și ele în zadar” etc. (*Natură moartă* - după ce-a dat iama prin livadă precum Pilat prin cămară). Se va fi întîmplat ceva dramatic pe partea biografică (sînt cîteva aluzii la moarte), așa că și Eliza trăiește doar din amintiri și doliu: „Păstrez și azi din trandafirul mort/ Petale veștede, presate-n carte,/ E singurul omagiu ce-l mai port/ Unei iubiri ce'nvinsă e de moarte” (*Gînduri risipite* - probabil că doar de moartea iubirii e vorba, nu și de a iubitului). Dar mult mai sigură - și mai documentată-n versuri - e drama de trădare/uitare, rană la fel de cruntă la Eliza ca la toate poetele trădate după ce li s-au depus jurăminte: „Azi nu mai știu a ride, nici a plînge/ Și tot ce mă'nconjoară-i searbăd, rece/ Doar inima-mi se scaldă'ntr'un potop de sînge,/ O rană ce mă tem că nu va trece.// Mă voi plimba în fiecare seară/ Sub mărul ce'n atîtea nopți de Mai/ Știi să minți” etc. Gîndurile astea „risipite” acoperă jumătate cartea și constituie o lungă elegie de amor, împletind amintiri cu recriminări și reproșuri, dar mai ales cu invocații pe tema „redă-mi o clipă fericirea”. Bineînțeles că fericirea nu e redată, pentru că „Tu ai uitat că m'ai iubit/ Și tot ce-ai spus a fost minciună”. „De ce nu mă mai iubește” e calvarul Elizei. Dar și cînd e fericită, tot suferă, căci așa e iubirea - cu durere: „Iubirea însăși e durere/ Ce-o cînt poezi'n orice vers”. Și nu numai poezii: „O cîntă fetele la țară/ Oprind pe muncitori din mers” (*Iubire*) (oare de ce?). Peste această compoziție chimică a iubirii, indisolubilă, se adaugă, desigur, peripețiile de suferință personală, așa încît rezultă o biografie torturată fără milă: „Am risipit în anii mei/ Potop de suferinți/ Și astăzi cînd îmi amintesc/ Vărs iar lacrimi fierbinți” etc (*Speranță*). Nici Eliza nu mai suportă de la o vreme, așa că bate disperață din picior: „Lăsați-mă să mor acum!” (*Spleen*). În genere, deși nu fără oarece excepții, românele sînt radicale cînd vine vorba de amor. Dacă n-au parte de el cum vor, numaidecît vor să moară. Și Eliza la fel cu ele.

1 Nr. 6/1937.

2 Eliza Viforeanu, *Flăcări și scînteii*, Editura „Colecții literare”, 1936. Mulțumiri BCU Cluj pentru ajutorul bibliografic.

3 *Clujul creștin*, nr. 3-4/1937.

Gellu DORIAN

Să fie viitorul atât de negru?!

Aflăm dintr-un discurs recent al regelui Willem-Alexander al Olandei că este necesar ne îndreptăm spre o „societate participativă”. Ce-ar însemna asta? Toți oamenii să aibă grijă de ei înșiși, să nu mai aștepte nimic de la stat. În mare cam asta ar fi. Ba vizionarul rege al Țărilor de Jos, cum se numește acum Regatul Olandei, dă ca model lumea secolului XIX. Interesantă viziune de progresist, care, prin ceea ce ar putea aplica poporului său, ar întoarce lumea cu aproape două secole înapoi. Să fie asta scopul acestei lumi care a atins maximul gradului de civilizație și acum debordează prin progenituri cărora le-ar plăcea să locuiască în case insalubre, la lumina de seu sau de parafină, pîndind la colț semenul pentru a-i lua jugulara pentru o coajă de piine? Regele nu ne explică în ce mod ar vedea această grijă de sine a omului, de parcă pînă acum omul secolului XX, trecut în al XXI-lea cu trei de-

menii dintre granițele țării. Or dările, firesc, trebuie plătite. Poate chiar cu represalii demne de perioada fanariotă, că tot se caută modele în trecutul atât de luminos al omenirii.

Probabil astea sunt doar teme de gîndire pentru cei care acum doresc să acumuleze cît mai mult în visteriile proprii, luînd de la gura nevoiașului, care nu ar putea să se descurce singur nici măcar pe ultimul drum, cînd preotul care are și el taxele lui nu-l va mai putea așeza în groapă: să se descurce singur! Știu ei ce știu, că marile averi s-au făcut prin astfel de acumulări, din bob cu bob, din „spic cu spic, patriei snop!”.

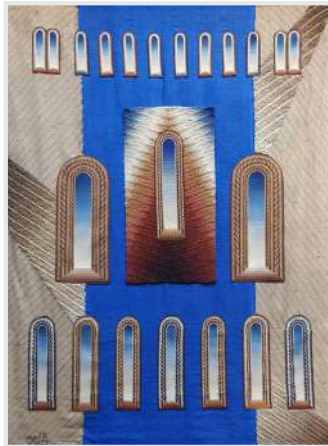
Polarizarea societății, în astfel de situații, va da naștere celor două categorii, că nu le mai putem numi clase, de oameni: bogați și săraci. Asta a fost de cînd e lumea. Dar ce rost au mai avut toate aceste progrese, cel puțin ale secolului XX, plin de

experiențe fatale, de la războaie la comunism devastator? Toate au terminat într-un fel deloc de urmat. Imperiile, acumulatori de bogății imense, au dispărut în cea mai mare parte, înlocuite acum de „uniuni consensuale”, care și ele se erodează prin astfel de cuzi-neți de vîrf, cum este acum regele Willem-Alexander, care s-a trezit fluierînd ca un eretic în chiar preajma altarului.

Nu poți radia din experiența de viață acumulată pînă acum etapele ce constituie rodul unor civilizații ajunse pînă la acest

grad de civilitate și trai, nu peste tot decente, doar așa că-ți simți visteria proprie subțiată de lăcomia și necumpătarea mereu în creștere.

Omul, de la copilărie pînă la bătrînețe, este în grija lui, fie că e stat, fie că e cetățean, fie că e preot, fie că e enoriaș. Și dacă omul este lăsat în grija omului, chiar dacă acesta nu are milă, vorba unui poet, este negreșit în grija lui Dumnezeu. Și cine se atinge de om se atinge de Dumnezeu și nu-i va fi deloc bine.

Umbre, paravane IV - Căla Neamtu

Ștefan MĂRZAC

Pe cărările vieții

- Numitorul comun este un compromis nu numai între numere, dar și între oameni.
- Aplauzele sunt vorbe calde rostite de mâini, pentru încurajare, confirmare și răsplată.
- Aforismele sunt niște idei care și-au împlinit dorul de miez.
- Dacă storci bine un roman, obții un eseu, iar din acesta, câteva aforisme.
- Materia din noi poate aprinde lumina la care să putem citi cartea sufletului.
- Cînd suferințele îți dau atenție te macină și devii mai fin.
- Multe stângăcii sunt făcute cu mîna dreaptă.
- Întotdeauna stîna are ca vecin pe lup.
- Pentru unii memoria ține loc de minte.
- Unii scriitori, chiar în vîrstă, își cumpără popularitate, dar își vînd vulgaritate.
- De ce este atât de mult nerespect între oameni? Deoarece nerespectul pentru alții (efectul) este rupt de nerespectul de sine (cauza).
- Hoțul, ca să fie mai greu de descoperit,

- s-a gîndit să se împrietenească cu cîinii păgubașului.
- Mielul care sughe de la două oi se obișnuiește a avea două fețe.
- Sinceritatea este limba maternă a suferinței, dar se vorbește mult limba maternă a măștii.
- Prudența este înțelepciunea incertitudinii.
- Uneori o minciună este spusă documentat, cu amănunte și precizie de adevăr, știind că are mai multe șanse de a fi credibilă.
- „Pe muchie de cuțit” au loc cele mai frumoase și mai palpitate meciuri, mai ales dacă va câștiga cine vrem.
- Educația este un miracol. Ea poate transforma spinii caracterului în flori și fructe. Trebuie însă un grădinar priceput.
- Cel ce iubește dreptatea are colecție de nedreptăți.
- Minciuna poate scrie și romane, dar sinceritatea, doar câteva aforisme.
- Deseori compromisul poate ține echilibrul între adevăr și avantaj.

- Cuvintele parfumate, repede sunt evaporate, iar cele simțite merg des pe ocolite.
- Noaptea nunții nu este și noaptea minții.
- Facebook-ul este o fabrică de prieteni, cu productivitate mare, dar fără control de calitate.
- Paradoxal, pentru cel mai dificil drum, cel către noi înșine, nu ne trebuie niciun model. Fiecare merge pe cărarea sa.
- Aforismul respectă lecția seminței: esența ocupă un loc minim în spațiu.
- Precum sămînța, dacă primim căldură, vom încolți, vom simți bucuria luminii și o vom dori.
- Dacă ne luăm după alții, ne ocolim și nu ne vom cunoaște.
- Florile pozate se simt frustrate deoarece cei ce le văd imaginea nu le simt și mirosul.
- Mintea ne împarte în două, interior și exterior. Apoi, muncește toată viața ca să ne golească în interior și să ne simțim plini în exterior.

Gheorghe VIDICAN

Dureri mișcătoare

P a e

ÎN PĂLĂRIA TATĂLUI MEU

în pălăria tatălui meu înfloresc strigătul tău o ispită
desenează urme neglijent așezate de trădare-n privire
actori ambulanți poezii se logodesc cu poemul evită
să moară de sete în luciul apei amintiri la prima cetire

șoaptele noastre trudes într-o miercuri un lătrat de câine
sperie clipa înalta ispită a buzelor noastre ne arde sărutul
mici ticăloșii umbrele noastre în parc născocesc un mâine
în pălăria tatălui meu șoapte casante ecoul decojește urâtul

dureri mișcătoare vopsesc pereții poemului desfrunzind iadul
de plâns tatuată lacrima cu un zâmbet devine ciob de oglindă
cioplim în urmele noastre gări o eroare vopsită devine tavanul
scorburi ne naștem amiaza în vocile noastre rămâne gravidă

tăcerea născută din cioburi virtuale e-un labirint plin de seducție
în pălăria tatălui meu foamea inventează-un motor cu inducție

TATĂ ȘI FIU

într-o cochilie de melc se naște singurătatea scâncind fără trup
desculțe prin nisipul clepsidrei umbrele merg de mână tată și fiu
diminețile ne cad din pod de furie în fâșii de iubire luna o rup
în noi setea-nfloresc firimituri de bine și rău nasc în noi un pustiu

pe o cărare rămasă fără creier ne cade singurătatea din buzunar
vin cerșetorii să spele nisipul de urmele noastre moară de vânt
timpul sfidează jocul de zaruri ruinele clipei le vopsim cu lunar
un dans țigănesc vicleni zorii nasc nevoia de cer aici pe pământ

clepsidra năpârlește într-o scorbura a fricii e-o nouă factură fiscală
iubirea tragem mirosul cafelei de urechi dimineața se-aud herghelii
un galop de armăsar sperie noaptea clipa de frică devine banală
amintiri al existențelor noastre hilar răsăritul de soare e tăiat în felii

înnebunită toamna-și vomită belșugul într-un șuierat de șarpe astral
ironic comuniștii duc umbrele noastre de mână tată și fiu la canal

PLOUĂ-N NOIEMBRIE

dacă plouă-n noiembrie noaptea cu ochi marțieni pe o insulă
se spune că dusă în lanțuri tăcerea născocesc iubiri incomplete
țipă vecinii ca niște claxoane de mercedes adunați într-o aulă
a universității de reproșuri se reîncarnează frica în mii de insecte

ne răsucim în noi precum mustața bunicului plouă-n noiembrie
dă peste maluri trecutul impudic îneacă în lacrimi umbrele străzii
dincolo de marginea apei o șoaptă însingurată e dată sâmbrie
poetului se schimbă luminile felinarului cu leduri în centrul orăzii

plouă-n noiembrie e-o ușă deschisă trântită de vânt scârțâie frica
stropii pe-asfalt se-nmulțesc urmele noastre tăcute se țin de mână
accidente mortale atâtea întâmplări hilare duce-n spinare furnica
pe fumul țigării în cazinouri se pun acțibilduri sunt lacrimi de lână

în ochii cerșetorului de mână foamea și setea plouă-n noiembrie
pe insula iarăși pustie însingurat poetul și-așteaptă o nouă sâmbrie

O ARTĂ-A RĂBDĂRII

tăcerea a luat forma unui șnur pe care îmi usuc numele
unul din capete pocnește ca un bici respirație a unui ecou
celălalt un șuierat de șarpe într-o coajă de măr avidele
clipe suprapuse buze pe buze sărut uitat de tine-n metrou

nu intrăm în detalii ruperile de ritm sunt poeme rescrise
pe umbra neliniștită a unei tăceri ca o unghie taie privirea
intră în ochi în picioare tăcerea devine victimă clipe neninse
sub formă de răzmeriță cuvântul îmbracă în plastic iubirea

o victimă sigură poetul se bâlbâie-n șoptiri mut de uimire
dragostea s-a plictisit de minciunile nevertebratelor clasice
un buget de austeritate ne curge prin vene ultima știre
vine ca un foșnet pitit în greșeala soldatului măsuri asiatice

seninătatea poetului e fragmentată de gândul rebel al tăcerii
mut de uimire prin tranșee își poartă poemul o artă-a răbdării

ACEIAȘI ȘI-ACEIAȘI MEREU

în octombrie tăcerea înfrunzește ruginiu fără detalii
hilar cotrobăie prin buzunarele sufletului ne dă afară
din noi ne ia umbra de mână suntem frumoase vitralii
năpădite de capricii suntem uneori o floare de ceară

ascult alteori foșnetul rochiei tale cu mii de-nțelesuri
viețuim unul în altul călătorim prin noi suntem vânători
purtăm în mâini răni înflorite silabisite de tine în versuri
nu plânge nimeni ne însoțim noi pe noi gângurind uneori

ne trezim în mirosul de pâine coaptă-n cuptorul minciunii
umbra ne-o tăiem în felii o cosmetizăm să pară mai tânără
să urce ierarhic purtată pe umeri obosim aleșii sunt unii
aceiași și-aceiași mereu discreția lor în tihnă ne numără

să fim docili la alegeri ne desfac șoaptele în silabe uneori
suntem cobai ai tăcerilor noastre fericiți lăcrimând alteori

Nicolae IONEL

e i e

Substanța Bucuriei

Flori voi
flori voi pe toate acum
crengile da
înmugurite-ale lumii!
Se vor vii-n bucuria
– înger! – deschide a mea
aripile voastre
văzduh de văzduh!

Vorbește cerule! Însuși
glasul tău sînt!
În mine eterne
turla rupe-ți de tunet
templu-al puterii
tale să fiu!
Să se singură-n mine
bucuria respire de-a fi
a tot ce există!

Începe bucuria!
Strig putere-n
peste popoare-un
nou pentateuh
mie răpit
de-o nouă cunoștință
de-o viață a vieții viforînd!
Un ocean de-arhangheli
mi-e ființă
într-un pulsînd
viu foc peste văzduh!
Acum toate izvoarele divine
deschise-n mine
izbucnesc cîntînd!

Taci de gînd
și de umbra de gînduri
pînă-n astralitate încăpînd
trupul tău
pînă știinde
singure vin
cuvinte din Dumnezeu

Primește-mă nume-n tăcerea
mie-n mine nespūsă
singura-n mine-
-adevărul lucrînd
Primește-mă cînt în durerea
mie-n adînc neștiută
mie-n străfund ne-ncăpută
din care-mi trag rugă și gînd
În ruga care mă știe
prin mine și vămi mă trecînd
din pustie-n pustie
în cerul lăuntric
pe cel cu aștri-l ținînd

Auzirea o caut a Ta
în de adîncuri adîncul
tăcerii din mine
de gînduri izbăvit
și iconiri
Pînă-n ceruri cu cerul
întreg mă respiri
primire-n cuvîntul
care mă ține

Trimisă mie
ca-mplinire-n lucruri
a fondatoarei dăruiri
din Elion –
cu tot deschisul
întru-n bucurie
și mă irig de fulgere
– nervuri lor –
ca-n Verb zbucnirea
focului din Tron!

Cuvînt sînt
în cuvînt vin
el mi-e strai
cuvînt în
izbucnindu-Ți Verbul
ține-mă!
Mă vreau ce sînt
ce m-ai făcut
ce-nsum –
torent mă
sparg din Tine
El Shaddai!

Toate focalizate
cerurile-acum
îmi – tunet –
devin inimă!

Acum în înaltul
cu niciun cer de ajuns al
inimii-aceste de pulberi
luminează-un cireș înflorit
aurul însuși din aburind
aura lui Dumnezeu

Voi – încredințat sînt – vedea
cum liturgic găsit
în stihia limbii cuvîntul
puterii adevărului –
un fulger
se va cunoscător întruchipa
în fața mea
și înțelesul
nu știutor de gînd
ființial
se va-ntrupa-ntr-un tunet

Orice atom mi se face
acum bucurie
orice Te strigă-n
mine cuvînt
orice suflare
în Tine mă știe
mi se face-n
imn legămînt
Toată ivirea
e cernere-n mine
orice petală din lumi
pe mugurii-mi dă
pe miriade de miriade
de crengi fără moarte
Cu-al stelelor Tale
Doamne departe
deschide-Te-n mine,
Genune,-
-ngenună-mă!

Voichița TULCAN MACOVEI

Poetul Mihai Păcuraru - vizionar al timpului ființei

Omul, ființa atât de frumoasă și nemărginită, lumea în care își duce existența zilnică, au rămas pentru poetul Mihai Păcuraru direcțiile principale de inspirație și în volumul „Kilometrul zero și alte poeme”, apărut în acest an, la Editura Neuma, Apahida - Cluj.

Titlul volumului este simbolic, iar dacă luăm în seamă simbolistica, putem înțelege intenția autorului de a explora viața omului, existența lui, într-o derulare de la începuturi (km 0), spre...noi kilometri existențiali. Volumul este împărțit, astfel, în trei capitole: Kilometrul zero; Kilometrul unu și Kilometrul doi.

Lecturând atent textele domnului Mihai Păcuraru, cititorul descoperă un explorator exigent al vieții aflate în desfășurarea ei, de pe pozițiile unei înțelepciuni dobândite „în kilometri parcurși” până acum. Totul, prin puterea purificatoare a poeziei!

Vorbim despre o poezie de idei, perspectiva fiind una existențialistă. Întâlnim, precum în poezia lui Nichita Stănescu sau Ion Barbu, un joc stringent, uneori ucișag al cuvintelor, care se transformă într-o încercare de a surprinde existența, nu o dată absurdă, a omului.

Limba poetic (neo)modernist, dominat de exprimarea metaforică, se cere descifrat, iar acest lucru nu e totdeauna ușor. Pentru că el, autorul și poetul Mihai Păcuraru dorește frenetic să înțeleagă viața în profunzimea ei: „Spre seară, spre noapte, m-am liniștit/ și-am întrebat cu toții, cu el, /cel ce pendula între zero / și unu și doi/ unde e clipa? Unde e clipa în care umbra s-a desfășurat în pale dorințe, / Se poate opri?” (Eram eu, era el, eram de fapt toți?) Observăm leitmotivul „clipei”, care măsoară destrămarea vieții, dar și interogațiile retorice care transmit suferința eului în fața marii treceri...

Există în textele domnului Păcuraru o suferință de a scrie, de a găsi cuvinte care să descrie esența vieții. Pare că și domnia sa este bolnav de necuvinte precum odinioară marele Nichita Stănescu. Căci întâlnim un efort al scrierii, o luptă cu barierele aflate între cuvinte și deci, între oameni. „...și cauți să dăruiești până spre mijloc totul, /eliberând comunicarea/ pe aceeași lungime de undă a culorii”. (Pe aceeași lungime de undă a culorii)

În zborul său de la „Kilometrul zero” spre „Kilometrul doi” autorul este un vizionar al trecutului dar și al viitorului ființei umane. Esența vieții fiind greu de dezlegat, scrisul devine o dramă, pe care nu o trăiește singur. Poetul „scrie totul pe un drum cu pâine și vin”. Nu este singur. Are în ajutorul său mari spirite ale artelor: Arghezi, Picasso, Balzac, Flaubert, Platon, Amalia Rodrigues.

Creația, ca joc al cuvintelor, este un leitmotiv întâlnit și în volumul „Verde traversând amiaza”. Explorator neostoit, Mihai Păcuraru devine împlânzitor al cuvintelor pentru înțelegerea ființei, a vieții însăși: „Sălbatic loc, lăsat pentru mine, loc/ între ele, loc între ele, dospite, crescute,/ și mă ridică pe mine în mijlocul/ unui puzzle de cuvinte, numindu-mă/ miraculos împlânzitor de cuvinte”. (Dresor de cuvinte)

Este fascinant cum simte și creează Mihai Păcuraru! Toate cărămizile sufletului său, adunate de-a lungul kilometrilor parcurși, refac gândurile, speranțele, suferințele eului liric. Din această perspectivă, poezia domnului Păcuraru devine una tragică, pentru că are puterea de a răscoli nu doar propria existență, dar și a cititorilor. Autorul dezlanțuit dorește să refacă nu doar liniile proprii existențe, ci ale întregii umanități, încercând să le unească prin cele mai importante verigi care ne-au alcătuit existența de-a lungul timpului. Iată un titlu interesant: „Amicus Plato sau vaiet ciuruit de gloanțele din creier”. (Amicus Plato, sed magis amica veritas-adică...ADEVĂRUL- MAI PRESUS DE PRIETENIE”)

În sensul arătat, versurile poemului citat spun: „Am filmat, am filmat tot ce-mi venea/ în șuvoiul privirii, râul, cărare curgătoare, fierbinte, /din ferestrele pământului mă soarbe/ și-l măsoară cu forța și lovituri de nerenunțare / din balconul ridicat de amicul Plato”.

Existența umană, în derularea ei de la km zero spre acela unde ne întâmpină moartea, înseamnă pentru poet „locomotive, gări și trasee” prin care oamenii

sunt turiști. Poezia devine una de atitudine. Cititorul simte convulsiile unui suflet care vrea să cuprindă, într-un moment, TOTUL: eu, ei, el, ea, voi...ființa, viața, Dumnezeu, moartea, spre a putea descoperi sensul, frumosul, visul și speranța.

Suferința existențială se transformă chiar în descântec, amintindu-ne de blestemul arghezian: „Arde-te-ar, nebunule, aproape de mine, fierule? În trepte înțelepte.../ te las să dezmierzi câmpul și câțiva maci zdrențuiți/ simplul descântec te vrea, / și te vrea, fierbinte, descântec, / ce-mi tremură mâna când vrei și/ nu vrei să ții și ții”. (Țipă cât poți de tare în tine)

Poetul știe că trăiește într-o lume a facerii și desfacerii, iar poezia redă filmul existențial al luptei omului de a păstra, peste toate, bucuria și fericirea: „Aș veni până la tine, acolo unde ești/ să te înțeleg cu sângele meu/ care atinge sângele tău și se încheagă.” (Fiind hotărât de dus și de întors). Sau: „Dintre toate rufe spălate în spuma/ dorinței de a le da dracului/ cu apă, spumant și ceva/ ce nu mă interesează acum/ ...Diamantele sunt mai albastre ca dorința de a fi în curtea de rai”. (Un film existențial)

În efortul de a înțelege, de a găsi ADEVĂRUL despre viață, descoperim și întrepătrunderea om - natură, o conexiune ancestrală, întâlnită la marii filosofi și poeți. Astfel, viața, aceeași pentru poet și pentru noi toți, este „o vagă pictură pe stâncă”.

Ce este stâncă? Omul, trupul Său!

Ce este pictura? Viața în curgerea ei, refăcută prin aceleași metafore- simbol care sugerează etapele principale din existența noastră: copilăria, maturitatea, bătrânețea...moartea. Dar... și locul-refugiu din fața morții...„Alunecă, ce alunecă timpul, fără să se atingă de cineva,/ ușoară întrebare, banală fixație/ pe dealul dinspre răsăritul spre Trei Stejari, /... Da, omul care a văzut moartea/ se balansa pendul neconsumat/ de viață și de moarte, de plus și de minus/ de minus și plus; iar eu, copil, strigam zvârcolindu-mi trupul de spaimă, / să aleagă ceva ce eu nu știam atunci...” (O vagă pictură pe stâncă)

Natura este și locul în care e analizat sentimentul iubirii, nepierdut niciodată de poet. „De la pădure, nori și avioane, mâna ta sclipitoare/ e suflet în mișcare dorinței de a ști/ că există parte din mine topită / .../sângele ce curge, lăsând dăre de lumină / spre ochii tăi/ spre fața ta/ spre mâinile tale ...” (Uitarea de greu și alfabetul mâinilor). Aceeași conexiune - durere, bucurie- trăiri atât ale omului

cât și ale naturii, „resimțite de alfabetul ascuns” al tăinei poeziei, se regăsește în poeziile „Salcâm ridicat pe albine” sau „Într-un colț aprind o candelă”. Iar natura are în sine ființe cu important rol, ce devin pentru poet, motive literare în descifrarea ADEVĂRULUI: șarpele, melcul, tigru, păunul. (Ce este dincolo de șarpe; Tigrii esențelor tari)

„Kilometrul Zero” este începutul „marii treceri”. „Voi ajunge, oare, pentru a uita să beau/ din apa fluviului Ameles/ apoi povestea mea, drum văzut, copil stropit cu lapte, / bătând din palme/ la sfârșit de spectacol...”(dacă mă duce umbră-iubire). Dar... întotdeauna există Kilometrul Zero... pentru că nu moartea este cea care va birui! Căci, noi „murim de frumusețe”, spune poetul, care ne sugerează în finalul volumului să ne ferim de tăcere, căci „Tăcerea e prăbușirea cuvintelor/ într-un râu pierdut de muțenia lumii”. (Hoț de drum)

Tăcerea aduce după ea necomunicarea și, prin urmare, durerea.

Dincolo de toate, peste zbatările /frământările de a transmite tabloul poetic al Ființei Umane încadrată Universului, din volumul „Kilometrul zero și alte poeme” câștigă Iubirea, Speranța, Poezia și Raiul Divin.

Iar finalul volumului este apoteotic: transmite mărturisirea de credință a poetului Mihai Păcuraru. „Nu știi din ceea ce vezi, nu înțelegi nici acum ceea ce vezi/ ți se par atât de aproape.../ iar cuvintele se scriu din venele mele, / privind măștile lui Ianus la kilometrul zero”. (Cuvintele se scriu din venele mele)

O poezie cultă, profundă, despre tot ceea ce înseamnă viață!

Despre artă, putere, înțelepciune și biruință!

Cristina CHIPRIAN

E un poem ancestral

Volumul cu 33 de poeme noi* al lui Vlad Scutelnicu ajunge la noi însoțit de foarte adecvatele ilustrații ale lui Ellenly Pendefunda, într-o condiție grafică excepțională. Textele poetice își trimit mesajul, dincolo de această mediere plastică, prin plutirea lor imponderabilă deasupra lumii și prin conotațiile lexicului bine articulat stilistic.

Disponându-se în același registru plastic, poemul inițial descompune imagini vizuale și recompune unități frazeologice, reliefând reacția atât de firească a spectatorului contemporan („se doarme în toate sălile mari/ de spectacole ale lumii”), în contextul unei nopți care suspendă somnul viețuitoarelor și anulează visul, determinând intrarea iubitei în spațiul subconștient (sau inconștient). Este vorba de o lectură din Kafka și despre anumite nopți „fără frontiere”, fără limită de spațiu și timp, fără interdicții, fără complicații – doar cu precizarea condiției umane. Devine neclar doar ce anume se vizualizează prin basorelief: ceea ce iese din comun, sau ceea ce face regula. Sau poate condiția tragică a viselor care n-au mai putut fi visate niciodată, deși se conturaseră în mental, pentru că nimeni nu mai intră în starea de grație.

Avatarurile non-comunicării se regăsesc în poemul dedicat artistului care vrea să fie și el un simplu om, care vrea să vorbească la telefon cu anumiți confrăți din spațiul liric moldav, dar rămâne în liniștea „superbă, sfântă, sacerdotală”, vegheată de vocile câinilor din târgurile moldave. Cheful desfășurat apoi, în aceeași liniște privilegiată, își asociază un zvon de anotimp îndelungat „coborând din celest”, și imaginea divină puțin contrariată, ademenită către această lume în care nu se întâmplă nimic („dumnezeu nu pune întrebări nu oferea răspunsuri”). Prin condiția sa umană artistul caută ordinea firească a lucrurilor, observă că pomii sunt desfrunziți și că toate ființele locului își consumă veacul în eterna liniște.

Învin de banal, artistul contemplă melcul ce traversează strada în răstimpul unui weekend, peste liniile civilizate ale zebrei, pentru a cumpăra ziarul de la chioșcul de peste drum. Cotidianul de largă circulație publică o statistică referitoare la imensa cantitate de bere consumată de români atâta timp cât el a trecut strada prudent, pentru a evita ambuteiajul sau accidentul. Iată avantajele civilizației, demonstrate de melcul cu educație britanică! Cum se mănâncă un măr ca toate merele: ca și cum ai citi evanghelia, într-o zi în care ninge cu flori de măr – din care, probabil, va rodi mărul de astăzi.

Fericirea supremă poate fi cunoscută încă din timpul vieții. Trebuie doar să ai norocul să se întoarcă acasă cineva drag (fiul, de exemplu). De asemenea, dragostea care nu mai încapă în suflet trebuie să mărturisită. Pentru lucrurile acestea absolute nu există receptoare absolute, urechi absolute; există gângăni care înțeleg importanța țesutului perpetuu al vălului emoțional, ocazional (păianjenul, de exemplu). Poetul dintr-o margine de nord-est vorbește cu luna și stelele, care nu mai au nimic de băut. Chiar și fără vestitul vin „de suliță” el scrie poemul „cu toată sinceritatea lumii în suflet”. Constructorul ridică orașul fără cusur, în care răul, urâtul, teama, invidia, lauda, crima, violul nu sunt locuite; nici templul justițiar. Poetul își dă seama că a ratat temele esențiale ale omenirii, și semnele rămase nedescifrate.

O elegie neterminată se dedică vinului care salvează lumea. „Toți îngerii și toți demonii încep/ să bea”. Dumnezeu se asociază ritualului, vântul îi mângâie pletele; toți beau: caii, câinii, iazul; vinul a fost rupt din rai, dar îngerii încă nu l-au oferit domnului. Beția cosmică iese metafore, iar universul se prăvale în inimă „ca într-o gaură neagră”. Poetul îi lasă pe toți să facă ce vor, celui disperat îi citește poemele sale, banalitatea naște nedumerire: ce-am mai putea face dacă am deveni nemuritori?

Jocul cuvintelor relevă adevărurile încă nedescifrate. Un poem ancestral se creează singur – eliberându-se prin anamneză – și se răstoarnă împreună cu vinul în pahare. „E ca un joc sudoku pentru experți”. Un descântec se rotește și se răstălmăcește: Bea-mă!...Bea, Măăă! Doar atât poate să compună poetul despre divină, extra-terestra băutură locală, despre care nimeni nu a mai scris nici măcar un vers. Dar închide ochii, deschide sufletul și pășește mai departe: *uneori și balenele valsează*.

Apariția volumului se precizează a fi aproape un miracol, destinat inițiatilor: s-a scris timp de câțiva ani, departe de lumea dezlanțuită, sub lacrimi îngerilor care ocrotesc lumina. Formele pictate ca ilustrații au însoțit creatorul în timp ce acesta dansa cu ielele. Poate că semnalul de panică a fost declanșat: **„poezie nu mai scrie NIMENI”**. Dar absolut toți/o trăiesc.

A fost o vreme când poezia se scria din prea multă siguranță de sine. Acum se scrie din prea mult adevăr. Poemul scris de o mie de ori ar putea atinge ambivalența.

*Vlad Scutelnicu, *Departate de lume în mijlocul lumii*, Iași, Editura Contact internațional, 2017

Izvoditoarea „corolei de minuni” a tapiseriei - Cela Neamțu - 80

În vara acestui an, la 16 iulie, când se aude sunând prin ceruri carul Prorocului Ilie Tezvitaneul, împrăștiind foc și îmbelșugând cu apa precurată lumea plămădită de Dumnezeu, o figură astrală a artelor frumoase românești, Cela Neamțu, a rostuit 80 de ani. Destinul părea să o arunce în văpaia focurilor mistuitoare, dar Pronia și credința bunilor ei părinți au tras-o spre Lumina cea binecuvântată. Se născuse în casa de lângă cantonul ce străjuia drumul de fier de la Iași spre Țara de Jos. Tatăl era ceferistul care se grija la Picioarul Lupului de mersul trenurilor înainte de intrarea sau ieșirea din tunelul Bârnovei. Mama era zeul lar al casei. Peste acel picior de plai din comuna Ciurea s-a abătut părjolul războiului și în 1944 familia Grigoraș a trebuit să se refugieze din calea urgiei cu o garnitură feroviară. În vremea ce șerpuia prin întinsurile sudului Moldovei bombele au început să cadă peste trenul în mișcare și au lovit vagonul în care se afla și copila Cela. A fost grav rănită. Un semn al unui destin mașter, cu care avea însă să lupte vitejește toată viața, biruind. Orizonturile se întunecaseră atunci, dar Dumnezeu și Prorocul Ilie trimiseseră din înalături ploaia să stingă pojarul și odată cu picurii acesteia și nădejdea Învierii. Seva cea vie din trupul zdrobit a început lucrarea tămăduirii mădulelor și întremării sufletești. Creștea în făptura copilei, pe măsură ce anii treceau, o puterea în stare a da curs făgăduitor de bucurie a vieții și curgere a destinului în albia cea bună.

În fiecare dintre noi bucurăm o chemare. Luptând cu suferința, Cela asculta glasul sortirii și dobânda tăria de a se așeza în acel cuib al ouălor de aur. Intra pe poarta cea mare la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București după un examen sever, deși nu urmărea un liceu de arte, ci un prestigios așezământ școlar de cultură generală, Liceul „Oltea Doamna” din Iași. Vestirile talentului său se arătau cu vigoare, încât exigenții profesori examinatori nu aveau cum să nu-l vadă. Aceași călăuză cerească avea să-i lumineze drumul pe care s-o apuce la acest timp al răscrușcilor alegerii. A fost cel, pe care, pășind, a putut să pârguiască talentul și să dea chip sensibilității sale forjate și de trauma prin care trecuse. Alesese, după îndelungi deliberări interioare, să îmbrățișeze arta textilelor, cu vrerea de a se desăvârși pe acest tărâm. Lucase poate un rol în opțiunea aceasta și îndemnul lăuntric de a înnobila meșterirea mamei, izvoditoare de splendori cu iglița, acul și războiul de țesut. Intrarea în regatul acestei arte bătrâne, de care se simțea organic atașată, presupunea însă rafinare cultică, făptuită zi de zi în deslușirea lecțiilor clasicității și modernității lăsate de iluștri predecesori, anonimi, ori nume sonore. În acest concert, ce-și lărgeste continuu aria de exprimare, Cela Neamțu a socotit că are datoria sacră de a așterne notele sale originale, menite a o individualiza și a spori astfel, potrivit zicerii lui Lucian Blaga, „corola de minuni a lumii”. A purces la ceea ce artista consideră a fi dialogul dintre tradiție și modernitate, conservând perenul, prețiosul, și inovând, adică adăugând tezaurului valori noi, precum aura metaforei și strălucirea de meșteșug artistic demiurgic. Era convinsă că poate împlini această grea și nobilă misiune. În sângele ei pulsa simțul frumosului, vibra în ființa sa o trăire mereu reavănă. Dumnezeu o hărăzise cu o răbdare benedictină și puterea aproape nemăsurată a trudei. Presăruse peste ea pulberea harului, încât era în stare să culegă boabele frumuseții din toată cuprinderea universului. Nu-i lipsea nici capacitatea de reflecție ca să-și gândească poetica, rostirea ei și numai a ei. Și tot meditănd, și meditănd, și tot umblând, și umblând, căutând și săpând, să găsească vâna de apă roditoare, Cela Neamțu a aflat cheia cu care să deschidă odaia și să iasă la lumina grăirii proprii spre a atinge după zbateri multe treptele înalte ale unicității și excelenței. Ajunsese în acei ani auroralii la Mănăstirea Putna și acolo îi surăsese norocul să vadă și să se fărmece de măiestria parcă fără seamă a broderiilor cele vechi, păstrate cu sfințenie și iubire de monahii ctitoriei țefaniene. Nu-și putea desprinde privirea de la capodopera acestuia tezaur de artă medievală de valoare universală, de la „Acoperământul de mormânt al Mariei de Mangop”, doamna cu origini bizantine a voievodului Ștefan al Moldovei. Ca într-un ceas providențial, a simțit că o străbate fulgerul unei revelații. Descifrase, cercetând cu ochii ei pătrunzători, taina acestei mirabile plăsmui, nodul particularizant, numit „nodul de la Putna”. Atunci i-a scăpărat ideea de a logodi țesutul pe verticală, „haute lisse”, cu acest miraculos nod, dând astfel naștere unei noi modalități de expresie în tapiserie, ce avea să devină marca creației sale. Stăpânită mereu de aspirația atingerii culminației artistice, Cela Neamțu, cunoscând calea ce o avea de

urmat, a trecut cu hotărâre la ridicarea „zidurilor sale de lână”, cum numește ea tapiseriile. Se alăturau celor două elemente tehnice picturalitate conferită țesăturii prin contagiunea fericită și sporitoare cu moliciunea pulberilor de pastel, cărora le știa secretul de la soțul ei Costin, reputat pastelist. Izbutea astfel să topească în țesătura sa ceea ce era poezie în natură și sufletul omenesc. La gherghet prindea chip ca în poveste păienjenii liniilor unui desen rafinat și de mare precizie, premergător în procesul de creație transpunerii în suport textil, desenul acela ce cântă și descântă. Iar firul, configurând minunății parcă ale visării, încărca de culoare suprafețele, unele imense. Se ivea acea cromatică vitalistă, luminoasă, înmănunchind tot spectrul cu ale sale colori, orchestrată savant, lăsând impresia că ai în fața ochilor întinsuri scăldate de reflexe scânteietoare. „Ziduri” monumentale înveșmântate în mantia inefabilului, cu marama feeriei, pendulând cu grație între măreția cadrului și detaliul cel revelator, migălit cu iscusință de bijutier.

Așa s-au făurit „Păsările”, „Ferestrele”, „Crângurile” și toate celelalte cicluri ale unei opere impresionante, polidrice, într-un tot cu multiple fețe diamantine. Recunoașterea s-a produs ca ceva firesc atât în țară, cât și în lume. Era validarea unei lucrări roditoare, cu originalitatea sa indiscutabilă, cu eclatanța concepției și execuției de meșter din cei mari. Dintre multele semne ale prețuirii creației Celei Neamțu, una al unui maestru al genului, cu panaș de fondator, se cere a se menționa în mod deosebit Premiul „Ion Andreescu” al Academiei Române din 2011, și Medalia de Aur a Salonului Societății Artiștilor Francezi de la Grand Palais din Paris, 2006, cununa de lauri dobândită în legendarul leagăn al tapiseriei universale. Așadar, zi de zi, ceas de ceas, clipă de clipă, exprimându-ne metaforic, Cela Neamțu și-a clădit trainicul edificiu al operei sale, o creație ce are amprenta sa de neșters și o înscris în galeria artiștilor reprezentativi ai tapiseriei în România și în lume.

Artista a năzuit și năzuiește să găsească noi modalități de expresie și să deschidă ferestre și spre alte zări ale artei. A abordat cu bune rezultate pastelul, iar în ultimii șase ani a apelat la pastel ca să urzească un vis ce-o colinda mai de mult, acela al descoperirii și aducerii la lumină, în forme de artă cultă, a zăcămintului aurifer al portului popular. Pășind pe acest tărâm a dat glasuire unui alt eu ce sălășluia în ființa ei, eul de continuator al meșterilor fauri ai artei textilelor țărănești. N-a procedat ca Henri Matisse, cel care ne-a dăruit versiunea picturală a capodoperei genului, a iei, cu multiplele și sublimele sale variațiuni din tot cuprinsul românesc, în acea creațiune a sublimului cu atributele decorativismului de cea mai înaltă ținută, care este „La blouse roumaine”. Cela a mers pe altă cale folosind uneltele picturii, respectiv pastelul, spre a da cadrul de etalare elementelor autentice de port popular românesc și suflând asupra-le cu pulberea pastelului și pulberea vieții. Cămășile ei sunt originale, ademenitoare, îți fură ochii, te încântă prin cromatică exuberantă, dar și sobră de multe ori, de un rafinament al liniilor și motivelor de-a dreptul uimitor. Diamantul își adăuga o nouă și strălucitoare fațetă. În 2015 a răspuns unei neașteptate, dar providențiale chemări, dăruindu-și de atunci talentul și energia creatoare cinstirii printr-un act recuperatoriu și de recreare a uneia dintre creațiunile de geniu ale poporului român, ia, cămașa ca veșmânt de sărbătoare, de nuntire și trecere, de joc, de doinire și jeluire. În acel an 2015 Cela Neamțu a fost invitată să expună alături de alți 39 de artiști români la Lisabona, la Institutul Cultural Român, într-o expoziție de

Ziua Internațională a Iei, ce se marchează din 2013 pe 24 iunie. Organizatorii evenimentului au desemnat-o curatorul manifestării expoziționale. Cela, care fructificase cu măiestrie în tapiseriile sale valori ale țesăturilor populare, cărora le conferise în conceptul său compozițional, prin inspirate contextualizări, valori stilistice ca de podoabe de mare preț, se hotărâse să expună o asemenea lucrare la respectivul salon din capitala Portugaliei. Se vede că momentul a fost unul astral. Toate s-au rânduie parcă de la sine spre a se deschide un nou capitol în arta sa. Fost-a ca într-o poveste. Odată ca niciodată. Mama țesătoarei, cea care transpune la război tapiseriile Celei, fusese colaboratoare altei figuri mitice a artelor textile, Lena Constante, cu izbânzi remarcabile în arta colajului. În aceste colaje Lena folosea fragmente din piesele de tezaur ale portului popular străne din expedițiile de răsunet în zonele mănoase ale creației populare ale echipei lui Dimitrie Gusti, precum și din ulterioarele călătorii de studii întreprinse alături de soțul ei Harry Brauner. În acea memorabilă primăvară a anului 2015 țesătoarea care o secondase pe Lena Constante, trecută la cele veșnice, a întreb-o pe Cela Neamțu dacă nu ar fi interesată de mulțimea de petice de costum popular rămase de la maestra ei. A spus da și îndată a purces la cercetarea multimei frânturilor de frumusețe nepereche. Văzându-le, a incolțit ideea de a recompune din acestea cămeși cu înfloritură de grădină a raiului din felurite părți ale României. A izbutit în timpul scurt avut la dispoziție să realizeze două cămăși pentru expoziția de la Lisabona.

Pe Cela Neamțu o fermecase întotdeauna talentul, iscusința și răbdarea cu care românele își împodobeau straiile de sărbătoare, în deosebi cămășile. O uimeau mereu finețea cusăturilor migălite măiestru, bogăția motivelor florale, geometrice, grația liniilor, rafinamentul dispunerii lor cu un echilibru tălmăcitor de măsură deplină, coloritul subtil în tonurile aprinse și în cele stinse. Colectionase asemenea piese desăvârșite. Când le privea, și simțea nevoia să o facă des într-un fel de împărtășanie, o încerca sentimentul că are înaintea ochilor perfecțiunea întruchipată. Era acest exercițiu de admirație și o generoasă sursă de inspirație, valorificată în crearea din petice și pastel a două ii din ținuturi emblematice ale artei cusutului iei, Musculul și Vrancea. Sugestii prețioase îi veniseră și de la niște fotografii de demult ale Reginei Maria, îmbrăcată într-o sublimă ie cu niște mâneci din borangic, pe care acul trăsese din fir de mătase mărgăritare ca într-o constelație cerească. Ceea ce ieșise din truda artistică a Celei Neamțu arăta spectaculos și mai ales reușea să redea nu doar minunățiile artei cusutului, ci și duhul purtătoarei de veșmânt parcă împărătesc. Din peticele colate și din pulberile de pastel se șteau două superbe trunchiuri de femei mărturisind o frumusețe paradigmatică. Reușita aceasta a reprezentat imboldul de a continua și de a da chip unei opere ample și cuprinzătoare, menită a fi oglinda a ceea ce s-a creat fără seamăn pe acest tărâm în România.

Înainte de a trece la materializarea gândului, Cela Neamțu s-a consacrat unei temeinice și vaste documentări. A studiat cu acribie o bogată și variată bibliografie. Cartea de căpătâi a fost „Atlasul portului popular românesc”, editat în 1926 la Craiova, la Editura Socec, de Alexandrina Văcărescu Cantemir. Cu odoarele meșterite, Cela Neamțu a dorit să celebreze în 2018 Centenarul Marii Uniri. A pornit, alături de soțul ei Costin, într-o călătorie de-a lungul și latul țării, ducând aceste admirabile creațiuni ofrandă așezărilor din cuprinsul românesc în amintirea jertfelor pe care fii acestora le-au făcut pentru marea cauză națională. Cămășile făurite de Cela Neamțu nu au avut un model precum a fost cazul lui Henri Matisse când a pictat „La blouse roumaine”, antologica piesă zugrăvită de marele artist francez în anii 1939-1940 la Paris și Nisa. Borangicurile, pânza de tort, cu înfloriturile cele mirabile, fuseseră așezate pe trupuri ale închipuirii. Viața pulsa în aceste amfore umane cu un sunet special, cel al sărbătorii, al acelui timp în care făpturile lui Dumnezeu, românele, stăteau la sfat cu fericire. Prindea viața prototipul purtătoarei de veșmânt ales.

Periplul aceasta ne-a revelat o nouă și prețioasă latură a personalității atât de originale a Celei Neamțu. Împlinesc-te cu tușele sale expresive profilul unui creator de stirpe rară, ce-și are locul ei distinct și distins în galeria creatorilor de seamă ai artelor textile de la noi și de pretutindeni. Cela Neamțu a zămislit ziduri de lână dăinuitoare. A țesut cu har o pânză fermecată și a scris cu uneltele ei, aidoma lui George Enescu, o „Rapsodie română”, una din fir fără pereche.

Dan Bogdan HANU

Suburbii subterane

Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate).

* Dintr-un (alt) aprilie, într-altul...mai îngăduitoare decît cel de-acum. Despărțite de un cincinal de singurătate, încheiat cu „magna cum laudae”, cum se întîmplă mereu cînd e singurătatea la mijloc, dar și la capete, așa cum îi place, căci jocurile ei nu cunosc limita. Singurătatea, arheologul mai mult decît sirguincios, mînat de obsesia de a decoperta pînă acolo unde nu mai există nicio amprentă fosilă. Și se deschid în voie, izbăvitor, abisurile...

* Pe 12 aprilie 2002, scriam „(Despre) Posibilitățile luminii”...acum, la 18 ani distanță (personală), sînt tot mai improbabile „posibilitățile” ei de a mai ajunge la noi (12.04.2020).

* Nu știu de ce persistă de cîteva zile imaginea scărilor exterioare ale unei clădiri somptuoase, să zicem stil Art Nouveau, așa cum se lărgește, ca o cascadă, pe măsură ce treptele se lasă spre stradă, încadrate, la capătul șirurilor de pilăstri, de doi lei identici, ornamental... Căci, în realitate, e doar o (altă) oarecare săptămînă de izolare (27.03 – 3.04), cu stele verzi (și cai așijderea, pe pereți) și cu unul și același leu(t) la capetele ei...

* Domnilor etnografi, vă rog să vă concentrați puțin! Măștile astea, pe care, cu profundă demnitate și solidaritate pandemică, ni le-am însușit, dintr-un neclintit civism liber consimțit (de bunăvoie și nesiliți...bla bla bla), asumîndu-ne, întru conservarea „distanței sociale”, indistincția socială, vor intra și ele în patrimonial iconic al ethosului indigen (și, după toate simptomele, din ce în ce mai indigent)?

* Update la taina botezului: se vaccinează robul lui BB...căci, dacă nu, se izolează!

* Soluția e aceeași, uzată, însă cit de primitoarea, încăpătoare alegere a răului cel mai mic. Gravată în adn, în instinctul de conservare. Doar că, titlul unui poem de-acum 20 de ani spune totul: „Deliciile altora sînt pentru mine bolgii”. Ca atare, mă preocupă din ce în ce mai serios cum să-mi îmbunătățesc starea de paralelism cu lumea, nu doar cu statul.

* Întreaga poezie, așa cum o scriu dintotdeauna, este egală cu distanța față de lume și, deopotrivă, mărturisirea acestei distanțe. Cu cît „măsurătorile” au devenit mai amănunțite, cu atît ea a crescut. Dacă mă gîndesc bine, doar distanța socială, distanța față de om (cum, altădată, „grija față de om”), e aceea care a crescut. Căci nimeni altul decît omul a fost acela care m-a întrerupt mereu, deturnîndu-mi vocația contemplativă. Și încă ceva. De fapt, mă întreb la răstimpuri, dacă sînt îndrăgostit de poezie, dacă cititul poeziei este o funcție de reglaj aproape fiziologică, dar, pe care o resimți sărbătoresc...și nu, nicidecum nu este vorba despre așa ceva, poezia e doar un mijloc (de producție), o cale de a-mi aprop(r)ia cît de cît de acele stări (de grație) al căror vehicul am fost ales, venite de nicăieri, în formatul unor epifanii și care se exercită printr-un fel de recurență teribilă, obsesională. De aceea, nu m-am clamat niciodată de pe pozițiile artizanului cu fior la formalisme și artefacte estetizante, tehne-ul e schelet/ schelă oțioasă, dacă nu creează detentă și nu debușează în transpersonal, ci m-am înșurubat, de pe acelea ale partizanului, ale apucatului, în spirala propriilor fantasmе, năluci, halucinații... Da, poezia e calea de a detensiona, pe de o parte, aceste obsesii, iar pe de alta, de a-mi însuși obiectul lor, uneori pe cît de real, pe atît de intangibil, acel corelativ nemilos, neeuclidian, în care zace adesea un „infern discutabil”. Dar, sărmana de ea, nu reușește decît să distorsioneze – căci e facere, acțiune, încropită cu forțe omenești, în vreme ce starea e intuiție, scînteiere, e donație suprarreală – să schimonosească și să tulbure desenul eteric, inefabil, transpersonal, al acestor stări...adunate pe o boltă, sub care, vulnerabil, în chip „poetic locuiește omul”.

* Vîntul ăsta, întîindu-se brusc în locurile unde au dispărut ciini știuți parcă de cîteva lumi în urmă, lumi spre care mai am acces doar prin niște hublouri fugoase, vîntul ăsta înșelător a împrăștiat rădăcinile ce împînzeau orașul, le-a împuținat...și totuși, încă mai aminteste de libertate, așa cum o resimțeam cu 30-40 ani în urmă, libertatea aceea de aprilie, sub semnul triumviratului ceruri cenușii-erupție vegetală-fațade de cărămidă aparentă. Acum, însă, acest aer brusc însuflețit, nu mai este mesagerul acelei libertăți, ci, așa cum spuneam într-un poem din ’90, înseamnă doar „degetele reci ale amintirii, încețate pe umeri”.

* Alo, mai auzim și noi (vreun șlagăr) ceva de Dincă sau nu l-au infectat încă?

* Un decor cît se poate de stimulator pentru un poet, cu condiția să nu știe pe ce lume trăiește. Dar poetului, deși, prezumtiv, cu picioarele pe pămînt, capul tot în nori îi stă și, într-un mai devreme sau mai tîrziu, tot acolo îi pot ajunge și picioarele. Căci, năzuințele sale dau grabnică dezlegare la neanunțate decompresii utilitare. Astăzi (7.04.2020), pe străzi, între 6 și 8 p.m....pasii, datorii, urgențe, (ins)urgențe bis! Nu am avut nicio tresărire, de cînd cu depopularea lor aproape subită, sînt pregătiti, ca să nu zic că am așteptat, am conviețuit, îmi este familiar un asemenea „cadru” încă din primii ani ai studenției. Țista mi-a fost „stimmung”-ul predestinat, mental, am trăit într-o astfel de atmosferă, mental, m-am bălăcit neîntrerupt în...spectral. Ca-ntr-un ocean amniotic. Orașele care au făcut obiectul maltratărilor mele, fiind supuse unor îndelungate tratamente prin experimente imaginare, sînt Bacăul și Bucureștiul (în anii în care străzile arătau, pe timpul nopții, așa cum arată acum ziua!), apoi Iașiul, într-o oarecare măsură. N-o să adaug nimic despre acel hibrid oniric, despre acea vedenie atît de fidelă mie, care a înghițit sau absorbit cîte ceva – în nici un caz „părțile moi”! – din toate orașele prin care am trecut, sporind incontrollabil, îngrijorător, depășindu-le temporalitatea. Un mozaic ce va fi fiind, poate, „cutia neagră” a ființei mele. Dar, iată, s-a întîmplat să intru în carne și (mai mult) oase în această paradigmă urbană calchiată după metafizicele insight-uri plastice ale lui De Chirico*, cu o întîrziere de 37-38 de ani, ca un tren tarkovskian într-o gară milenar(ist)ă, în Iași, taman în vremea mandatului lui Chirica, fostul meu student, altfel, eminent, ca să fiu consecvent pînă la capăt. Așa că, înfășurat – precum mult mai celebri poeți, în „materiale” mai rezistente, mai de încredere – în lung-metrajele liniștii, m-am desfășurat pe străzi, iar starea aceea veche, înțelenită cu aproape patru decenii în urmă, a prins să leviteze liberă, proaspătă, nestingherită, în simțuri și am fost pentru cîteva zeci de minute, holograma evanescentă a unui nor, detonată peste oraș, ca un lințoliu pulverulent acoperind un osuar pe fundul unei mări dispărute, o șerpărie de hieroglfe, caligrafia organică a abisului.

*NOTĂ: Mai mult decît serie de mărci ale devitalizării, straniețate aspectării plastice la De Chirico, îmi pare a fi o friză de (ipo)staze condensate ale enigmei care subîntinde latent textura fiecărui topos. Strict spus, osatura care se refuză oricărei tentative de prelevare cvasi-anatomică.

Veronica BALAJ

Mihai Merticaru

O carte de sonete, azi, între atâtea experimente literare, aduce în atenție distincția unei expresivități poetice purificate. Devenită clasică, (într-o evoluție admirabilă de la *sonetto* care însemna cântecel, pînă la stilizarea cu caracter de unicitate.). Poate însemna totodată și notificarea unei *borne* importante în parcursul istoriei literare. Volumul indică ambele sensuri, fără să fie nevoie de vreo cheie a descifrărilor. Da, suntem invitați la un festin al sonetelor. Antologate, în număr de 418. Cu o prefață exhaustivă semnată de **Geo Vasile**. Nume cunoscut, Mihai Merticaru a abordat mai multe modalități de scriere: *tradiționalist și modernist, apolinic și dionisiac*, (nota Victoria Milesu, pe coperta a patra a volumului menționat), autorul *se pare că a găsit în sonet formula potrivită temperamentului său*.

Ușurința de a struni verbul și de-a puncta sugestia în fraza poetică vine, desigur, și din exersarea gazetăriei, a eseisticii sau criticii literare. S-a dovedit biruitoare, însă, fascinația ritmului endecasilabic și suveranitatea rimei supranumită leonină. Mărturie stau cele șapte volume anterioare, iar dacă luăm în seamă titlurile *Arca lui Petrarca*, (2008) și *Arta euritmiei*, (2012), este evidentă preferința autorului pentru sonetul de sorginte italiană. **Mihai Merticaru** se prezintă cititorului a fi un *subtil conaisseur* al tehnicii de scriere a sonetelor, dar și a istoriei sale ilustrate de nume rezistente *for ever*. De la Petracca, Dante, Shakespeare, Paul Verlaine, Lope de Vega, iar la noi, Mihai Eminescu, Macedonski, Vasile Voiculescu și mulți, mulți alții.

În *Sonetele alese*, vom afla nota de particularitate cu precădere în trăirile exprimate. Rigoarea ritmului și a rimei fiind trasată dinainte după reguli știute. Stările trăite, trecute prin filtrul imaginației, accentuează vibrația poetică într-un sonet, *doar* dacă respectă anumite jaloane privind construcția sa. Lucru pe care autorul știe să-l graveze cu iscusință. Pentru coloratură, preia uneori, drept motto și punct de referință, citate potrivite din versurile altor scriitori de gen, despre specificul sonetului: *Tandem de stihuri tari, diamantine...* /*Mașină de ritmat cuvinte rare*. (p.191. Leonard Gavrilu). Cât privește nota particulară a discursului poetic încadrat, firește, în formula metrică ABBA a versurilor, luăm în seamă un ton de magie pe care autorul și-l asumă fără echivoc: *Minunile lumii topite-n sărut./ Pe cărările sonetului arheu./ Se plimbă nestingherit doar Dumnezeu*. (p.191). Raportul cu realitatea este filtrat în stările unui eu omniprezent. Un eu confesiv, comunicativ în mai toate palierele: singurătate, mirare, adorație, fericire, iubire și iarăși iubire, însemne spirituale, visare, ispitire, toate mixate cu sonoritatea unei *eufonii personale*. Muzicalitatea versurilor, una din specificitățile artei sonetului, ne trimite direct la Verlaine.

Eul poetic, aflat la vedere, *translează dialogul* cu realitatea dinspre *sinele său spre exterior*. Într-o confesiune tandră, fără accente patetice, fără deznădejdi teatrale, spaime sau angoase. Totul sub vraja și puterea iubirii. Coordonată esențială a lumii. Văzută într-o dimensiune și expresivitate personală. Derulată în diverse fațete care ocolesc vădit tulburarea dezolantă, amărăciunea bolnăvicioasă, patimile frânte dureros. Autorul nu propune o viziune senină, o limpezime stenică: *Convins sunt c-ați să-mi faci zile bune/ Să-mi luminezi calea cum o făclie./ Să intrăm amîndoi în veșnicie*. (p.193). În percepția sa, lumea se arată într-un spectacol dominat doar de iubire. Iubirea deține rolul principal: *Chiar și în ger, dragostea înfloarește*. (p.27). Forța iubirii, în demersul poetic la care facem referire, devine *temă* și simbol. Și liant al tonalității întregului volum: *Tinereții, inima îi scapără./ Așa e merit omului să fie/ Când jar nestins, când sprintenă flacăra./ Un dat de care nimeni nu-l apără...*

/O dulce și sublimă melodie (p.105.)

Femeia iubită, capriciu și ademenire, de astă dată înseamnă cu mult mai mult. Este chiar o *axa mundi*: *Fii binevenită, rară minune./Mai mîndră decît floarea de câmpie/ Pioasă ca o sfîntă rugăciune/* (p.193). Iubirea capătă rang de exclusivitate: *sonete fără ea nu s-ar mai scrie*. (p.16). Ființa feminină adorată, fie seducătoare ori ursuză, indiferentă, divin de sentimentală, un Înger sau o Dalila, necondiționat, merită întreagă iubirea. Imaginația transcede realitatea, încât iluzia învăluie protector, fără să pară bizarerie, dacă Adam e gata să repete gestul sacru oferindu-și din nou o coastă: *Torc multe întrebări din albul caier/... Imensul vid din Univers să-l astup./ Să nu mai fie Galaxia goală/ Nu stau pe gânduri mult, în două mă rup/ Ca să-i fac și Evei rost de un trup*. (p.60).

Sentimentul erotic, vector al vieții, nu poate exista fără tainica, fermecătoarea *rigoare muzicală*. *Euritmia*, element regăsit în mai toate sonetele, indiferent de epocă, este pusă acum în atingere și cu alt vector perceput în dublă derulare: și ideatică și reală. Vorbim despre *timp*. Adăugăm la particularitățile volumului tonalitatea de visare și calmă acceptare a trecerii timpului. O lumină blîndă, de *carpe diem*, taie aripile oricărei înfiorări neguroase.

Orice fel de trăire își are limitele sale în timp. Ingenios, pentru a ocoli întristarea, poetul ignoră convențiile reale și încropește un tandem. Se realiază cu timpul, căruia, în subsidiar, înțelegem că-i găsește doar calități. Nicidecum nu-l vede înșelător sau frivol în nestăvilta lui curgere. Dimpotrivă. Acesta

se ramifică în efluvii sentimentale calde, potolit pătimașe. În final, triumfătoare. Timpul pare înțelept, flexibil, devenind o posibilă cale de cunoaștere a *sinelui poetic*. Un sine la fel de pozitiv, deloc acidulat sau arogant, deși este posesorul unei lumi a fantasmelor poetice. Realitatea se configurează într-un timp perfect consonant cu trăirile derulate. *Eul auctorial*, prezent în prim plan, se arată senin, îngăduitor, stenic, dar sfios în preajma fiorului divin. Cuvântul este atotputernic de-a lungul, de-a înaltul iubirii. Folosit cu dibăcie de către autor: *Plutind pe valuri de melancolie./ Trecea poetul, sonete murmurînd/ Pitrocin cu obstinație un gând./ Bruiat de altele-n devălmășie*. (p.423)

Sonetele volumului alcătuiesc imaginea unui spectacol al trăirilor într-o derulare duală: real versus imaginar. O imagine în oglindă. Expresiv stilizată și în plan extins, omenesc-ceresc. Poetul ține să lase loc și unui vâl de inefabil. Raportul om-univers este recognoscibil în chiar titluri de poeme: *Sonetul galaxiei, Sonetul nemuririi, Sonetul eternului călător, Sonetul grădinii celeste, Sonetul Măntuirii, Sonetul mării treceri*, etc. Alchimia stărilor create de relația-rea terestru și dimensiunea celestă nu alunecă în disimulări filozofice, derutante, aducătoare de răscoliri existențiale. Sonetele alese, cum indică și titlul, se adună în mod voit în așa fel, încât ordinea, măsura, ritmul versurilor să consoneze cu stările de visare și limpede acceptare a fluxului trecerii. Eufonia, muzicalitatea impun un anume ritm. Citatul preluat de autor din Eichendorff mă trimite spre altă frază a aceluiași poet: *cînd găsești cuvîntul magic, lumea începe să cînte*. Chiar dacă, uneori, acuitatea observației scoate la iveală accente dintr-o realitate cu ascuțituri, clasicul echilibru al sonetului nu tulbură, nu scapără neliniști traumatizante. Lumina persistă totdeauna în subtext. Fără viraje bruște, fără străluciri sarcastice. Fără incitări... Dimpotrivă, lumina este un element care susține cumpănirea și cumpătarea. Fiecare sonet poate fi perceput ca un excurs interior. Nu doar al autorului. Cititorul are șansa de-a vedea lumea de pe malul unei magice dualități: rigoare și liberă fantazare. O, *cînd visează, omul e un zeu*. (Fr Holderlin).

Profilator

După intervențiile mele din numerele precedente, Master X s-a retras în umbră, astfel încât am propus propria mea rubrică. Răutăcioșii vor spune că genericul este o adaptare după americanul «profiler» - psiholog criminalist având misiunea de creionare contururilor din abisul mental al unui «serial killer». Calamburghezii vor extrage din cuvântul respectiv termenul «filator», alții vor spune că în locul lui «i» ar trebui să fie «e». Toți au dreptate, în cele din urmă (citind, fiecare își regăsește obsesiile textuale), numai că asta nu interesează pe nimeni.

I. Petru cel Blajin

Făcea parte autorilor destinați să se piardă în uitare: n-a fost patron de editură nici înainte, nici după decesul unicului lider comunist cu sceptor, nu s-a învrednicit să fie redactor-șef de publicație, nu a avut statutul de „instantă critică” luminând cu fulgerele formulelor sale jupiteriene mințile cititorilor cuprinse de ceața ideologică (înainte de...) sau înecate de păcla manelo-capitalistă. Numai că acea soartă a fost contrazisă de activitatea celei care semnează uneori Magda U, autoare – în zorii „timpurilor noi” – a incisivei scrieri *Universitatea care ucide* (Editura Timpul, 1995), promotoare a vocabulei „cărțar” în percutantele articole și eseuri adunate sub titlul *Literatura cu bune și...nebane* (Eikon, 2017), nepotolită în tulburarea spiritului de „împăcare” în numele oportunismului cultural.

Ce que femme veut, Dieu le veut – zice un proverb înregistrat în Franța în secolul al XIX-lea. „*Pohta ce-a pohtii*” (și nu s-a încheiat) Magda Ursache a fost ca munca de o viață a „*blândului și bunului Petru*” („dalbul de pribeag”) să nu se piardă în neantul carpato-dunărean, să nu rămână o ladă de arhive din ce în ce mai greu de editat: foile se distrug, memoria culturii scrise e perturbată de taifunurile „digitalizării” anarhice și capricioase. Sprijinită de Editura Eikon, a reușit să pună bazele unei bune înțelegeri a scrierilor mai vechi și mai noi ale unui autor penalizat de-a lungul vieții pentru discreția în spațiul public și publicistic.

Dincolo și dincoace de text, publicarea paralelă a scrierilor ei de azi și a cărților lui rămase în manuscris se grefează pe o imagine rămasă mult timp în cotloanele unei memorii personale.

Preluase funcția de șef de redacție a Editurii Junimea după 16 ani de iobăgie didactică dublată de evadări în sfera poeziei, retoricii și, din în când, în critica literară. Era asaltat de autori care doreau să-și accelereze promovarea academică, de la medici la ingineri mecanici și de la istorici la filosofi, fără a-i uita pe filologi și economiști. Fiecare venea cu un argument de forță: lucrarea se va vinde ca pâinea caldă (studenții sunt infomețați de cartea lui, nu au de pe ce învăța, specialiștii sunt însetați de noutățile aduse de el). La umaniști și specialiști în cultură națională intervenea argumentul dramatic: în lipsa acelei cărți prăbușea cultura, cădeau granițele țării. Într-o zi i s-a întâmplat chiar să fie apostrofat de un respectat filolog, specialist în opera lui Petru Maior: evenimentele de la Târgu-Mureș, spunea cărturarul, arată cât de urgentă este reeditarea volumului pregătit de domnia sa din scrierile marelui reprezentant al Școlii Ardelene.

Despre Petru Ursache, ale cărui cărți îi erau cunoscute, le parcursese cu creionul în mână, auzea mai mult din bârbele colaboratorilor de la editură legate de soția lui. În noianul de acțiuni nefinalizate, în discuțiile din redacție, în vorbele strecurate la urechi de tot felul de autori care se tot agitasă în jurul redacției (instalată o vreme în clădirea Filarmonicii), prindea contur un personaj: vijelioasa autoare a unei scrieri – pe care unii o numeau roman, alții ziceau că nici vorbă – numite „Universitatea care ucide” – nepublicată încă. Neavând timpul de a frecventa redacțiile ziarelor și revistelor, n-a apucat s-o întâlnească luni de zile pe „împricinată”, o stia din descrierile din vârful limbii de aspidă a unei redactoare și nici nu avea o imagine asupra fizicului bienecunoscutului floclorist.

Într-o seară însă, coborând pe Copou, privirea i-a fost reținută de un cuplu, greu de ignorat în șirul persoanelor care urcau spre Universitate: statura echilibrată dar ușor sub medie a ambilor, figura lui (cu ochi albaștri sub sprincene dese, cu chipul bărbos a cărui expresie oscila între icoanele rusești din vechime și imaginea piraiților scandinavi din filmele adolescenței), mândria din întreaga ei alură, punctată de mici extravagante vestimentare, o balansare între Power Flower și ținuta unui personaj feminin interbelic, nescris încă. Imaginea se repeta la orice manifestare publică.

Ca „persoană publică” aveam să-l văd mult mai târziu, în mediul literar, într-o după-amiază de primăvară. Părea copleșit de impertinența (dublă de ignoranță crasă, că una fără alta nu merge) a unui poet dunărean, cu ocazia unei „dezbaterei” pe tema «Religie și literatură» organizată în cadrul zilelor

„Convorbirilor Literare”. Invitat să modereze schimbul de opinii, **„dom profesor”** e admonestat de un absolvent de „sorbonică”, filologică, întrucât *„dumnealui știe de religie doar din teorie, noi, poeții, am trăit-o în profunzime, ne-am aflat în contact cu divinitatea chiar și în vremurile dominate de ateism”*². Specialistul în folclor și antropologie culturală a fost literalmente răsturnat de valul de vorbe goale, ceea ce urma a fi o confruntare de idei privind depășirea laicității de serviciu se transformase în autogratulare a versificatorilor care se vedeau – în acel moment – drept mijlocitori în relația dintre Dumnezeu și muritorii de rând.

Aveam să-l întâlnesc, după doi ani, în sala fișierelor de la Biblioteca Centrală Universitară ieșeană. Cum pregăteam o intervenție despre „insularitatea” Staroverilor, crezând că domnia sa aparținea acelei comunități (deh, avea ochi albaștri și purta barbă!), i-am solicitat niște repere în calitatea de etnolog. A zâmbit cu blândețe (i se mai întâmplase desigur asta de-a lungul anilor, un coleg de la colectivul de literatură lansase „informația” că e de neam lipovenesc)³, apoi mi-a indicat câteva piste (nume de personalități din zona istoriei și geografiei de la Universitate).

Nu aveam să-l mai revăd, pentru mine a rămas doar alăturarea a două zămbete: cel al suferinței provocate de năvălirea ciubotelor prostiei arogante, dar versificatoare, în lumea credinței și cel amuzat de confuzia generată de un „look” și un zvon. Cărțile dăruite de Magda U peste ani buni m-au făcut să răsfăiesc din nou, după patru decenii de la publicare, volumul *Poetică folclorică* (Junimea, 1976), cumpărat la vremea lui din simplă curiozitate: voiam să văd cât și cum citește teoriile moderne (la care mă înhămasem cu entuziasmul celui aflat

Fereastră pentru Ierihon - Cela Neamtu

în afara „sistemului academic”) un universitar din generația domniei sale și mai ales cum le aplică la o materie atât de vulnerabilizată prin parazitarea partinică. Descopăr sublinieri, pasaje în care mă identificam, adnotări și trimiteri prin care intram în dialog virtual cu un formator necunoscut mie în mod direct.

Puțini îndrăzneau să afirme atunci că „folclorul devine o temă care provoacă multă literatură de circumstanță, fraze bombastice, convenționale, afirmații nefondate” (op. cit., 13). Sau să menționeze rolul malefic al unor „activiști mai mult sau mai puțin autorizați” care-i instruiau pe profesioniști perpetuării folclorului (ibid.). A scrie despre „efectele terapeutice reale” în cazul descântecelor (op. cit., 20) era o blasfemie din perspectiva crezului materialist-dialectic. Spunând că „orice contact serios cu «literatura orală» realizat de pe poziții extraetnografice, trebuie înțeles ca o experiență individuală” (deci supusă capriciilor) însemna a pune sub semnul întrebării tot ceea ce se producea în uzina de malaxare a folclorului numită Cenaclul Flacăra și în fabricuțele județene de ansambluri și festivaluri ale «artei populare».

Intrând pe panta răsfoirilor nostalgice, plonjez apoi în *Prolegomene la o estetică a folclorului* (Cartea Românească, 1980). Constat că sublinierile făcute de mine în text nu mai vizau distanțarea față de ponciful ideologic (ca în pasajele

citare), cât recuperarea tradiției cercetării sociologice naționale, parțial posibilă în urma „reabilitării” lui Traian Herseni după trei decenii de ținere sub obrocul ideologiei și al relei voințe a universitarilor „timpurilor noi”. Dar pe acest teren își permitea o blasfemie etnică: idealizării «omului de la țară» ca depozitar al tuturor valorilor morale și mai ales a *bunului simț* îi este contrapus un diagnostic lucid: „Autoidealizarea ori disprețuirea totală a competitorului indezirabil sunt obișnuite în societățile arhaice și tradiționale” (*Prolegomene...*, 52).

Pivotalitățile categoriilor gramaticale motivate psihologic (*ibid.*, 53) făceau parte din mecanismul moralo-estetic tradițional pus la lucru de vremurile „socialismului multilateral-dezvoltat”. „Sărac, dar frumos” (cu versiunile „bun”/”isteț”) era transmutat (prin atingere cu piatra filozofală sicofantică) în „modest intelectual, dar valoros pentru Noi”. „Eu frumoasă/Ea urâtă” intra în arsenalul sicofanteriei academice, după cum se va constata în „cazul Pițu”.

Aș fi rămas la nivelul lecturii proiectiv-nostalgice dacă (în șirul noilor editări ale manuscriselor, aduse la lumina tiparului prin străduința Magdei U) n-aș fi fost atras de studiul hermeneutic *Titu Maiorescu esteticianul* (EIKON, 2017), apoi, an de an, de alte volume consistente.

Cartea, conturând profilul întemeietorului Societății Junimea, este însă interesantă, întrucât presupune un grad de implicare personală, prin jocul subtil al empatiei și al distanțării: orice scriptor știe că portretul altcuiva este, vrând-nevrând, un palimpsest pe foia unde, la început, era chipul celui care scrie. Întrucât punctul de plecare era un curs, mă așteptam să găsesc în text o sistematizare a liniilor de forță din gândirea întemeietorului culturii noastre moderne, cu o distanțare polemică față de cei care-l judecă fără dreptă cumpănire (ridicându-i o statuie de tinichea precum a Comandorului din Don Juan sau coborându-l la can-can, la bărfă contabilizatoare de detalii picante de ordin erotic). Aflu însă în volumul dens (peste 300 de pagini cu text compact) un Petru Ursachi sfătos, interogându-se pas cu pas asupra rațiunilor celor pe care le spune, fără morgia apodictică a dascălului care se așează în scaun în fața unui amfiteatru pentru a citi un curs ale cărui curgeri de discurs trebuie să umple mintea studenților și să se reverse, fără impurități, în probele de examen.

Umorul cu care tratează incursiunile lui Maiorescu în psihologie este tonic (pp. 75-82). Preluarea „sincronică” dar destul de schematică a teoriilor vremii este analizată într-un discurs fluid, pasajele lungi preluate de la autor evidențiind tocmai fragilitatea fundamentului (mai clar spus: „lipsa de înzestrare”) și ducând la concluzia: „La drept vorbind, aici a ratat” (op. cit., 82). A fost momentul când, între liniile cărții, am regăsit zâmbetul amuzat din unica noastră conversație (iunie 2012). Simți la Petru Ursache înțelegerea pentru omul Maiorescu, ale cărui eforturi ca profesor i-au putut îndemna pe mulți să aprofundeze acest gen de știință, fără ca el însuși să reușească. *Înțelegerea moralei* de către Maiorescu este și ea percepută ca „*oscilantă*” (ibid., 88). Ceea ce însă, din perspectiva gândirii moderne, nu este un minus, după cum bine știu cei care l-au frecventat pe Bahtin: pentru psihologii inspirați de el, viața implică o pendulare între contrarii, o conviețuire a lor în formula numită de mine „întrolocarea celor fără de pereche” (tristetea cu umorul tonic, conformitatea cu nesupunerea fără de margini).

Cele două expresii faciale prin care mi s-a fixat imaginea lui Petru Ursache vor rămân pentru mine *holomerul zigomatic* al trecerii sale prin lumea „cărțarilor” – blândețea în conversație și suferința în fața imbecilității agresive. El se regăsește în cărțile prin a căror publicare Magda U își face plimbarea alături de „Bătrânul” în librării și la târguri de carte, urcând sau coborând *Dealul Copoului*, înțeles nu ca realitate topografică (de asta se ocupă alții), ci în postura de topos al marii culturi, dincolo de cloaca în care se complace, prea adesea, populația înregistrată ca mediu academic.

NOTE

1. „Sorbonica” era numele dat în Iași *Institutului Pedagogic de trei ani* (zis și „ipetrei”), creație para-universitară după modelul sovietic al anilor 30, destinată a forma personal didactică pentru clasele de gimnaziu. După 1972, acestea au dispărut iar majoritatea absolvenților și-au „completat” studiile la fără frecvență, la facultățile de profil științific corespundente (filologie în special) din centrele universitare consacrate înainte de Ocupație (Iași, București, Cluj). Este simptomatic faptul că nici un „sorbonicol” nu menționează această fază a pregătirii universitare în CV, unde apare doar instituția la care, pe bază de „înțelegere” din partea didacților (adesea buni samariteni în virtutea samarelor cu care veneau candidații) își trecuseră licența. Nu este doar cazul impertinentului liric fluviatil, ci și al unor „personalități ale lumii academice” de după 1990, „sorbonarzi” de Galați, Bacău, Suceava (pentru a pomeni numai spațiul Moldovei Occidentale) care se declară „absolvent al Universității din...” (*București de obicei*).

2. Reproduc din memorie și s-ar putea să rotunjesc nepermis frazele personajului.

3. Același coleg avea să afirme că Petru Ursache ar fi fost militant al partidului zgomotos naționalist fondat în Transilvania de un lider funarez, doctor în economie agrară, picat în negura uitării de ani buni.

Ana DOBRE

Ușor cu polemica pe scări

Răsunătoare altădată, astăzi, în tabloul literaturii române de început de secol și de mileniu, polemice lipsesc aproape cu desăvârșire. Cauzele sunt, desigur, multiple. Una s-ar putea referi la agitata viață social-politică, acaparatoare de discurs polemic, ceea ce ar explica absența apetitului pentru alt fel de *polemos*.

O excepție o constituie antologia îngrijită de Virgil Diaconu, *Poezia canonică românească*¹, realizată prin însumarea răspunsurilor celor 62 de scriitori care au dat curs anchetei cu același titlu, inițiată în perioada august 2019-iulie 2020, inclusă în paginile revistei *Cafeneaua literară*. Impulsul l-a constituit lista canonică a poezilor: *O listă canonică: o sută de poeți români în o sută de ani (1918-2018)*, publicată în *România literară*, nr. 16/2019.

Întrebările anchetei literare au urmărit să clarifice sensurile conceptului *canon*, ca și cele ale sintagmei *poet canonic*, să comenteze componența juriului (35 de critici și poeți), să se pronunțe asupra validității componenței listei, opinând și asupra meritului de a figura într-un asemenea clasament.

La anchetă au răspuns: Liviu Antonesei, Corneliu Antoniu, Luigi Bambulea, Horia Bădescu, Elisabeta Bogățan, Ionel Bota, Lucian Bureriu, Ilie Chelariu, Iulian Chivu, Radu Ciobanu, Ioana Cistelecan, Theodor Codreanu, Viorel Coman, Lucian Costache, Christian Crăciun, Dumitru Crudu, Florentina Dalian, Un Decent, Constantin Dehelean, Virgil Diaconu, Ana Dobre, Florin Dochia, Octavian Doclin, Șerban Foartă, Angela Furtună, Valeriu Remus Giorgioni, Gheorghe Grigurcu, Marius Ianuș, Ovidiu Ivancu, Ion Lazu, Gheorghe Lâna, Valeria Manta Tăicuțu, Lucian Mănăilescu, Liviu Mățăoanu, Ioan Moldovan, Ovidiu Pecican, Alexandru Petria, Ioan F. Pop, Paulina Popa, Denisa Popescu, Florentin Popescu, Constantin Pricop, Adrian Dinu Rachieru, Viorica Răduță, Paula Romanescu, Ancelin Rossetti, Ioan N. Roșca, Ioan Romeo Roșianu, Liliana Rus, Christian W. Schenk, Nicoale Silade, Ion Simuț, Costel Stancu, Bogdan Suceavă, Anonimul Transilvan/Mircea Petean, Radu Ulmeanu, Magda Ursache, Daniela Varvara, Nina Vasile, Ioan Vieru și Andrei Zanca, răspunsurile/opiniile făcând obiectul antologiei de față, *Poezia canonică românească*.

Virgil Diaconu, inițiatorul anchetei și coordonatorul lucrării, aduce clarificări necesare privind alcătuirea antologiei și, mai ales, privind canonul concept supra-speculat astăzi, în literatura română, avându-și începutul în cartea lui H. Bloom, *Canonul occidental. Cărțile și Școala Epocilor*, apărută în 1994, tradusă în limba română în 1998. Prin *canon literar*, concept poetic estetic, Virgil Diaconu înțelege *arta poetică*; prin urmare, conceptul de *poet canonic* sau *poezie canonică* pare, în acest context, cel puțin tulbure, confuz. În cartea lui H. Bloom, e vorba despre *canonul literar occidental* sau *lista de opere fundamentale*, având două principii estetice constitutive: *stranieta-tea* și *anxietatea*.

Stranieta-tea, principiu creator de literatură, spune H. Bloom, este „un fel de originalitate”, spune Virgil Diaconu, care nu poate fi asimilată, dar poate asimila, fiind sinonimă, la nivel ideatic, cu ineditul, imprevizibilul, neobișnuitul, miraculosul.

Anxietatea, cel de-al doilea principiu creator de literatură, și, totodată, evaluator de valoare literară, se referă la surplusul de emotiv/emotional al opere care adună, spune, H. Bloom, în ele, „toate tulburările omenirii” – temeri, spaime, fantezie, atavisme – frica de moarte, de exemplu. H. Bloom vorbește și despre *anxietatea influențelor*, a influențelor literare, în sensul că scriitorul ar fi neliniștit în privința in-

fluențelor de care, conștient sau nu, suferă opera sa. În înțelegerea acestui concept apar cele mai multe neînțelegeri. Vorbind despre influențe (Lucian Blaga vorbește și el despre influențe *modelatoare*, prin cultura franceză și/sau *catalitice*, prin cea germană), H. Bloom nu înțelege plagiat, pastişă etc.; se referă, mai degrabă, la osmoza dintre tradiție și modernitate, având în vedere că fiecare scriitor, oricât de modern ar fi, oricât de reformator ar fi în raport cu o moștenire literară, este continuatorul unei tradiții. Eminescu, de exemplu, nu doar prelucrează un fond literar moștenit de la înaintași, ci face saltul de la cuvânt la metaforă, de la simpla denotație la multiplă conotație, cu, desigur, amprenta stilistică inconfundabilă.

Existența unui *tipar*, *canon*, a unei *matrice stilistice*, la nivelul formei, nu împiedică niciun creativitatei fiecărui scriitor și, astfel, are loc eliberarea de sub tirania *anxietății influențelor*. Poetica lui H. Bloom, spune Virgil Diaconu, apare ca o „poetică artificială, falsă, pentru că ea înlocuiește viziunea artistică asupra referențului ontologic – realitatea, existența, lumea, propriile trăiri – cu interpretarea greșită a unor opere literare predecesoare. Conform poeziei lui Bloom, literatura creată în modernitate și postmodernitate ar fi să fie o *reciclare*, o *replică*, o *variantă*, o *pastişă* a literaturii predecesoare, așadar o literatură *livrescă* (s.a.)”. Așa stând lucrurile, conceptul de *canon* se referă strict la poetica postmodernistă.

Judecând critic, făcând *critica criticii*, Virgil Diaconu procedează nu doar ca un poet, ci ca un estet, decelând și decantând plusurile și minusurile. Delimitarea de H. Bloom este o delimitare de modul acestuia de a înțelege literatura ca literatură de gardul II, livrescă, rece, fără aportul emotivității creatorului.

Majoritatea scriitorilor repondenți s-au concentrat asupra caracterului deficitar al alcătuirii juriului, din care au lipsit criticii reprezentativi ai actualității: Eugen Simion, Gheorghe Grigurcu, Mircea Martin, Ion Simuț, Ion Bogdan Lefter, Marius Chivu, Cornel Ungureanu, sau abuziv, întrucât între jurați s-au aflat poeți ce se regăsesc între cei o sută de poeți canonici, reprezentativi, așadar, pentru literatura română la momentul 2018.

Cele accentuate polemice (Virgil Diaconu, Marius Ianuș, Ancelin Rossetti, Florentin Popescu, Magda Ursache, Ion Simuț) îndreaptă săgeata ironiei atât spre juriu, cât și spre poezii „premiati”, aflați în lista canonică. Mai ponderat, Liviu Antonesei, de exemplu, e de părere că o asemenea listă nu ar trebui să cuprindă poeți care nu și-au încheiat activitatea. Ion Simuț vede *finalul neașteptat* al anchetei, în sensul că lista canonică a *României literare* coincide cu lista lui Nicolae Manolescu, idee documentată cu ediția a doua a *Istoriei critice a literaturii române* (2019): „O istorie a literaturii de la origini până în prezent are o altă respirație a canonului”. De aici, concluzia cu „farsa superbă, cu ancheta și listele canonice”. Echilibrată este poziția lui Gheorghe Grigurcu, acesta considerând că lista canonică nu reprezintă decât un sondaj de opinie, „nimic mai mult și nimic mai puțin decât un sondaj”, care, prin forța lucrurilor, e discutabilă, dată fiind subiectivitatea subînțeleasă și implicită. Valoarea listei? „E schița unor viitoare construcții critice”.

Poezia canonică românească este o carte necesară, utilă, chiar indispensabilă, în momentul actual al literaturii, după două decenii în noul secol, întrucât ia temperatura *la cald*, având densitatea momentului, evanescent ca orice prezent, și deschiderea spre un viitor în care palurii plutitori ai nemulțumirilor, orgoliilor se așază, iar fotografia de grup a scriitorilor capătă claritatea necesară citirii și evaluării corecte.

24 mai 2021

Cornel Simion GALBEN

Remember Daniela Caurea

N. 7 iulie 1951, în Târgu Ocna, județul Bacău - m. 4 martie 1977, la București. **Poetă.** Fiica Mariei (n. Butnaru) și a lui Nicolae Caurea, ofițer de carieră, a fost o fire iscoditoare și isteată încă din primii ani de viață, uimind cu inteligență și sensibilitatea sa atât pe cei din jur, cât și pe dascălii care i-au călăuzit pașii. Elevă eminentă încă din clasa I, a urmat cursurile Școlilor Generale Nr. 1 și Nr. 2 din orașul natal, după absolvirea celor opt clase fiind admisă printre elevii Liceului Teoretic „Costache Negri” (azi, Colegiu Național). Aici, se evidențiază prin aceeași sânguină, obținând note foarte bune și câștigând an de an toate olimpiadele ori concursurile școlare la care a participat. Cochetând cu poezia destul de timpuriu, a avut posibilitatea să o facă știută și colegilor, frecventând, sub coordonarea profesorilor Georgeta Angheluță, Dumitru Zgă-vârdici și Eugen Salahoru, Cenaclul literar „Incertitudini școlare”, alături de poezii Dan Sandu și Sanda Moise, prozatorul și istoricul de azi Corneliu Stoica, Ion Boboc, acum doctor în sociologie, Liviu Benea, arhitect ș.a. Se numără, de asemenea, printre colaboratorii revistei liceului, **Trotușul**, unde și debutează, în 1966. După ce, mai întâi, fusese remarcată de poetul Victor Eftimiu, care o sfătuisese, într-o întrunire ce a avut loc la Târgu Ocna, să-și cultive talentul, vine rândul poetului Horia Zilieru să o stimuleze, publicând-o în același an în revista ieșeană **Cronica**. Spre Iași, de altfel, avea să-și îndrepte pașii tânăra șefă de promoție la absolvirea liceului, optând pentru secția latină-greacă a Facultății de Filologie din cadrul Universității „Al. I. Cuza”, unde va fi apreciată elogios, între alții, de criticul și profesorul său, academicianul Constantin Ciopraga. Intră și aici în viața culturală, participă la cenaclurile studentești și la cele ale scriitorilor, însă deși era îndrăgostită de Copou și de poezia eminesciană, în anul al III-lea se transferă la Universitatea București, la secția română-engleză a Facultății de Filologie, urmându-și alesul inimii,

poetul Ion Crânguleanu, cu care se și căsătorește. De data aceasta numele său nu mai era o necunoscută, întrucât după debutul ieșean au urmat cel băcăuan, în **Ateneu** (1969, cu poemele **Solia marelui negru** și **Solia domniței către solii trecători**, în cadrul rubricii De juvenute), și cel bucureștean, mai consistent, în revista Amfiteatru (1971), precedat, la rândul-i, de un prim debut editorial, în antologia **Tinerii poeți**, prefațată de criticul Eugen Simion (Editura Albatros, București, 1969). Cu 11 poezii apăruse, de asemenea, într-o carte similară - **Antologia debutanților** -, alcătuită de prozatorul Gheorghe Drăgan la Editura Junimea (Iași, 1970), casă editorială care-i va înlesni apoi și adevăratul debut în volum, publicându-i, doi ani mai târziu, manuscrisul **Primejdii lirice**, prezentat cu căldură de Constantin Ciopraga și recomandat spre publicare de însuși directorul acesteia, dramaturgul Mircea Radu Iacoban. Fără să negligeze studiul, s-a integrat deplin în boema culturală bucureșteană, frecventând cenaclurile și instituțiile de spectacol, publicând din ce în ce mai des în principalele reviste din Capitală - **Albina**, **Luceafărul**, **România literară**, **Viața românească** -, dar și în altele din țară, cum ar fi **Ateneu**, **Astra**, **Convorbiri literare**, **Ramuri**, **Tomis** ori la Radio și Televiziune, unde frumusețea și gingășia fizică și a versurilor sale nu puteau trece neobservate. Studentă strălucită, a absolvit, în 1974, tot ca șefă de promoție, distinsa și exigenta profesoară Zoe Dumitrescu-Buşulenga acordându-i nota maximă pentru teza de licență cu tema **Motive acvatice în gândirea lui Eminescu**. Grație acestor rezultate, a fost repartizată la secția de relații externe a Academiei de Științe Social-Politice „Ștefan Gheorghiu”, continuându-și preocupările literare și încredințând editurilor alte trei volume, din care doar cel de versuri pentru copii, **Cartea anotimpurilor**, apărând antum, în 1976, la Editura „Ion Creangă”. În seara de tristă amintire care a fost 4 martie 1977, destinul a îndreptat-o spre blocul „Continental”, unde în apartamentul actorului Toma Caragiu se discuta aprins pe seama veștilor aduse de regizorul Alexandru Bocăneț, înghițiți, la rândul lor, sub dărâmături, deși, paradoxal, încăperea din care tocmai ieșiseră toți trei a rămas aproape intactă. După 6 zile de căutări, încercatul ei trup și-a găsit odihna definitivă în cimitirul din Târgu Ocna, consilierii locali omagiind-o, peste decenii, prin acordarea Titlului de Cetățean de Onoare, post-mortem, și prin schimbarea denumirii unei străzi în cel al poetei. La fel au procedat și cadrele didactice din liceu, care o consideră a fi printre cei mai buni elevi din învățământul preuniversitar din orașul de pe Trotuș din ultima jumătate de secol și care au sporit faima bibliotecii, atribuindu-i numele. Postum, i-au apărut volumele **Adalbert ignotus** și **Văzduhul de cuvinte**, ambele la Editura Eminescu, în 1977 și, respectiv, 1979. Tot în 1977, Asociația Scriitorilor din București a inclus-o în volumul omagial **9 pentru eternitate**, iar mai târziu alți antologatori au procedat la fel, oferindu-i locul ce i se cuvine în antologiile **Nu uci-deți pasărea albă** (Editura Eminescu, 1985), **Poeți români de dincolo de Styx** (Editura Timpul, Iași, 1998), **Poezia pădurii** (Editura Orion, București, 1998-1999) și **Icoana mamei** (Editura Amurg sentimental, București, 1999). Deși numele și creația nu i-au fost date complet uitării, se cuvine ca ele să fie readuse în actualitate, prin publicarea unei ediții definitive a întregii creații ori prin reeditarea volumelor antume și postume, pentru a se putea bucura de fiorul versurilor sale și noile generații.

¹ Virgil Diaconu, *Poezia canonică românească. Anchetă*, Editura Contraste, București, 2020.

Jurnal heidelberghez 1994 (XII)

Vineri, 15 iulie (continuare)

Martina este acasă, așa că o provoc la o discuție, de data aceasta pe teme confesionale. Îmi declar că este catolică practicantă și convinsă. La remarcă mea că am citit undeva că membrii Bisericii Evanghelice (luterane) ar fi mai numeroși în Germania decât catolicii, amica mea îmi răspunde că este posibil, dar poate prin zonele unde a predicat Luther și adepții („Anhänger”) lui. Sesizez o undă de aprehensiune și de reținere în această remarcă. Apoi, profitând de faptul că Martina pleacă în oraș, purced la o nouă explorare a locuinței, ca să îmi fac o idee despre cum arată interiorul casei unei familii de intelectuali germani. În camera uneia dintre fete, din pașaportul lăsat pe masă aflu că o cheamă Nina și că este născută în 1975 (are deci 19 ani). Singurele vize de pe pașaport sunt de la Simferopol (Ucraina) și Minsk (Bielorusia). După alte indicii de prin cameră deduc că este studentă la politehnică sau la fizică-matematică și învață limba franceză. În camera băiatului, interior tipic pentru un adolescent, tot felul de lucruri, haine, cărți, cutii și sticle de bere, aruncate claie peste grămadă, peste tot. Biroul de lucru al doamnei Schlegel este cel obișnuit al unui profesor practicant, fără pretenții de savant: dicționare, manuale, diverse alte materiale didactice. Între cele câteva zeci de cărți din rafturi, multe sunt de literatură rusă, traduceri în germană, dar și câteva în rușește. În general, mobilierul este elementar și sobru, aproape sărăcăcios. Nu sunt covoare pe jos, nici perdele la ferestre, doar niște draperii funcționale.

După masă, lectura ziarelor, în umbra grădinii. La cină, un pahar mare de iaurt, delicios, deși cam scump (1,29 DM). Lectură de noapte: E. Gilson, *L'être et l'essence*. Cu asta se încheie cea de a treia zi de vineri a micro-exilului meu heidelberghez.

Sâmbătă, 16 iulie

Încep cea de-a patra zi de sâmbătă a sejurului meu prin lectura „odihnită”, câteva ore bune, a excelentului studiu al lui Pinborg, *Die Entwicklung der Sprachtheorie im Mittelalter*. Găsesc aici exact ce îmi trebuie, o abordare și istorică și descriptiv-metodică. Mă lămuresc, în fine, cum stau lucrurile cu conceptul de *modi significandi* și cu gramaticile speculative. Nu știu prea bine dacă lectura textelor propriu-zise îmi va confirma interpretările lui Pinborg. Puțin descurajat de noutatea și vastitatea domeniului, mă întreb dacă merită să mă ocup în continuare cu așa ceva, dat fiind că în țară îmi vor lipsi nu doar publicațiile necesare, ci și „parteneri de dezbatere”, ca și un public cât de cât avizat. De năzuința spre competitivitate nici nu poate fi vorba. Cum să aduci în cultura ta autori necunoscuți precum Albertus Magnus, Boetius de Dacia sau Thomas de Erfurt, când nici o serie completă a scrierilor lui Platon sau Aristotel nu avem încă, nemaivorbind de Sfântul Augustin sau Thomas de Aquino. Rămâne să te consolezi cu o competență de rangul al doilea, cea de „pionier” sau „introducător”. Cred că modestele mele traduceri publicate în anii '80 ai secolului trecut în „Dialog” sau „Opinia studentescă” din Plotin, Occam, Thomas de Aquino sau din textele de semiologie augustiniană sunt niște premiere absolute! Oricât m-ar dura, trebuie să mă recunosc totuși drept un marginal, „truditor” pe ogoarele unei culturi ea însăși marginale, cum este cultura noastră. Mă întreb dacă nu ar fi mai rațional și mai onorabil să îmi îndrept toate forțele, sau măcar cea mai mare parte a lor, către studiarea tradiției biblice românești (editarea textelor, traductologie, teonimie, etnonimie, antoponimie), domeniu aproape virgin și atât de promițător. Sau dacă n-ar fi mai util să scriu un tratat de istoria limbii române literare „more Germanico”, adică deopotrivă bogat în fapte și interpretări, dar și temeinic în argumentație, pe care, către sfârșitul carierei, să îl și traduc într-o limbă de circulație. Nici monografiile pe teme precum funcția regulatoare a limbii latine în modernizarea românei literare, dispariția „relictelor lexicale”

latinești atestate în textele din secolul al XVI-lea (*measer, deșiderare, pănătare, aceră, vârgură* etc.) n-ar fi lipsite de justificare și folos. Dar editarea unora dintre textele vechi importante din secolele al XVII-lea – al XVIII-lea?

La prânz îmi găsesc ceva mai elaborat, niște macaroane cu sos de roșii și cu parmezan, în care am adăugat și șoricul rămas de la slămina mâncată în cursul săptămânii. Mi-au ieșit delicioase. În bucătăria mare de la parter apare și Martina care își încălzește un „Eintopf” de la cutie, ceva mexican, cu fasole și legume. După masă, între 3 și 5 p.m., adorm, pentru a doua oară de când sunt aici. La ora 6 seara, apare soțul proprietarei, Herr Prof. Schlegel, blond, cu ochelari, cu alură de intelectual sigur pe sine și decent. Arată mai tânăr decât cei 56 de ani ai lui. Schimbăm câteva cuvinte, este la curent cine sunt, de unde vin și cu ce mă ocup. Mă întreabă, convențional, cum mă simt la Heidelberg, dacă sunt mulțumit de condițiile găzduirii etc. Martina pleacă în oraș. O nouă rundă de lecturi din Jan Pinborg, apoi vizionarea știrilor pe ARD. În seara asta se joacă meciul pentru locurile 3 și 4 la mondiale, între Suedia și Bulgaria. Nu prea mă interesează, nici nu știu la ce oră se joacă, nici pe ce program. Sper să dau peste vreun film mai acătării la televizor, asta poate fi doar pe posturile publice ARD sau ZDF, cele două private, RTL și Sat 1 sunt slabe de tot. Cu un foarfece ager, cumpărat astăzi în drum spre casă, mi-am mai fasonat puțin barba și mustața. Cina: pâine, unt și iaurt.

Fluviul Neckar la Heidelberg

Duminică, 17 iulie

Nimic deosebit. În cursul dimineții, studiu cu notițe din Pinborg și lectura ultimului număr din „Der Spiegel”. La prânz, din nou macaroane, cu sosul rămas de ieri. Canicula a revenit. Martina mă invită la o plimbare pe malul Neckar-ului. Bucuros, mă îmbrac ca de plimbare, cu pantaloni lungi, pantofi, cămașă... Când acolo, invitația era la ... mișcare și sport pe un tăpșan, la iarbă verde, cum s-ar zice. Mai apar câteva fete și câțiva băieți, amenajează la iuteală un teren de volley în toată regula, cu plasă, marcaje etc., și încep o partidă de toată frumusețea. Nu-i de mine. În afară de înot, pe care îl practic ca pe o deprindere ... atavică, nu am apetență pentru nici un sport! Ar mai fi și șahul, „sportul minții”! Pe pajiște remarc și prezența a două tinere românce, care vorbesc între ele românește, cu un puternic accent ardelenesc. Nu mă deconspir și nu intru în vorbă cu ele. Urmez în cele din urmă sfatul unuia dintre băieți, care mă îndeamnă să iau una din bicicletele lor, care îmi place, și să fac o tură. Sugestia nu este rea. Bicicleta este bună, ușoară și trainică. Merg în susul râului prin parc câteva sute de metri, apoi ies în drumul principal, care este destul de circulat. Pedalez până la marginea orașului, câțiva kilometri buni. Rarii șoferi care trec pe lângă mine sunt foarte atenți, micșorează mult din viteză și mă ocolesc prevenitor.

Seara are loc finala la World Cup, între echipele Braziliei și Italiei. Numai că meciul se transmite pe ZDF, așa că nu pot să îl urmăresc pe televizorul din camera Ninei, ca de

obicei, căci acesta prinde doar ARD. Așa că îmi iau inima în dinți și mă autoinvit la televizorul cât palma al Martinei, care mă primește cu amabilitate. Ea stă întinsă pe pat, iar eu pe singurul scaun din încăpere. A fost un meci banal, plictisitor, au învins brazilienii, după prelungiri, la loviturile de pedeapsă de la 11 metri. Singurul câștig al serii a fost dialogul cu Martina, spontană și exuberantă ca de obicei. Aflu de la ea că d-na Schelegel, gazda noastră, își face concediul la Minsk, în Bielorusia, ca invitată la familia unui fost chiriș. Interesant, n-ar fi rău să îi propun și eu să ne viziteze la Iași. Vom vedea când se va întoarce, spre sfârșitul lunii. Cina: slănină cu pâine țărănească și o ceapă.

Luni, 18 iulie

Plimbarea de ieri cu bicicleta m-a cam costat. Lipsit de exercițiu, am căpătat, pe lângă o febră musculară suportabilă, o bășică supărătoare pe gât, de la baiera genții de umăr pe care am purtat-o în bandulieră. Martina mă doborăște cu o alifie și cu un plaster local, pe care îl pierd în câteva ore din cauza transpirației, căci canicula persistă. Noii mei cunoscuți, profesorul Berschin, doamna secretară Süß, Martina, toți mă asigură că asemenea călduri, peste 40 de grade, nu au fost în Germania niciodată! La Seminar, o mică bucurie, mă aștepta o scrisoare lungă de la Gabi. Aflu că totul este în regulă, a încasat banii pentru concediu și ultima lichidare, și pentru mine și pentru ea. Împreună cu câștigurile ei suplimentare, la bacalaureat și la admitere, s-a strâns 850.000 de lei, o sumă frumoasă. Vor pleca la Huși amândoi. Dinu este supărat că nu vom mai merge la mare anul acesta! Scrisoarea mă remontează total, o citesc cu delicii de câteva ori. Dedic ore bune studiului pentru ediția din *De ente et essentia* a lui Thomas de Aquino, pe care o pregătesc pentru Polirom. În fața mea am, între altele, E. Gilson, *Le thomisme* și M.-D. Chenu, *Introduction à l'étude de Saint Thomas d'Aquin*. Chestii generale, dar noi și utile pentru mine, aproape profan în domeniu până de curând. Îmi fac fișe de citat și de idei pentru viitoarea ediție pe care o pregătesc. [Cartea a apărut cu titlul: Thomas de Aquino, *De ente et essentia* Despre fiind și esență. Ediție bilingvă, traducere, introducere, note și comentarii de Eugen Munteanu, Polirom, Iași, 1998. – Adaos din decembrie 2020].

La prânz, la Mensa, aleg ghișeu unde primesc supă-cremă de ciuperci, vițel cu sos, cartofi natur, salată și înghețată; acceptabil, dar absolut insuficient. Mă gândesc dacă nu aş putea cu 3 DM să îmi cumpăr ceva mai consistent de la magazin. Lucrez la Seminar, ca de obicei, până la ora 6 seara, apoi drumul pe jos pe malul Neckar-ului, ca să ocolesc Hauptstraße, cu multiplele ei ispite olfactive. Ajuns acasă obosit frânt și flămând, îmi refac forțele, precum buncii mei altădată, la coasă sau la prășit, cu o bucată de slănină cu pâine și ceapă. Lectura de seară este o cărțuie foarte bună, sintetică, în binecunoscuta colecție „Que sais-je?”, despre educația în Evul Mediu. Am căpătat convingerea că studiile asupra Evului Mediu latin au explodat, pur și simplu, în ultimele decenii. Studioșilor le stau la îndemână zeci, poate sute de ediții de texte, cele mai multe bilingve și cu comentarii, monografii, dicționare, albume masive cu reproduceri color! Mi se insinuează din când în când gândul zădărnicii. Oricum, nu le vei putea parcurge pe toate. Ar trebui să mă concentrez pe cele două-trei domenii tematice preferate (filosofia limbajului, semantica), dar, la câte lacune simt că am, cum aş putea renunța la sintezele și manualele pe care nu le-am parcurs la timpul potrivit?! Ca o curiozitate, într-unul din rafturile de la Seminar dau peste cartea lui Haralamb Mihăescu, *La langue latine dans le Sud-Est de l'Europe*, una din atât de puținele lucrări românești de un nivel acceptabil. Pe pagina de gardă citesc o inscripție care spune că volumul este un cadou din partea Seminarului de Romanistică.

Ion D. Sîrbu, un Robinson în Isarlîk (III)

Cum noua orientare în istoria literară, chiar „fără program explicit”, pare a se desfășura „în contra analizei estetice” (Simuț 2013:21), cazul Ion D. Sîrbu se potrivește de minune tendinței, valorificând, îndeosebi, exemplul moral, negreșit luminos, aproape incredibil. O viață „cumplită”, controlată, îndosariată, o biografie distorsionată, „prescrisă de Securitate”, probează „lupta iacobină” a celui născut „pieziș”. Și care, eșuat într-o Craiovă (ca „imensă broscărie” sau „mare sat universitar”), se simte *strein pe viață*. „Obiectivul”, mereu supravegheat, încăput pe mâna unor profesioniști de calibrul lui Olimpia Ungherea (el însuși autor de romane polițiste), interesează sub toate aspectele: relații, conversații, manuscrise, scrisori etc., sub teroarea / suspiciunea „sertarului secret” (cf. Clara Mareș). Ofițer de caz pentru I.D. Sîrbu („Obiectivul Șerbănescu”), locotenent-major Olimpia Ungherea a avut, în cursul anului 1969, cinci întâlniri⁷; și află că scriitorul era „zbuciumat”, doritor a fi reabilitat, urmând a redacta un Memoriu adresat Congresului PCR. Întocmit rapid, încurajat de ofițer, memoriul a fost interceptat și „lecturalizat” de Securitatea doljeană; iar „obiectivul”, ins petrecăreț, cult, dovedind nesiguranță (cum menționează alte „note benigne”, vehiculând informații știute), rămâne, desigur, *sub influența organelor*, trezind interes pentru basmele sale esopice, „cu semnificații” (pentru maturi). Evident, informațiile depozitate în voluminoase dosare au fost exploatate (parțial); dar a folosi zelos, abuziv, Dosarele de urmărire informativă (DUI) ca Dosare de istorie literară (DIL) este riscant în absența unor precauții metodologice, cerând, recomanda Gabriel Andreescu, pentru decodare, o *interpretare hermeneutică* (Andreescu 2013:16). Altminteri, manipularea arhivelor distorsionează și discreditează însuși procesul de conspirării.

Confruntat cu o existență dramatică, tangentă absurdului, doldora de „pățanii”, I.D. Sîrbu – ca personaj tragic, lipsit de „glanda resentimentelor” – intenționa să-și scrie viața în *Povestea unui om ridicol*. Omul „ridicol” a fost, însă, un om liber, convins, el însuși, că „Sîrbu are o operă”, cum afirma (prin 1987, într-o epistolă) foarte încrezător în *destinul ei postum*. Epistolierul Sîrbu, suferind „de tăcere”, acumulând frustrări, încerca a evada din recluziunea provincială, căutând „o rază de speranță”. Apetența epistolară exprimă o presantă nevoie de comunicare în „postul socialist”, recunoscută franc, dealtminteri: „scriu fiindcă eu am nevoie de voi, nu voi de mine” (se mărturisea Deliei Cotruș, în 1988). Dar miza acestui frenetic dialog putea fi și dorința de a-i convinge pe foștii comilitoni cerchiști (reticenți, de regulă) de propria-i valoare, de adevărul său potențial, desigur mult peste cota cărților publicate (mutilate). Scrisul „de suprafață”, tipărit, nu putea fi la fel de liber și voluptuos, precum corespondența. Dar peste tot, combinând rafalele sarcastice cu o nostalgie difuză (încercând, de pildă, a vedea dispăruta colonie petrileană *prin ochii Tatălui*, ca „arhemodel”), el este și rămâne un *martor curat*, dorind a rosti, ca martiriu și mărturisire, adevărul. Scrisul său condamnă tocmai excesul de stil; refuză „a ambala în vată un tren de vorbe”, recuperând *timpul furat*. Credem și noi, alături de Ovidiu Ghidirmic, că I.D. Sîrbu, *suprasolicitat* în anii din urmă, este „un mai mare scriitor de metaliteratură”. Ediția Academiei (2 volume, deocamdată; ediție îngrijită, cronologie și note de Toma Velici, în colaborare

cu Tudor Nedelcea) vine să confirme din plin această bănuială. Bineînțeles, I.D. Sîrbu nu a fost un răsfățat al criticii. Chiar recunoscut, târziu, drept „inteligenta cea mai categorică a Cercului” (cf. Ștefan Aug. Doinaș), abia în anii postdecembriști el s-a dezvăluit, prin *sertarită*, ca o revelație. *Exilul interior* din Cetatea Băniei nu a devenit, din fericire, și un *exil postum*. Iar explozia editorială postdecembristă a săltat, incredibil, cota acestui „deconspirat”, valorizarea (entuziastă) fiind mai degrabă morală decât literară. Ceea ce nu înseamnă că Ion D. Sîrbu, gonflat prin entuziasmul exegeților, va fi înghițit de conul de umbră al posterității. Dar o *recalibrare*, inevitabil, va urma.

*

Cine s-ar îmbărbăta să citească / să recitească fragila cărțuie a debutului (Concert, 1956) ar descoperi la primul I.D. Sîrbu, fără efort, doza de convenționalism și, forțând antiteza, inexistența nuanțurilor (Cristea-Enache 2001:557), în contrast cu acele „cărți grele”, recuperate postum. Evident, bătrânul cantonier Grigore Salca, scufundat în „groapa neagră” a amintirilor, nu prevestește, prin acest efort rememorat, tras într-o nuvelă, ceea ce ar putea deveni / va deveni I.D. Sîrbu. Biografia sa neverosimilă, suspect-fictivă, suportând farsele destinului vorbește despre un timp furat și o viață fracturată, „melcoidă”, fără a trasa „ecuatorul precis în adevăr și plămuire”. Totuși, „răsurcirile” acestei vieți, provocând o imensă suferință într-un „ocean de rahat”, nu aparțin unui „desperat”; încât, posibilul bilanț interior evocă un ins *curat*, cu un *finish* bun, ajuns „la țărnuț recunoașterii” (cf. Gh. Grigurcu), cu o posteritate fulminantă, după ce a învățat „arta de a supraviețui cinstit”, suportând „vânturile rele” dinspre edituri și „fezandarea” manuscriselor.

Genopolitanul profesor Candid, „un cărturar inutil și ridicol”, mazilit în Isarlîk, găsește o *insulă oltenească* „afurisită, ticăloasă și șmecheră”; intră într-o „peșteră de singurătate și disperare”, înțelegând că Iadul este *un loc unde se tace*. Și atunci, ocolit, izolat, folosind „lăuta bătrână a limbii”, va povesti; spirit oral, dialogal, alături de divina Olimpia („singurul dar al vieții”), cu ajutorul „Domnișoarei Olivetti”, se va refugia în scris. Sosită „la timp”, Lizi va asigura „legătura cu lumea”. Iar schimbul epistolar, purtat cu sinceritate și febrilitate, ni-l dezvăluie ca sentimental și caustic, un ironist mușcător, capabil de tandrețe, trecut, și el, precum N. Steinhardt, prin „școala iertării”. „Minerul filosof”, căzut „în afara lumii”, reeducat, în chip de harnic epistolier, încearcă să refacă legăturile cu foștii cerchiști. El însuși cerchist marginal, trecut în grupul valeților alături de Deliu Petroiu, Ioanichie Olteanu, N.D. Pârnu (cf. *Catalogul lui*, din 1946) contemplă „descompunerea” grupului. Soluția „împrăștierii”, recomandată de Șt. Aug. Doinaș, întreține grelele tristeți ale lui Radu Stanca, bânduind într-un Sibiu pustiit și visând la revista promisă de Nego (*Euphorion*), un alt proiect ratat. Ea ar salva *ființa Cercului*, amenințat de „deces prin inactivitate” și ar oferi, credea și Deliu Petroiu, o *nouă decolare*. Dar scrisorile către Maria Cekan dezvăluie, fără tăgadă, trăirile lui I.D. Sîrbu, încercat – în acei ani – de „lene, vis, câteva ambiții, foarte multă tristețe”.

Opera diaristică, poate cea mai importantă contribuție de sertar a comunismului românesc (Goldiș

2014:11), dovedește că I.D. Sîrbu, un spirit captiv, își cucerise spațiul libertății. Este, desigur, meditația unui solitar, problematizând cu fervoare și îngăduindu-și, dincolo de grotesc și deriziune, *râsul proletar*, cel „de jos în sus”. Poate fi un eseu despre ratare, aparținând unui ins resemnat, fără perspectiva publicării, poate fi un eseu „de interval”, un fel de *uvertură* a întregii creații, aparținând unui liberal „îndrăgostit de lanțuri”, dar poate fi și un Jurnal-manifest, citit ca distopie. Indiscutabil, împătimitul epistolier află în corespondență „o formă de mântuire” (Sorohan 2009:33). Fiindcă, aflat la „cele două capete ale totalitarismului”, contemplând anii de început și cei ai dezastrului, Gary își schimbă „perspectiva și stilistica vocii” (Goldiș 2014:11). În pofida privațiunilor, vedește, în prima fază, debordanță și o teribilă luciditate, sancționând autoiluzionarea (vibrațiile telepatice blagiene sau „teoria numelor predestinate”, fluturată de Negoitescu); ulterior, „din victimologia noastră”, fostul comunist, ca „disident subteran” (cf. I. Lascu), sincer, exasperat, își inventariază – ca rebut social – seria de eșecuri. Dar o face ca spectator detașat, cumva de sus, dintr-o perspectivă postumă, preferând tipologia ficțională în „raiul valah”. Paradoxal, cinic, fostul bufon al Cercului, un *outsider*, își ia revanșa, dezvoltându-și eul *profund*. În absența tratatelor de politologie, denunță ororile socialismului real, mortificant și dimensiunile Răului totalitar; înțelegând că lumea Moșului este un Paradis definitiv pierdut va suporta sentimentul tragicului *pe viu*. Un ilegalist condamnat de comunism, un causeur strălucit căzut în muțenie, un izolat cu vocația prieteniei, trecut prin *epoca paukeră*, I.D. Sîrbu n-a putut face pasul înapoi (din morală în politică); încât, dispărut fizic cu câteva luni înainte de decembrie '89, prozatorul nepublicat putea să moară, ne-o spune el însuși, *înainte de a muri*.

Or, venind din acel „iluminism întunecat”, I.D. Sîrbu, „năstrușnicul petrilean”, ne-a rezervat o surpriză de proporții, salvând onoarea literaturii de sertar. Încheiat în septembrie 1985, dipticul *Adio, Europa!* îi împrumută „toată biografia”, (Marian Barbu 1995 : 194), transferată într-un roman filosofic, cu accente profetice și formule memorabile, evidențind un redutabil analist politic. Dacă „întreaga-i operă este o rememorare”, cum afirma și Dumitru Velea, prieten al scriitorului, cel care a îngrijit și adnotat și volumul *Jertfe* (2009, sub egida Fundației Culturale „Ion D. Sîrbu” din Petroșani), bietul Candid, în mărturiile sale ficționalizate, închipuie o panoramă pamfletară pe ecranul unei Istории „înțepenate”, punând Răul la lucru. Și în care prostia și crima au devenit boli cronice. Drama și comedia, scrie I.D. Sîrbu, sunt *fețele Istoriei*; sub „balaurul asiatic”, ca sclavi ai unei „ocupații eliberatoare”, suntem stăpâniți de o „frică freatică”; doar „scăparea de frică” ar fi mântuirea adevărată. Ea devine posibilă prin anamneză. Romanul său postum, „aproape o demonologie” (M. Lovinescu 2014:425), întâmpinat ca *un eveniment* în acei ani cu „sertarele atât de goale”, dă *direct* seama de tragedia țării. Închipuind o *Jilaviadă*, ca operă colectivă și epopee eroi-comico-grotescă, personajul voltarian nu acceptă deghizamentul fabulei (deși invocă turcirea), ci trage un semnal de alarmă pentru cei „fără de memorie”. Rămâne, însă, o întrebare deschisă privind tributul felurilor adaptării într-un climat coercitiv. Pentru Dumitru Radu Popescu, de pildă, „tot ce e spus direct iese din sfera literaturii”. În proza epistolară, naratorul Gary, spirit mușcător, dezvoltă o temă recurentă, observa Eugen Simion: *suferința*. Or, confesându-se Deliei Cotruș (aprilie 1988), I.D. Sîrbu făcea o afirmație cutremurătoare, nedorind să moară *nemărturisit*, ieșind din „singurătatea de schivnic”.

⁷ Mihai Barbu, în *Dosar Ion D. Sîrbu* (v. Apostrof, nr. 10/2014, pp.15-20), relatează cele „cinci întâlniri față-n față” (*Ion D. Sîrbu versus Olimpia Ungherea*).

Mihaela ALBU

Virgil Ierunca

un scriitor „de reale și originale împliniri”

Într-un articol scris cu admirație, dar și cu durerea prilejuită de decesul exilatului de la Paris (în 2006), Vladimir Tismăneanu cerea ca „*urgent necesară scrierea unei biografii* a celui care a pornit dinspre o stânga febril antitotalitară pentru a ajunge, prin fascinante exerciții spirituale, la limanul unui echilibrat, dar nu molcom, liberalism aronian. Pentru mine și pentru generația mea intelectuală — va scrie mai departe Tismăneanu — Virgil Ierunca rămâne o *figură exemplară de gânditor român* care și-a dedicat viața și opera luptei împotriva minciunii totalitare.” (v. <http://www.revista22.ro/in-memoriu-virgil-ierunca-3109.html>, s.n.)

Pe de altă parte, în preambulul unui interviu acordat de Ierunca lui Al. Cistelean (în revista *Vatra*, dec. 1990, sub titlul „O insomnie de patruzeci de ani”, republicat în vol. *Trecut-au anii*, Humanitas, 2000) se afirma de asemenea că în ciuda faptului că este „unul dintre numele cu cea mai mare notorietate”, biografia sa, „chiar acea parte *publică* a ei”, ca și etapele în care s-au configurat devenirile personalității scriitorului aflat în exilul parizian *sunt încă foarte puțin cunoscute*. Tot astfel, avatarurile operei celui care, la un anume moment, aducea în lumină ororile *Fenomenul Pitești*, se mențin încă acoperite de un con de umbră (ori sunt luminate numai dintr-o singură direcție!).

În schimb, Doina Jela, în volumul *O sută de zile cu Monica Lovinescu* (ed. Vremea, 2005), volum din care personalitatea lui Virgil Ierunca nu putea lipsi, este de părere că „S-a scris mult, temeinic și concludent despre biobiografia lor de excepție”.

Iată opiniile diferite privind necesitatea unui studiu amplu ale celor ce s-au aplecat asupra vieții și operei scriitorului. De altfel, oricât s-ar fi scris, biografia, dar mai ales scrierile sale merită a fi cunoscute, discutate, analizate mereu, cu atât mai mult cu cât decenii de-a rândul numele i-a fost prohibit. În consecință, ceea ce a publicat în exil (dar chiar și înainte de plecare) a rămas oarecum necunoscut publicului românesc din țară.

De la perioada postdecembristă au trecut decenii.

Dacă privim pe ansamblu, și Monicăi Lovinescu, și lui Virgil Ierunca le sunt recunoscute astăzi, deopotrivă, viața și activitatea în exil, ca fiind „de excepție”. Necunoașterea venise și înainte de 1989 din partea celor care ascultau postul — interzis — de radio *Europa liberă*, deși nu au lipsit detractorii — cărora li se arătase adesea adevărata față a lașității și oportunismului.

S-au publicat după 1989, desigur, articole consacrate celor doi — separat ori împreună, de ne-separat, de altfel, în viață, în atitudine, în ținută morală, în demnitate, în intransigență, în patriotism, în devotamentul unul față de celălalt și amândoi în altruismul cu care i-au ajutat pe toți „clandestinii” care le-au trecut pragul.

Drept concluzie, vom prelua cuvintele Doinel Jela, scriitoarea care i-a cunoscut foarte bine, aceasta sintetizând în câteva fraze activitatea și atitudinea morală a celor doi, arătând că „Prin vastitatea domeniului pe care l-au acoperit — istorie, politologie, filozofie, jurnalistică, literatură —, prin valoarea și consecvența diagnozei politice și morale asupra fenomenului românesc al spațiului comunist, scrutat de-a lungul unei jumătăți de veac, prin demnitatea și spiritul de sacrificiu, care le marchează viața, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca au înscris un capitol

unic în istoria intelectualității românești și în istoria mondială a exilului democratic” (v. volumul memorialistic *O sută de zile cu Monica Lovinescu*, p. 235)

Și totuși, dacă viața și opera Monicăi Lovinescu au fost prezentate în numeroase articole, teze de doctorat ori chiar exegeze¹ elaborate, Virgil Ierunca continuă a fi perceput mai cu deosebire drept vocea de la *Europa Liberă*, cea care depăna pentru ascultători *Povestea vorbei*, jurnalistul care arăta cu orice prilej opoziția fermă și constantă împotriva comunismului ori ctitorul de publicații românești în exil, dar mult mai puțin *poetul* sau *criticul* literar, *scriitorul* autentic, de fapt, al cărui verb încântă nu de puține ori prin frumusețe și inedit.

Cu un paradox am putea afirma: *uitarea* vine și din *necunoaștere*.

Necunoscutul scriitor Virgil Ierunca ne-am intitulat un volum în curs de apariție la editura Aius, al doilea din seria „Cărțile exilului”.

Este, aparent, un paradox numindu-l „necunoscut”, de vreme ce vocea sa era atât de ascultată în anii comunismului — desigur, cu frică, dar mai ales cu mare interes și emoție —, iar astăzi i s-au tipărit toate cărțile de către editura Humanitas (epuizate și nereditate încă).

Și totuși... *cunoscut* în-deosebi ca luptător activ cu arma cuvântului, prin scrierile sale, prin înființarea de reviste, prin încercarea permanentă de a atrage atenția Occidentului asupra dramei poporului său, Occident marcat de o permanentă „nepăsare frivolă”, Virgil Ierunca rămâne una dintre personalitățile importante ale culturii românești din exil *necunoscute* (și) ca *scriitor* de reală valoare.

Așadar, după cum el însuși deplângea, într-un rând, nereceptarea în țară a unui alt exilat — Alexandru Busuioceanu — la adevărata dimensiune, putem transla afirmația și conchide că Virgil Ierunca nu este perceput pentru cultura și literatura română „la adevărata sa dimensiune”, în primul rând ca *autentic scriitor*, demn de a fi încadrat în istoria literaturii noastre alături de cei care au înobilat cuvântul românesc nu numai prin prețuire, dar și prin aleasă și meșteșugită întrebuintare.

De ce această cvasi-ignorare și a celorlalte aspecte ale personalității sale? Din „graba de a orândui după aparențe”, așa cum cu tristețe o spunea el însuși despre, poetul *spaniol* de reale și originale împliniri”, Alexandru Busuioceanu. (v. *Subiect și predicat*, Humanitas, 1993, p. 24),

Virgil Ierunca se cuvine receptat el însuși ca scriitor „*de reale și originale împliniri*”, dar scriitor *român*, pentru că în scrisul său el a dăltuit cu mîgală, cunoaștere și deplină responsabilitate *cuvântul românesc*, atât pe cel încărcat de nobilă patină, cât și pe cel intrat mai nou în limbă.

Virgil Ierunca este cu adevărat „o figură exemplară” nu numai de „gânditor român” sau de luptător anticomunist, ci și de valoros *scriitor*.

Opera și activitatea sa se cuvin studiate din multiple „unghiuri” ale universului personalității sale creatoare, printre care *valoarea artistică* a scrisului său, indiferent că s-a exprimat în articole de critică și istorie literară, în pamflete sau portrete de scriitori, în Jurnal sau în poezie, trebuie să ocupe locul central.

1. O carte de referință pentru înțelegerea rolului jucat de Monica Lovinescu, precum și a operei sale, este cea publicată în 2012 de Angela Furtună: *Monica Lovinescu. Est-Etica*. Geneze. ea. Vine, București.

Ioan RĂDUCEA

Adunarea generală

Împlinirea a 80 de ani de la tragicele evenimente din iunie 1941 cînd, la Iași, oraș aflat pe atunci pe linia frontului, s-a declanșat un pogrom, a prilejuit o serie de manifestări comemorative, de la conferințe științifice la inaugurarea unui muzeu (se va deschide publicului în luna iulie) și de la expuneri fotodocumentare la depuneri de coroane în cimitirele evreiești. De asemenea, au fost decorați, de către președinția României, cîțiva supraviețuitori ai masacrului.

În ceea ce privește artele vizuale, s-au încadrat temei expoziția de grafică „Holocaust”, deschisă la Muzeul de Artă în perioada 22 iunie – 18 iulie, precum și expoziția „Calea suferinței”, deschisă în două etape: între 1-30 iunie la Galeriile Muzeului „Regina Maria” și între 15 iunie – 15 iulie, la Galeriile „Dan Hatmanu”, din Pasajul „Sfînta Vineri”. Ambele au caracter internațional, în primul caz participînd 20 de artiști din 11 țări (expoziție itinerantă, inițiată de muzeul de artă clujean, curator. Ovidiu Petca), în al doilea cu mult mai mulți și mai ales nenumărați, așa după cum nenumărate și suprapuse pe două-trei (ba chiar și patru) registre sînt și exponatele de pe simeză – la acestea se adaugă încă un registru, inferior, al lucrărilor tridimensionale.

Așa se face că, în spațiul de la „Dan Hatmanu”, opere de pictură și tapiserie, fotografie ori grafică, înrămate sau nu, cu paspartu sau fără paspartu, tapetează implacabil galeria, afară de vitrinele care dau spre pasaj și de cîteva colțuri. Într-unul din ele, o enigmatică prezență de metal, contînd pe noblețea figurilor geometrice primare – triunghiuri echilaterale îmbinate, încadrînd o sferă ce reflectă ambientul (autor: Gheorghe Zaharia – lipsește titlul, ca și la restul pieselor). Într-altul, o decorată mobilă de cult mozaic (o arcă sfîntă, *Aron Kodesh*), rămasă de la expoziția anterioară (14 mai – 15 iunie: „Multiculturalitate – acte și documente”), fiindcă obiectul se potrivește și acesteia. Stilurile se arată și ele diverse, de la supmatismul unui dreptunghi negru, la Kazimir Malevici, la portretul expresionist de tip Ernst Kirchner, trecînd prin grafică alegorică, *art nouveau*, portret realist de grup și o fotografie – „omagiul adus lui André Kertész” (?).

Este de înțeles ca, într-o expoziție de grup, să acceptăm viziuni și niveluri diferite (de fapt, foarte diferite) ale artiștilor, este de înțeles să acceptăm și anume incongruențe formale, dacă vom constata că, peste ansamblul heteroclit, se creează o stare de spirit propice evocării, în acest caz, a suferinței și mai ales a suferinței acelora martirizați acum opt decenii. Din respect pentru ei, vom face un efort de voință și ne vom imagina că se subsumează în mod armonios temei o femeie însărcinată, cu pîntecele și umerii dezgoliți, lingă o perdea cu motive românești (Mioara Mitu), silueta unui serafim (Gabriela Drînceanu), un tablou în ulei, cu o biserică medievală ruinată – lipsește crucea (Sever Moldovan), un inger cu aură și cu haine în dungii, ajuns după zăbrele (Iulia Frențescu – al cărei tablou face parte probabil dintr-o serie consacrată mucenicilor din închisorile comuniste). Da, toate acestea se pot imagina că relaționează cu titlul înscris pe afiș (în mod exact: „Expoziția internațională de artă vizuală *Calea suferinței*”). Remember 80 de ani. Eveniment dedicat victimelor pogromului de la Iași, dar și celor ale holocaustului. Manager proiect/curator: Ofelia Huțul), mai ales dacă înțelegem că selecția s-a făcut după prezența (a măcar) unuia dintre elementele: să existe tema evreului (steag, obiecte, haine specifice); dacă nu, să existe tema suferinței (culori sumbre, linii frînte); dacă nu, alegorii și motive religioase; dacă nu, măcar hieratism și simbolism – acestea sînt generoase, pot însemna foarte multe...

Va mai fi fost un criteriu, inavuabil: să vină toți, ca să se spună că au participat, cu cîte o lucrare, la această manifestare nu numai „cu voie de la stăpînire”, dar chiar *mainstream*. Credem însă că piosul omagiu adus unor mii de ieșeni de confesiune mozaică, executați pe loc sau uciși în chinuri, ar fi fost mai înălțător dacă s-ar fi procedat mai întîi la o selecție valorică, nu neapărat riguroasă dar cel puțin conformă temei. Ea ar fi fost urmată de o panotare decentă (care să menționeze *titlul* lucrărilor – pentru numele lui Dumnezeu! – nu mai vorbim de ani, dimensiuni, apartenență etc.) și de o amplasare judicioasă, folosind tot spațiul galeriei, a pieselor tridimensionale – ca să nu apară ca soldații la paradă și să alcătuiască, neutralizîndu-și valorile și profilul, un al treilea ori al patrulea registru, cel mai de jos, al acestui conglomerat expozițional...

Teodor PRACSIU

Teatrul „Victor Ion Popa” – Bârlad „Un tramvai numit Dorință” de Tennessee Williams

Dintr-un reflex legitim de vechi cronicar, recitesc celebra piesă a lui Tennessee Williams, *Un tramvai numit Dorință*, cuprinsă într-un volum elegant, alături de *Trandașul tatuat*, *Pisica pe acoperișul fierbinte* și *Noaptea iguanei* (Editura Art, București, 2010, 446 p., în traducerea excelentă a reputei Antoineta Ralian), nu doar pentru a-mi actualiza percepția critică („narcotizată” de zeul Cronos) ci și pentru a înțelege mai bine edificiul scenic al regizorului **Ștefan Alexiu**. În termeni direcți, am făcut o paralelă între universul problematic și estetic al dramaturgului american, regăsit în piesa citată, și oferta artistică livrată de directorul de scenă. Este, aș zice, un exercițiu necesar fiindcă de la text până la verticalizarea lui scenică uneori distanța poate fi foarte mare. Cauza? Orgolii regizorale, dificultăți artistice și scenice, resursele expresive ale unei trupe de teatru, limitele obiective ale talentului interpreților ș.a. Premiera bârlădeană a avut loc la 3 octombrie 2020, așadar montarea se înscrie pe acola-stagiunii 2020-2021.

O relectură - spun marii critici - înseamnă o nouă lectură. Intervin în ecuație sporul de experiență literară, plusul de sensibilitate artistică, diversificarea conexiunilor culturale ș.a.

Domnișoara Blanche Dubois, profesoară de limba engleză la un liceu, își ia - după propria-i mărturisire - un concediu fără plată (mai târziu aflăm că a fost demisă) și vine din orașelul Laurel, în ultima parte a călătoriei cu un tramvai hodorogit numit *Dorință* (celălalt se numește sinistru-premonitoriu *Cimitire*), la sora ei, Stella Kowalski, căsătorită cu Stanley Kowalski, polonez de origine, ai cărui înaintași au emigrat în America. Există o certă afecțiune între cele două surori, despărțite de mult timp de vicisitudini existențiale. Stella a plecat de acasă în anul în care tatăl lor a murit, stabilindu-se în New Orleans, urmând un destin asumat, iar Blanche a rămas pe loc, primind loviturile dure ale sortii: boala celor dragi, moartea lor, cheltuieli inerente și pierderea conacului familiei, Belle Reve. Regăsite, surorile se străduiesc să se menajeze psihic și să-și minimalizeze eșecurile și ratările. Se complimentează fals-binevoitor, deși timpul le-a marcat. Blanche este energică ori simulează energia, Stella probează discreție și stăpânire de sine. Dialogul devoalează treptat adevăruri dureroase. Stella trăiește strâmtorată, într-un apartament mic, de două camere, despărțite nu de o ușă ci de o perdea. Soțul ei, Stanley, pe care-l iubește într-un mod special și paradoxal, degajă - conform precizărilor dramaturgului - o bucurie animalică: adept al plăcerilor carnale, de un umor grosolan, dur și primitiv, băutor și gurmand, jucător de poker împreună cu trei camarazi, Mitch, Steve și Pablo. Este un hedonist egoist și brutal, clasificând femeile exclusiv după criterii sexuale. Între cele două surori s-a insinuat un soi de stânjeneală: fiecare escamotează ceva, ascunde ceva dureros și inconfortabil. Anxioasă, Blanche trăiește o ciudată spaimă de viață, după experiențe deochete și traumatizante în trecut. O fatalitate tragică, inexorabilă plutește deasupra capului ei. O experiență erotică pe când era foarte tânără (16 ani), cu un băiat cu înclinații sexuale deviate, care se sinucide, i-a pecetluit - se pare - sinuosul destin. Blanche bravează câteodată și - mitomană - probabil crede în fantasmale proiectate de mintea ei obosită, deprimată.

Personaje-cheie, cu excepția lui Stanley, se chinuie să salveze aparențele, etalează o politețe forțată, se întrec în amabilități străvezii și se complimentează ipocrit. Pragmaticul și prozaicul dur Stanley vrea să vadă actele de vânzare-cumpărare ale conacului pierdut, Belle Reve, și conchide că Stella a fost escrocată și, implicit, el de sora soției. Evaluează cinic, supralicitând, hainele și bijuteriile lui Blanche. De fapt, casa (și plantația) a fost pierdută prin ipotecă, iar demersul hotărât al lui Stanley de a da toate hârtiile unui avocat pentru studiu și edificare va rămâne suspendat prin... voință auctorială. Decupați strict convențional din context, cei patru jucători de poker (Stanley Kowalski, Harold Mitchel, Steve Hubbell și Pablo Gon-

zales), în floarea virilității, grosolani, direcți, puternici, în cămăși-kitsch, în culori tipătoare (albastru, violet, în carouri roșii și verzulii) nu concep să renunțe la plăcerea jocului, indiferenți la ceea ce se întâmplă în jur. Mitch are mama bolnavă și dacă aceasta va muri va rămâne singur. O altă singurătate virtuală pe lângă cea reală a lui Blanche. Tentativa lui de a întemeia o familie este zădărnicită când află detalii deochete despre trecutul damnitei Blanche. De altfel, dramaturgia lui Tennessee Williams a adus în prim-plan tipologia eroilor perdanți, care de regulă bravează.

Impulsiv, Stanley aruncă la un moment dat radioul care îl agasează pe fereastră. Stella, excedată de tensiunea conjugală, îl insultă și declară ritos că va pleca de aici. E lovită de soț, iar, ulterior, acesta plânge cu sughițuri că l-a părăsit consoarta. Stanley însuși are probleme psihice, este instabil, și așa se explică reacțiile lui imprevizibile. Împăcarea celor doi se realizează printr-o „contopire” erotică violentă, eliberatoare, într-o încăpere în care totul se aude. Blanche este oripilată și-și mustră sora pentru acest compromis moral inacceptabil. Dezaxatul Stanley s-a metamorfozat miraculos într-un mielule. Dintr-o retrospectivă succintă aflăm că rebelul Stanley a spart în noaptea nunții sale toate becurile din casă cu tocul pantofului proaspetei mirese. „Ești măritată cu un nebun!” conchide Blanche.

Ca și eroinele cehoviene, Blanche ar vrea să evadeze existențial, să-și ia soarta în mâini și să înceapă o nouă viață. La Moscova (la Cehov), în compania unui milionar,

Un tramvai numit dorință de Tennessee Williams (Secvență din spectacolul Teatrului „Victor Ion Popa” din Bârlad). În imagine, de la stânga la dreapta, actorii: Sorin Ghiorghe, George Sobolevski, Diana Hatmanu (în travesti) și Alex Savu

Shep Huntleigh (la Tennessee Williams). Cititorul presimte că totul este mit și iluzie, în cazul ambilor autori. Surorile americane (ca și cele cehoviene) nu vor ieși din cercul tragic în care sunt închise, prăvălia salvatoare a milionarului rămâne o Fata Morgana. Blanche o avertizează pe sora ei că Stanley are în el ceva bestial, iar grupul de pokeriști sunt brute, maimuțe antropoide, bestii. Sfera violenței se lărgeste: Eunice îi reproșează lui Steve legătura cu o blondă; bărbatul o lovește, scenă repetată „în oglindă” după celălalt cuplu. Tenacele Stanley face investigații și dezvăluie soției și lui Mitch trecutul dubios al lui Blanche. Surescitată, obosită, neurostenică, Blanche recunoaște că într-o vreme n-a fost fată cuminte, justificându-se prin nevoia de adăpost și protecție. Autorul admite că fetele au crescut într-un alt mediu decât Stanley, există diferențe de educație și mentalitate, iar soțul Stellei este un **ordinar** (calificativ al lui Blanche). Trecutul o ajunge din urmă pe nefericita profesoară de engleză, care, cândva, trecea din bărbat în bărbat, iar idila culpabilă cu un adolescent de 17 ani i-a adus oprobiul public: „nebuna din Laurel”. Nu se va mai întoarce niciodată în învățământ: s-a emis o ordonanță municipală împotriva ei.

Încordarea psihică dintre cei trei protagoniști (Blanche, Stella și Stanley) atinge praguri înalte. Însărcinată, Stella este dusă la spital. Pe fondul unui exces de alcool, îngurgitat frenetic de amândoi, Stanley o abuzează sexu-

al pe Blanche. Este punctul culminant al unei evoluții a evenimentelor și trăirilor ce anunță prăbușirea finală. În mintea zdruncinată a eroinei se aude... o polcă. Tragică ironie! Stanley este polonez. Dialogul lămuritor Blanche - Mitch nu aduce nimic revelator, decât certitudinea incompatibilității și a despărțirii lor definitive. Prin aburii alcoolului (alcoolul este omniprezent în piesă, așa cum a fost și-n viața dramaturgului), Blanche recunoscuse, poate cu mici sincope de memorie, că s-a încurcat cu mulți bărbați la hotelul *Tarantula* și nu la *Flamingo* și cu soldații unei garnizoane. Băiatul de 17 ani îi încarcă acum conștiința. Într-un final crepuscular, nefericita Blanche va fi luată de un medic și o asistentă și dusă, previzibil, într-un stabiliment de boli mintale. Alcoolică, îngurgitând calmante, mitomană, având adesea un tremur nervos, bântuită de fantasmă și aspirații iluzorii, Blanche exprimă ceva din condiția umană în faza alienării tragice. Tramvaiul numit *Dorință* nu va mai veni niciodată.

Acesta este miezul problematic al piesei ilustrului american. Pe această *ofertă* literară generoasă a mizat regizorul Ștefan Alexiu, care, tactic, în costelivul *Caiet-program* lasă spectatorului întreaga libertate de a judeca și de a trage toate concluziile. Este - mi se pare - un mod prea confortabil de a evita complicațiile. M-aș fi așteptat ca în pomenitul *Caiet-program* spectatorul inocent să găsească, în sinteză, selectiv, biobibliografia lui Tennessee Williams, câteva referințe critice și, obligatoriu, o mărturisire de creație a regizorului, din care să aflăm viziunea artistică a domniei-sale, ideea-vector a montării, concepția călăuzitoare, modul de colaborare cu partenerii săi artistici (actorii) și tehnici. Și, mai ales, care este morala spectacolului? Propun, în context, un exercițiu intelectual: să compare **datul** problematic al textului cu verticalizarea scenică. Fatalmente, spectacolul împrăștie semnificațiile adânci ale piesei, reduce distribuția (introduce un personaj, Melinoe (Diana Hatmanu), iar Pablo Gonzales dispăre), eludează o serie de scene, estompează efectele sonore. Dramaturgul a combinat sunurile în chip savant: vocile oamenilor în interior, „vocea” străzii, vocea unui vânzător ambulant, „pianul melancolic”, cântece la radio, țipete, șcrâșnete ș.a. Toate potențiază exasperarea existențială. Spectacolul transmite totuși câte ceva din zbuciumul vital al acestor oameni damnați, „setați” parcă prin A.D.N. să piardă.

Petronela Ene (Blanche) duce greul spectacolului, contează pe o partitură consistentă și în jurul ei se definesc trăsăturile caracterologice, atitudinile și reacțiile celorlalți. **George Sobolevski**, un Stanley colțuros, câteodată acid, nici-

odată diabolic, exact și judicios în cele mai multe cazuri, joacă adecvat o scenă dificilă (acuplarea sălbatică) și găsește cel mai adesea tonalitatea justă. Este inspirată soluția regizorală a „înghețării”, „încremenirii” unor scene, pe care spectatorul le poate „umple” cu propria imaginație. Decența este necesară, cu atât mai mult cu cât dramaturgul însuși s-a dovedit peste tot, în piesa sa, cuviincios și pudic. Au contribuții sugestive, fără strălucire, dar cu eficiență scenică, **Dumitriana Crețu** (Stella), **Sorin Ghiorghe** (Mitch), **Irina Cocea** (Eunice), **Alexandru Savu** (Steve) și amintita **Diana Hatmanu** (Melinoe). **Sandă Maftei** (decoruri) și **Iuliana Maftei** (costume) și-au făcut datoria în parametri ai normalității, deși s-ar mai putea vorbi, în primul caz, de funcționalitate și expresivitate. În cel de-al doilea caz, toaletele lui Blanche exprimă ceva, dar nu totul din degingolada psihică a eroinei.

Spectacol greu, solicitant pentru toți **actanții**, *Un tramvai numit Dorință* onorează scena bârlădeană: dramaturg prestigios, de talie universală, piesă ilustră, transpusă în ecranizări vestite, cu „monștri sacri” ai filmului american, de unde și „complexele culturale” pe care le pot genera pe alte meridiane.

Oricum, cu „*Slugă la doi stăpâni*” de Carlo Goldoni și cu actuala montare, Teatrul „Victor Ion Popa” are de ce să fie mulțumit. Nu sunt bagatele, dimpotrivă, piese de o rezistență perenă.

Doru SCĂRLĂTESCU

De la musique avant toute chose

XII. Reverberații pitagoreice: ordinea muzicală a universului

Rămas o constantă a gândirii europene, „visul pitagoreicilor despre armonia muzicală guvernând mișcare stelelor nu și-a pierdut niciodată impactul misterios, nici puterea de a solicita mereu răspunsuri din adâncurile subconștientului”. Ca argumente pentru afirmația sa, Artur Koestler, din care am luat acest citat, apelează la poeți din Anglia, începând cu epoca elisabetană: Shakespeare, Dryden și Milton (Artur Koestler, Lunaticii. Evoluția concepției despre univers de la Pitagora la Newton, Humanitas, Buc., 1995, p. 30-31; 49). Într-un sens cu totul general, ideea e oarecum prezentă și dincolo de spațiul european și poate fi detectată într-unul din textele budiste canonice Samaññaphala Sutta (Discurs despre fructele vieții contemplative), parte componentă a textului budist canonic păstrat în limba Pali, Tripitaka (Trei coșuri), în care Gautama Buddha îi prezintă regelui indian Ajatasattu, între căile urmate de inițiat (călugăr), pe aceea a armoniei: „el iubește armonia, găsește plăcere în armonie, se bucură de armonie, vorbește despre lucruri care creează armonie”. Între „fructele” vieții contemplative, „mai minunat ... și mai sublim”, este darul clar-audiției, prin care inițiatul devine capabil să audă „cu ajutorul clare urechi divine, mai presus de urechea omenească, deopotrivă, sunetele umane și sunetele cerești, fie ele mai apropiate sau mai de departe”. Pe aceeași linie a tradiției orientale să mai amintim și aceste rânduri datorate „prințului poezilor sufiți” din secolul al XIII-lea, persanul Jalal al Rumi: „Cântecele noastre sunt ecoul imnurilor pe care sferile le întonează în revoluția lor. Oamenii încearcă să reproducă acest cântec al lumilor în mișcare apelând la voce și alăute./ Noi am ascultat odată toate aceste înalte melodii în paradisul pe care l-am pierdut și, pe pământul și apa pe care le împovăram, păstrăm amintirea cântecelor din cer./ Cel ce iubește își hrănește dragostea lui cu muzică, pentru că muzica îi aduce aminte de bucuriile primei sale

Jörg Syrlin, Pitagora muzician, sculptură în lemn, sec. XV, Catedrala din Ulm, Germania

comuniuni cu Dumnezeu” (Cf. Emile Demergem, Mahomet et la tradition islamique, Paris, Seuil, 1955, p. 172. Cu trimitere expres la Pitagora, vezi și Afzal Iqbal, The Life and Work of Jalal-Ud-Din Rumi, The Other Press, 2014, p. 74). Venind într-un spațiu mai familiar, un text al Vechiului Testament pare să facă și el trimitere la „muzica sferelor”, aceasta, părtașă la întemeierea universului, „Atunci când stelele dimineții cântau laolaltă și toți îngerii lui Dumnezeu Mă sărbătoreau” (Cartea lui Iov, 38, 7), text tălmăcit ca atare de marele scolastic creștin din secolul al IX-lea, Ioan Scotus Eriugena: „Vocile laudei omenești, / răgușite de grijile trupesti, / nu sunt de ajuns să cânte măreției divine. // Această a poruncit ca armata de îngeri / să-i cânte sfânta simfonie în înalturi. // Și, de asemenea, a făcut / discordia nestatornică a lumii / să dea, punându-se în mișcare, / în deplin acord / armonia” (Cf. Strecker, Karl, ed., Die Cambridger Lieder, Berlin, 1926). În aceeași cheie am putea citi și un verset din Psalmul 18 al lui David: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu, și facerea mâinilor Lui o vestește țaria...”

Cu privire la textele de pură ficțiune artistică, vom observa că mitul cosmogonic al lui Platon își găsește un ecou, la granița dintre ere, în celebrul Somnium Scipionis cuprins în cartea a șasea (singura păstrată) a tratatului politic De Re Publica scris de istoricul și filosoful latin Marcus Tullius Cicero în secolul I î. Chr. Călătoria de dincolo de moarte, în imperiul stelar, a lui Er devine la Cicero o viziune onirică a acelorași mișcări rotitoare planetare, de care are parte acum generalul roman Scipio Aemilianus, cu ocazia popasului său la Cartagina (pe care ulterior o va distruge) și a întâlnirii, în vis, cu bunicul său mort, Scipio Africanul.

Urmând unei lungi și elaborate prezentări a mașinăriei cosmice, are loc dialogul privind muzica sferelor, care ne interesează aici: „Ce sunet atât de intens și atât de dulce este cel care îmi umple urechile?” – „Acesta este, zise, un sunet care, separat de intervale inegale, dar totuși într-o proporție rațională, este produs chiar de impulsul și mișcarea sferelor și el creează, potrivit tonurile acute cu cele grave, variate acorduri (...) Umplute cu acest sunet, urechile oamenilor devin surde; tot așa cum, în locul unde Nilul se grăbește din

Universul cu Pământul în centru, înconjurat de cele șapte planete și semne zodiacale, ilustrație la Comentariile lui Macrobius, ms. francez, sec. XII, Det Kongelige Bibliotek, Copenhaga.

prea înalții munți către Catadupa, neamul celor care trăiesc în regiunea respectivă, din cauza intensității sunetului, este lipsit de simțul auzului. Aici, într-adevăr, sunetul este atât de puternic prin rotirea foarte rapidă a întregii lumi, încât urechile omenești nu-l pot capta, așa cum nu poți privi soarele în față și vederea și simțirea îți sunt învinse de razele lui”. Visul lui Scipio a avut o posteritate tot atât de prestigioasă în cultura europeană cât și celebrul mit platonician al lui Er pe care îl urmează pas cu pas; el a făcut peste câteva secole obiectul unui foarte citit comentariu în două cărți al scriitorului și filologului latin originar, se crede, dintr-o provincie romanizată nord-africană, Ambrosius Theodosius Flavius Macrobius (Commentarium in Ciceronis Somnium Scipionis).

Cunoașterea textului ciceronian mijlocită și de Macrobius a contribuit din plin la răspândirea doctrinelor pitagoreice și platonice în Antichitatea Târzie și Evul Mediu Timpuriu. Cu câteva decenii înaintea lui Macrobius influența acestor doctrine transpore într-unul din „discursurile” lui Iulian Apostatul, presărat cu citate din Platon – un imn dedicat „regelui soare”, singurul zeu vizibil, la al cărui cult aderase împăratul; un cult amintind de tentativa instaurării monoteismului solar de către faraonul egiptean Akenaton, îmbogățit acum cu ingrediente pitagoreice: „Cât despre acel ghid pe care cu toții îl urmăim, ignorant și neînvațat, filosof și retorician deopotrivă, ce putere a universului are acest Dumnezeu care răsare și apune? Noapte și zi, el creează și sub ochii noștri schimbă și conduce universul. Dar căroră din celelalte corpuri cerești le mai aparține o astfel de forță? Cum atunci putem noi să nu credem, în lumina acestor lucruri, că triburile divine, invizibile, ale zeilor intelectuali de deasupra cerurilor sunt pline de puterea ce lucrează pentru bine, urmându-l pe el, căruia întreaga formație a corpurilor cerești îi cedează întâietatea, și care, toate, îl urmează, îndrumate de providența lui? Pentru asta plantele dansează în jurul lui ca în jurul regelui lor, în anumite intervale, stabile în relație cu el, și se rotesc într-un cerc în acord perfect, făcând anumite opriri și urmând înainte și înapoi propriile orbite, cum sunt numite mișcările lor vizibile pentru acei inițiați într-adeul studiului sferelor...” (Oratio IV, Hymnus Helii Dei, în The Works of the Emperor Julian, I, Loeb Classical Library, 1913). Peste un timp, un alt reprezentant al latinității păgâne, Martianus Capella, scriitor, astronom și matematician, în amplul său tratat alegoric, în nouă cărți, De Nuptiis Philologiae et Mercurii (cca 410-429), apelează de asemenea la sugestiile oferite de Platon și Pitagora, imaginând o altă „poveste” (mythos), despre ascensiunea Filologiei (personificate) spre Calea Lactee și a călătoriei printre șapte sfere cerești formând o gamă muzicală, pentru a ajunge la adunarea zeilor. În ultima carte, tot personificată, Armonia elogiază și ea arta muzicii pentru puterile ei cvasimistice.

Făcând un salt în plin Ev Mediu creștin, să-l pomenim din nou pe teologul și poetul irlandez din secolul al IX-lea, Eriugena, autor al unor versuri precum acestea: „Firmamentul înstelat înconjoară inelele de eter/ Și se rotește în

jurul lumii într-o continuă mișcare./ Cursul divergent al planetelor se preschimbă în armonie/ În care fiecare aduce plăcute tonuri din propriul acord”. În secolele următoare, scrierile creștine referitoare la muzica sferelor se înmulțesc. Selectăm câteva exemple din seria de Scrieri anonime asupra muzicii, editată on line de publicația Musicologie org.; sunt manuscrise latine datând din secolele X-XIV, de proveniență franceză, germană, italiană, austriacă: „Expositio spherarum ordine motuque descriptio...” ; „Sunt in numeris Pythagoreorum malleorum”; „Musicam censet Plato exorbitantes animas [...] tota porro musica in voce et auditu et sonis posita est...” ; „Plato philosophorum excellentissimus et omnium tam inventionum subtilitate”; „Archimedes ordinem planetarum cum distancia”; „Macrobius dicit [...] Numerus iste ducenta quinquaginta sex epitritus est” ; „Cum Boecius Rome degeret, Pitagoras quoque in Tarento viveret”; „De semitono. Quoniam et Macrobius et Platonis auctoritate”; „Reperiuntur omnes proportionales musicales”; „Musica docet de numero sonorum”... În acest context, un loc aparte îl ocupă celebrul imn Naturalis concordia vocum, păstrat într-un manuscris francez de la începutul secolului al XII-lea, originar din Fleury-sur-Loire, socotit pe bună dreptate cea mai veche operă muzicală inspirată din muzica sferelor, apelând la o gamă planetară în care Martie e do, Jupiter re, Saturn mi, Luna e fa, Mercur sol, Venus la, iar Terra silentium. Versurile poetului anonim fac trimitere directă la Tullius (Cicero): „Ordinea planetelor de la Pământ la cer/ Este similară cu armonia vocală/ Tullius le-a clasificat astfel/ De la cele mai mici pornind/ În ordine ascendentă: Luna, Mercur, Venus și Soarele, Marte, Jupiter și Saturn”. Un „somn al lui Scipio” apare mai târziu și în poemul Africa al unui mare precursor al Renașterii italiene din secolul al XIV-lea, Francesco Petrarca. Convinși și el că „Din cărți mai vechi aflăm minune/ De știință proaspătă”, contemporanul umanistului toscan, englezul Geoffrey Chaucer, poet, filosof, astronom și alchimist, realizează în opera sa de tinerete Divanul păsărilor o transpunere fidelă în versuri a textului ciceronian, cu aceeași contemplare în vis de către Scipio, la îndemnul bunicului său, a sferelor cântătoare din Orbem lacteum: „I-a-nfățișat pământul măruntel/ Și cerul nesfârșit de mare ce-i, / Și cele nouă sfere tot la fel ;/ Iar apoi cântec auziră ei/ Din cele sfere ce-s de trei ori trei/ Izvor de muzică și melodie / În lumea noastră, rai de armonie” (Chaucer, Legenda femeilor cinstite și alte poeme, Cartea Românească, Buc., 1986, p. 153). Peste câțiva ani, în lungul poem de dragoste Troilus și Cresida, Chaucer reia tema, folosind de data

Gherardo di Giovanni del Fora, Alegoria muzicii. Ilustrație la De Nuptiis Philologiae et Mercurii, ms., sec. XV, Biblioteca Nazionale Marciana, Veneția.

acesta modelul pamfilianului Er platonician în călătoria astrală post-mortem a prințului troian : „Răpus fiind, ușure ca un fulg, / Ferice duhu-i se-înălță-n țării/ Până-ntr-al optulea din ceruri crug, / Lăsind în hău lumeștile stihii; / Și-acolo cu adânc nesaț privi/ Eraticile astre, ascultând / Cereștile-armonii curat sunând” (Idem, Troilus și Cresida, Univers, Buc., 1978, p. 342). În următoarele epoci, tot poeții vor fi aceea ce vor dezvolta plenar, cum vor vedea, incitantă temă a ființării armonice a universului.

Constantin PRICOP

Direcția critică (XLVIII)

Dezbaterile serioase și responsabile privind patriotismul sînt, fără îndoială, pline de învățăminte. Importanță în cadrul acestora este examinarea atitudinilor față de punerea în evidență a deficiențelor colectivității din care faci parte. Atitudini care trădează un complex de factori - de la nivelul de inteligență și educație al indivizilor, la audiența miturilor despre propria identitate - mituri care traversează întotdeauna societățile și modelează reacțiile celor implicați în destinele acestora. Foarte pe scurt și simplificînd inevitabil, în cazul nostru putem constata cîteva astfel de moduri de relaționare. Cei tineri preiau nedigerat (manifestîndu-se totuși fără mare pasiune, trebuie spus) locurile comune vehiculate în cercurile pe care le frecventează sau, de și mai multe ori, arată o lipsă de interes explicabilă avînd în vedere problemele cu care se confruntă în viața de fiecare zi (una din probleme fiind chiar aceea de a părăsi sau nu, definitiv, România). Ies în evidență apoi, printre cei care nu mai sînt tineri, cinicii, dublați de cei puțin instruiți dar cu pretenția de a avea responsabilități sociale pe măsura banilor numărați în conturi; atunci cînd este cazul aceștia repetă cu hotărîre clișeele patriotarde despre condiția neamului și neamestecul străinilor (care le-ar putea primejdui, Doamne ferește, afacerile dubioase); sigur, ei invocă clișeele curen-te, de la daci încoace, dar este evident că nu le pasă nici cît negru sub unghie de ceea ce repetă stereotip, preocupați fiînd doar să-și mărească profiturile. Există, în fine, îndoc-trinații, formați în spiritul tradiționalei politici românești de dreapta și extremă dreapta, care se întîlnesc cu cei rezultați din spălarea pe creier de tip socialist naționalist impusă de ceaușism. Aceștia sînt, în general, cei care își exprimă opi-niile în domeniu (de fapt susțin niște dogme), cei care alcătuiesc astăzi categoria dominantă, fie că o fac explicit, fie că alcătuiesc o majoritate tăcută dar fermă în convingeri. Aceștia vor întîmpina cu reproșuri orice observație critică privind societatea românească, iar în fața evidențelor vor repeta ad nauseam că nu există pădure fără uscături - de parcă uscăturile ar fi alcătuit vreodată o pădure...

Așadar, de cîte ori scrii cîte ceva despre insuficiențele societății românești trebuie să te aștepti la reproșuri - pe față sau disimulate. După temperamentul și educația celor care le fac, reproșurile se prezintă fie ca tăceri semnificative, priviri chorișe, aluzii vagi etc. - fie ca invective nedisi-mulate. Dar, indiferent de forma în care sînt făcute, toate au o trăsătură comună. Nu este vorba niciodată de replici, for-mulate cu argumente, de răspunsuri raționale care să-ți do-vedească eroarea în care te-ai afla. Orice observație critică generală este anulată cu spusa folclorică privind pădurea și uscăturile - adică orice lipsuri majore nu pot fi generalizate, nu poate fi vorba decît de un accident oarecare... Corolarul criticilor aduse este acuzația de lipsă de patriotism, de... vîndut străinilor, de nesocotire a moștenirii strămoșilor șamd. Deci dacă pomeniști vreuna din tarele societății ro-mânești, cum ar fi de pildă corupția generalizată, endemică îi blasfemiezi pe Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Decebal șamd. Or, din masivitatea și unanimitatea unor asemenea reacții se desprinde o atitudine generală. Asemenea poziții trădează un simptom - și inclusiv acesta trebuie discutat ca o componentă a mentalității românești. Este un fenomen real și se cere examinat îndeaproape.

E ceva obișnuit să întîlnești în viața de fiecare zi per-soane care își pun insuccesele pe seama altora. Nu le-a re-ușit ceva? S-a blocat vreo bună intenție? E din vina lui x sau y, care ... - și se elaborează o succesiune de motive. Numărul unor astfel de persoane e mult mai mare decît al persoanelor dispuse să-și asume vina, incapacitatea, calcu-lul greșit șamd. Pentru a recunoaște că principalul vinovat ești tu este nevoie de luciditate și de caracter. Puțini sînt cei capabili să evalueze fără să-și implice egoul gonflat. Și încă și mai puțini cei dispuși să-și asume explicit defecte, greșeli, minusuri. Este nevoie de maturitate și de putere, de credință în capacitatea proprie de a calcula precis și a avea o privire de ansamblu. Nici măcar atunci cînd altcineva stă în calea proiectului, cel care a eșuat nu este ocolit de gre-șeală: trebuia să prevadă posibilele adversități, să le evite...

Comportamentul imatur și neproductiv se extinde de la individ la grup. Dacă asociația din care face parte cel în

cauză pierde, de regulă cauzele sînt căutate în afară. Un grup perfect sudat nu va schimba niciodată legătura emo-țională pe luciditate - și nu se va decide să aprecieze critic. Dacă asocierea nu transformă însă grupul în *toți pentru unu și unu pentru toți* altcineva din asociație apare ca vi-novat. Coeziunile de circumstanță conduc fără ezitare la acest mod de atribuire a greșelii. Va fi numită o persoană sau alta pentru că întotdeauna e mai ușor să personalizezi eșecul, să-l pui în seama cuiva decît să evaluezi imparțial rezultatul unei acțiuni.

Judecățile critice lucide sînt rare. Iar cei capabili de ase-menea analize au de regulă toate șansele să nu fie băgați în seamă. Judecătorii pătimași, implicați emoțional, care ine-vitabil judecă strîmb sînt întotdeauna mai numeroși și se grupează rapid în partizanate, după categorii de slăbiciuni. Oamenii cu spirit critic rămîn izolați.

Umbre, paravane VI - Cela Neamtu

Cînd este vorba de națiune vina eșecurilor nu poate fi decît a străinilor în primul rînd sau, poate, doar a unor co-naționali (... uscăturile). Niciodată nu se gîndește cineva la el însuși. Oricum, ar fi prea prea neînsemnat un singur caz în oceanul care formează întregul național. Reproduceam altădată spusa cuiva care afirma că a fi patriot înseamnă a-ți face așa cum trebuie datoria în locul care îți revine în societate. Față de grandioasele manifestări dedicate patri-otismului o astfel de pretenție pare cu totul neînsemnată. Dar dacă ne gîndim ceva mai atent trebuie să recunoaștem că marile defecte, marile eșecuri ale națiunii de aici pleacă.

George Orwell se oprea, într-o des citată intervenția (George Orwell, Notes on Nationalism - 1945) la patrio-tism, naționalism șamd. Definiția sa a patriotismului e de reținut. Patriotismul ar fi devotamentul față de un loc par-ticular, considerat de cel care nutrește acest sentiment a fi cel mai bun - fără însă, subliniază autorul, a considera că acel mod de a fi ar trebui impus și altora. Este evident că dintr-un asemenea punct de vedere aprecierea față de cei din jurul tău și față de modul în care relaționează aceștia nu poate fi decît la nivelul cel mai înalt. Ceea ce fac ceilalți este apreciat și respectat și, firesc este ca tu însuși să contri-bui la buna ordine a celui loc, pe care îl consideri cel mai fericit loc din lume. Rolul tău este, privit astfel, cît se poate de important. Considerația și respectul față de cei din pa-tria ta determină responsabilitatea de a fi tu însuși așa cum se cuvine în locul pe care îl ocupi. Patriotismul presupune responsabilitate individuală. Patria e cu totul altceva decît locul în care mîninci mici, bei bere și ascuți manele. Este un loc față de care îți asumi responsabilități. E de reținut că Orwell subliniază că oricît de minunat ți s-ar părea acel loc,

patria, nu decurge de aici în nici un fel încercarea de a le impune altora acel mod de a fi, de a acționa... Patriotismul, sentimentele speciale față de țara tatălui, nu implică în nici un fel agresivitate față de patriile celorlalți. Patriotismul nu poate fi agresiv pentru că în felul acesta s-ar transforma în altceva, ar deveni altceva... N-ar mai fi patriotism. Privind lucrurile astfel este nu numai inevitabil, ci obligatoriu ca atunci cînd vezi că anumite lucruri nu sînt așa cum trebuie în locul pe care-l iubești și-l prețuiești să arăți acele lucruri fără întîrziere și fără concesii. Pentru că ții la acel loc, pe care îl consideri bun și vrei ca acel loc să fie în continuare bun. Patriotismul nu are nimic în comun cu *lasă-mă să te las*, cu *lasă că merge și așa*, cu *capul plecat sabia nu-l taie*, cu *nu te lega la cap dacă nu te doare*, cu *dar mie ce-mi iese de aici?* șamd. Dimpotrivă, un adevărat patriot nu poate fi decît critic față de ceea ce-i viciază patria. Cel care nu este așa nu poate fi numit patriot. Pentru că înseamnă că nu-i pasă de ceea ce susține că ar fi patria sa. Nu este patriot nici cel care minte, care încearcă să mascheze stările rele de lucruri cu declarații găunoase și mincinoase. Și aceștia fac patriei rău, un rău profund. Cînd este vorba de patrie nu poți ascunde gunoiul sub preș. Trebuie să-ți asumi dificila încercare de a contribui în felul tău pentru ca lucrurile să fie cît mai bune.

La noi se confundă întotdeauna patriotismul cu nați-onalismul. Patria poate fi un loc în care trăiesc oameni de aceeași nație cu tine sau din nații diferite. Nația nu deter-mină în bine sau în rău ceea ce simți pentru patria ta. Dar acolo unde soarta a lăsat să trăiască o majoritate de aceeași nație, patriotismul riscă să fie confundat cu naționalismul. Dar naționalismul este cu totul altceva. Naționalistul consi-deră că tot ce ține de națiunea sa este superior altor națiuni. Naționalistul este agresiv pentru că vrea să impună celor-lalți credința sa naționalistă. Orwell vorbește despre nați-onalism ca despre împărțirea oamenilor pe categorii așa cum sînt clasificate speciile de insecte. Naționalistul pune nația deasupra binelui și răului. Din punctul de vedere al naționalistilor suprema valoare e aceea de a face parte din națiune. Binele, dreptatea, frumosul rămîn în orice împre-jurare subordonate națiunii.

Este evident că naționalismul nu numai că este altceva decît patriotismul, dar se opune acestuia. Nu poate exista o patrie acolo unde nu mai au valoare dreptatea, binele, fru-mosul - acolo unde acestea sînt înlocuite de apartenența la națiune.

Nu mai vorbesc de caracterul inconsistent al concep-tului de națiune. Pînă unde poate fi demonstrată, genetic, singularitatea unei națiuni și apartenența unui individ la aceasta? Cine își cunoaște strămoșii pînă la a afirma cu certitudine o moștenire dacă nu pură măcar predominant legată de o anumită rasă? Iar dacă națiunea ține în primul rînd de o moștenire culturală, este evident că în cultură intervin inevitabile și obligatorii influențe, împrumuturi, adaptări. Este practic imposibil ca o cultură să nu fie influ-ențată sau să nu influențeze alte culturi. Important este ce și cum este asimilat. Iar aici intervine capacitatea culturilor de a exista, de a selecționa eficient, de a adapta în osmoza culturală care domină astăzi lumea. A vedea clar în aceste tendințe ține de spiritul critic - care nu a fost și nu este la îndemîna oricui... Patriotismul obligă la atitudine civică - iar atitudinea civică fără spirit critic nu e posibilă.

Naționalismul decurge dintr-o gîndire rudimentară, lipsită înainte de toate de logică. Dacă incriminezi defec-te care la un moment dat coboară nația ta asta înseamnă, în mintea naționalistilor, că ești vîndut străinilor! În capul unui naționalist este imposibil să vezi defectele nației tale fără să fi fost pus, montat etc de alții. Pentru că nația ta nu poate să aibă nimic rău! Mai mult, după același mod de a gîndi nu poți să vezi în același timp și alor tăi și defectele celorlalți. Pot exista momente istorice în care națiunile să ofere în același timp aspectele lor puțin glorioase. Dar dacă se consideră firesc să observi defectele celorlalți, în ce îi privește pe ai tăi nu poți decît să declami, în ținută solem-nă, lucruri cît se poate de luminoase... Indiferent cum ar arăta, de fapt, realitatea...